

31382

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ
FEN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

SUÇ YERİ İNCELEME SÜRECİNİN
HUKUKİ VE TEKNİK AÇIDAN DEĞERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hüdaî SAYIN

Ankara - 1993

İÇİNDEKİLER

<u>Konunun Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
Teşekkür Yazısı.....	i
A. GİRİŞ.....	1
B. GENEL BİLGİLER.....	4
I. Olay Yeri İncelemesinin Ceza Yargılamasındaki Yeri ve Önemi.....	4
II. Ceza Yargılamasının Amacı.....	5
III. Ceza Yargılamasında Deliller.....	13
IV. Delillerin Çeşitleri.....	16
V. Delillerin Değerlendirilmesi.....	32
VI. Delillerin Toplanması.....	34
C. OLAY YERİ ARAŞTIRMALARI.....	50
D. SUÇ YERİNDE İZ VE EMARELERİN TOPLANMASI VE KORUNMASI.....	109
E. MATERYAL VE METOT.....	127
F. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	129
Tablo 1.....	135
Grafik 1.....	136
Grafik 2.....	137
Tablo 2.....	138
Grafik 3.....	139
Grafik 4.....	140
Tablo 3.....	141
Grafik 5.....	141
Grafik 6.....	142
G. SONUÇ.....	144
H. ÖZET.....	147
İ. KAYNAKLAR.....	148

KISALTMALAR

- abd=Ankara Barosu Dergisi
age.=Adı Geçen Eser
İ.H.F.M.=İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
C=Cilt
S=Sahife
vd=Ve Devamı
H.U.M.K=Hukuk Usulü Mahkemeleri Kanunu
C.U.M.K=Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
m=Madde
agm=Adı Geçen Makale
T.C.K=Türk Ceza Kanunu
C.U.K=Ceza Umumi Heyeti
Y=Yargıtay
C.D=Ceza Dairesi
Y.K.D=Yargıtay Kararları Dergisi
P.V.S.K=Polis Vazife Selahiyet Kanunu
E.T.K=Emniyet Teşkilatı Kanunu
K.T.K=Karayolları Trafik Kanunu
R.G=Resmi Gazete
İ.H.E.B=İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İ.H.A.S=İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi

TEŞEKKÜR

İhtisasım süresince bilgi ve görgümü artırmak için yardımlarını esirgemeyen, tezimi hazırlamamda bana gerekli katkıda bulunan ve öncülük eden hocam A.Ü.T.F. Adli Tıp Anabilim Dalı Başkanı Yrd. Doç. Dr. Özer KENDİ'ye teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

A.Ü.T.F. Adli Tıp Anabilim Dalı Öğretim Üyeleri Prof. Dr. Sayın İbrahim TUNALI'ya, Yrd. Doç. Dr. Cahit ZENTÜRK'e, Dr. Yaşar BİLGE'ye ihtisasım süresince bilgi ve görgümü artırmamda gerekli katkıda bulunmasından dolayı teşekkür ederim.

Tezimi hazırlamamda bana destek olan, Emniyet Müdürü Mustafa GÜLCÜ'ye, kardeşlerim Ali KAYA ve İzzet LOFÇA'ya teşekkür ederim.

A. GİRİŞ

Öteden beri olay yeri incelemeleriyle kolluğun suçla ilgili iz ve delilleri tesbit edebileceği söylenegelmiştir. Kolluk aday ve memurlarına yönelik eğitim programlarında yakın zamana kadar hukukçuların görev almaları olaya yargılamaya ilişkin mevzuatla sınırlı bir bakış getirmiştir. Şüphesiz ki bu yaklaşım için teknik yönünü ihmal etmekle hatalıydı. 1970'li yıllardan sonra etkileri artan "kriminalistik uzmanları" ise tüm çabalarını teknik faaliyetler üzerinde yoğunlaştırdılar. Bu sefer de işin hukuki yönü ihmale uğradı. Savunulan bu anlayışa göre mademki olay yeri incelemesi teknik bir uzmanlığı gerektirmektedir, o halde bu incelemeye hukuk otoritesi müdahale etmemelidir. Yürürlükteki hukuk kuralları ise bunun uygulanmasına elverişli değildir.

Esas itibarıyla teknik bir uğraş olan olay yeri incelemeleri münferit ve bağımsız değildir. Olay yeri incelemeleriyle ceza yargılamasında kullanılmak

üzere iz ve emarelerin toplanmasına uğraşılır. Dolayısıyla olay yeri incelemeleri ceza yargılama süreci içerisinde değerlendirilmelidir. Bir başka ifadeyle elde etmeye uğraştığımız malzemenin ne şekilde değerlendirileceği bilinmelidir. Bu anlayış bizi "Ceza yargılaması açısından olay yeri incelemeleri" bakış açısına getirdi. Yani teknik faaliyet ancak yargılama hukuku çerçevesinde ele alınabilirdi.

Belirtilen nedenlerle çalışmamıza olay yeri incelemelerinin ceza yargılamasındaki yeri ve önemini inceleyerek başladık. Ceza yargılamasının amacı ispattır, ispatın araçları ise delillerdir. Delillerin bir çoğu olay yeri incelemeleriyle elde edilir veya teste tabi tutulabilir. Bu noktada delil ve çeşitleri üzerinde de durmamız gerekti.

İlk bölümde genel çerçeve tespitinden sonra, ikinci bölümde delillerin toplanma yol ve vasıtaları üzerinde durduk. Yargıcın yapabileceği olay yeri incelemesi olan keşif ile iz ve delil tespitinin güçlüklerinden bahs olunmuş, keşfin sadece kontrol fonksiyonu taşıdığı belirtilerek, olay yeri incelemesi bakımından günümüzde var olan polis örgütlenmesi incelenmiştir. Bu örgütlenmenin başarı yüzdesini tesbit için Kriminal Polis Laboratuvarları çalışmaları irdelenmiştir. Türkiye'de polis bölgesinde asayişe yönelik suçlar ve faillerinin bulunma oranları karşılaştırılarak, polis çalışmalarının başarı grafiği çıkarılmıştır. Aynı işlem beş örnek il seçilerek son üç yıl için tekrar edilmiştir. Polis çalışmalarında başarı oranını yükseltme, olay yeri araştırmalarına gereken önemin verilmesiyle mümkündür.

Üçüncü bölüm olay yeri araştırmalarının hazırlık çalışmaları ve yapılmalarını konu almaktadır. Her olay için yapılabilecek müşterek hazırlıklar ele alındıktan sonra her olayda değişiklik arzeden ayrıntıların tesbiti maksadıyla yapılacak işlemleri göstermek üzere bazı olayları inceledik. Sık karşılaşılmaları sebebiyle afiş ve bombalı pankrat asma, ulaştırma amacıyla yapılan kaçakçı-

lık olayları ve trafik kazalarının incelemeye değer bulduk. Yapılan incelemelerle ceza yargılaması işlemleri arasında bağlantı kurduk. Böylece suçlulukla ilgili teknik işlemler hukuki gerçeklikle irtibatlandırılmıştır. Bu bölümün başında olay yeri ve suç yeri kavramlarını inceledik. Genel olarak olay yeri olarak isimlendirilen mahallin suç yeri olduğu sonucuna vararak, bu bölümden sonra olay yeri kavramını kullanmadık.

Dördüncü bölümde bir adım daha ileri gidilerek suç yeri incelemelerinde bulunan iz ve belirtilerin toplanması ve korunması incelenmeye çalışıldı. Vücut sıvıları, kıllar ve parmak izleri bunlardandır.

Sonuçta, ikili bir değerlendirmeye gidilmiştir. Olay yeri araştırmaları ceza yargılamasının hazırlık tahkikatında yapılan bir çalışmadır. Bu hukuki niteliğinin dışında olay yeri incelemeleri teknik uzmanlık istemektedir. Teknik uzmanlığın değerlendirilmediği yerlerde suç iz ve emareleri hukuki değerlendirmeyi aksatacak oranda azalmakta hatta yok olmaktadır. Teknik uzmanlığın geliştirilmesi ise, suç faillerinin suça ilişkin iz ve emarelerle birlikte bulunmasını kolaylaştıracak, bu da hakimin kanaatini olumlu yönde etkileyecektir.

B. GENEL BİLGİLER

I. OLAY YERİ İNCELEMESİNİN CEZA YARGILAMASINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Olay yeri incelemelerinde amaç olayı temsil eder mahiyetteki delillerin toplanmasıdır. Deliller ceza yargılamasında ispat araçlarıdır. Netice itibariyle olay yeri incelemeleri ceza yargılaması içerisinde yer alır.

O halde işe, ceza sistemi içerisinde olay yeri incelemesinin konumunu tespitle başlamalıyız. Zorunlu olarak olay yeri incelemesi de ceza yargılaması ile aynı amaca yönelecektir. Olay yeri incelemesinin de içinde yer aldığı ceza yargılama sürecinin özellikleri, yargısal ispat denilirken neyin kastedildiği, yargılama faaliyetlerinde hangi konuların ispatlanamayacağı üzerinde durulması gerekmektedir. Çünkü, bunlar olay yeri incelemesi ve bu incelemede elde edilmek istenenleri de kapsayan genel ilkelerdir.

Olay yeri incelemeleri ile delil aranacağına göre, ceza yargılaması açısından deliller, genel ilkelere nazaran daha geniş olarak ele alınmalıdır. Çünkü, yargısal ispat tamamen bilimsel nitelik göstermekte, hukuk kurallarının taşıdıkları kaçınılmaz değer yargıları sebebiyle normatif bir karakter oluşturmaktadır. Dolayısıyla olay yeri incelemelerinden önce, ceza yargılaması bakımından delillerde aranılan özellikler bilinmelidir. Ayrıca delil çeşitleri, bunların ispat değerleri, yargıcın delilleri nasıl tahlil edeceği de bilinirse olay yeri incelemesi daha verimli olacaktır. Ancak delil konusu gerçekte oldukça geniştir. Olay yeri incelemelerine ışık tutacak kadar özetlemeye ihtiyaç göstermektedir.

II. CEZA YARGILAMASININ AMACI

Hukuk bir yandan kişilerin haklarını korurken öte yandan da toplumun düzenini korumayı amaçlar. Bir hukuk dalı olarak ceza yargılaması da hem sanığın hak ve menfaatlerini korumak, hem de suçluları cezalandırarak toplumun menfaatlerini gözetmek durumundadır. Görüleceği gibi problem kişi ve toplum menfaatleri arasında denge kurabilmektedir. Suçluyu cezalandırırken masumlara zarar vermemek, suçluyu hak ettiği kadar az veya fazla cezalandırmamakta da toplumun menfaatleri vardır.

Hem toplum hem de kişi hak ve menfaatlerinin birlikte korunması, ceza yargılamasında başlıca amacın gerçeğin araştırılması olmasını gerekli kılmaktadır (1).

Ceza yargılamasında araştırılan gerçekler:

- İddia edilen fiilin işlenip işlenmediği,

---

(1) Nurullah Kunter, Muhakeme Hukuku Dahil Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul:

- Fiili sanığın işleyip işlemediği
- Sanığın sorumlu olup olmadığı,
- Fiilin kanunda yer alan suçu oluşturup oluşturmadığı konularındır (2).

Özel hukuk ilişkilerinden doğan uyuşmazlıkları konu edinen medeni yargılama somut gerçeklikle ceza yargılaması kadar ilgili değildir. Medeni yargılama daha çok şekil unsurlarını dikkate alır (3).

Ceza yargılamasının amacı zaman içinde değişmiştir:

Ceza yargılamasının gayesi, tarih içinde üç aşamadan geçmiştir; "suçlunun cezalandırılması", "sanığın korunması" ve "maddi gerçeğin aranması". Maddi gerçeğin araştırılması aşamasında sanık, "suçlu" da değil, "masum" da değildir. Devlet maddi gerçeği araştırırken kişi hak ve özgürlüklerini kısıtlayabilirken, kendi koyduğu kurallara bağlı olmak zorundadır. Yani Devlet hukuka uygun araştırma yapmak mecburiyetindedir (4).

A. CEZA YARGILAMASININ ÖZELLİKLERİ

Ceza yargılamasının normlar dünyasından çıkarak gerçeklerle daha çok ilgilenmesinin bir takım nedenleri vardır.

Yargılama sonunda sanığın cezalandırılabilme ihtimali, ceza yargılamasında sanığın kişiliğini önemli bir konuma getirmiştir (5). Cezaların kişiselleştirilmesi prensibi, kanunda o suç için belirtilen cezanın alt ve üst sınırları

---

(2) Eralp Özgen, Ceza Muhakemesinin Yenilenmesi, Ankara: 1968, s.3

(3) Baki Kuru, Medeni Usul Hukuku, Ankara: 1981, 3. B., s.12

(4) Feridun Yenisey, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku, Hazırlık Soruşturması ve Polis, 2. B., İstanbul: 1991, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş. s. 3-4.

(5) Sulhi Dönmezer; Sahir Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. 2, s. 625 - 630.

arasında sanığın kişiliğine en uygununun belirlenmesi, sosyolojik, biolojik, psikolojik kişiliğine en uygununun bulunmasıdır.

Sosyolojik, biolojik, psikiyatrik açıdan sanık incelemekte ve eylem ile kişiliği arasında ilişki kurulmaya çalışılmaktadır. İnfaz bakımından da kişilik önemli rol oynamaktadır. Hatta önemli bazı suçlarda ceza yargılamasının ikiye bölünerek, önce sanığın fiili işleyip işlemediğinin araştırılması, fiili işlemişse kişilik bakımından da durumun incelenmesi gerektiği belirtilmiştir (6).

Yargılama sonucu hükmolunacak cezalar, kişi hürriyetini kısıtlayacak ağır yaptırımlardır. Bu yüzden ceza yargılamasında sonuca, iddia, savunma ve yargılamanın ortak çalışmalarıyla ulaşılır. Sanık suçu kabul etse bile yargılama yapılarak gerçeğin araştırılması gerekir. Buna karşılık medeni yargılamada borçlu borcunu kabul eder ve öderse yargılama yapılması gerekmez. Suçun işlenip işlenmediği ve failin kim olduğu araştırılırken gerçeğin ortaya çıkartılmasına çalışılır. Suçluların cezasız kalması veya masumların cezalandırılması toplum düzenini tehtid eder.

Ceza yargılamasındaki sanık güvenceleri "Bir masumu cezalandırmaktansa bir çok suçluyu cezalandırmamak iyidir"(7) anlayışını yansıtır.

Özel hukuk ilişkilerinden doğan uyuşmazlıkların çözümü ceza yargılamasındaki kadar toplumu ilgilendirmemektedir. Anlaşılacağı gibi hukukun itibar ettiği normatif gerçeklik ile dış dünyada cereyan eden bilimsel gerçeklik farklı olabilmektedir (8). Bu konu daha sonra ele alınacaktır.

Ceza yargılamasında amaç gerçeği bulmak olduğu için deliller kanunla sınırlandırılmıştır. Örneğin medeni yargılamada 5.000,- TL. ve daha fazla

---

(6) Öztekin Tosun, Suçluların Gözetimi, İstanbul: 1966, s. 74-149

(7) Öztekin Tosun, Türk Suç Mahkemesi Hukuku Dersleri, C.1, İstanbul: 1976, s.38 vd.

(8) Selahattin Keyman, Hukuka Giriş ve Metodoloji, Ankara: 1981, s.67 vd.

alacakların ispatı senetle mümkündür. Gerçekte alacaklı olsa bile elinde senet bulunmayan alacaklı, borçlu kabul etmezse alacağını başka yollarla ispatlayamayacaktır (H.M.U.K. m. 288).

... Amaç gerçeğin araştırılması olunca ceza yargıcı, tarafların istekleriyle bağlı sayılmamaktadır. Medeni yargılamanın taraflardan başkasını ilgilendirmediği kabul edilmiştir.

Ceza yargılamasında gerçek araştırılacaktır, ama bu araştırma faaliyetleri nihayet belli bir sürede bitirilip karara ulaştırılmalı, uyuşmazlıklar sürekli toplum gündeminde kalmamalıdır (9).

"Gecikmiş adalet en büyük adaletsizliktir", gerçeği ceza yargılamasını süre bakımından sınırlandırmaktadır. Nitekim davalar belli bir süre içerisinde sonuçlandırılmak durumundadır. Suçlar için öngörülen cezaların ağırlıklarına göre değişen zaman aşımı süreleri Türk Ceza Kanununda yer almaktadır. (m. 102), (10). Böylece cezadan beklenen etki (toplumsal fayda) ve delillerin yıpranmaması sağlanabilmektedir. Anlaşılacağı gibi ceza yargılaması zaman yönünden iki zıt etki altındadır. Bu iki zıt etki İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde (11) şöyle formül edilmiştir: "Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar gerekse cezai alanda kendisine karşı ileri sürülen bir isnadın esası hakkında karar verecek olan (kanuni, müstakil ve tarafsız) bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde (hakkaniyete uygun ve aleni surette) dinlenmesini istemek hakkına sahiptir." (m. 6/1). Yine bu iki zıt etkiden birincisi ceza yargılamasının amacı olan gerçeğin

---

(9) Öztekin Tosun, Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, C:1, İstanbul: 1976, s. 38.

(10) Faruk Erem, Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, C:2, Ankara: 1974, s.464-508.

(11) M. Aydoğan Özman, İnsan Hakları ile İlgili Temel Metinler, Ankara: 1967, s.44.

araştırılması, ikincisi ise yargılamanın çabuk sonuçlandırılmasıdır. Çabukluk endişesinin, asıl amaç olan gerçeğe ulaşmayı engellememesi gerekir. Türk hukukunda yargılamayı uzatmak amacıyla delil ileri sürülememesi kuralı (C.M.U.K. m. 238/f) bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Ceza yargılamasında problem mahkeme önüne gelmeden önce bazı incelemelerden geçer. Bunlar hazırlık soruşturmasıdır. Suç haberi alınmasından kamu davası açılmasına kadar geçen safha hazırlık soruşturmasıdır. Bu safhada kamu gücü kullanan savcı ve polisin yetkileri kanunla belirlenmiştir. Bu safha delillerin toplanması bakımından önemlidir.

Yargılama sonucu hükmolunacak ceza, şayet sanık bu cezayı temyiz etmişse uygulanmamakta, Yargıtay'dan gelecek temyiz sonucu beklenmektedir (C.M.U.K. m. 395). Bu kural gerçeği arama amacının sonucudur. Karar nihai aşamaya gelse bile gerçeğe ulaşlamamış olma ihtimali vardır.

B. CEZA YARGILAMASINDA AMACIN TARİHİ GELİŞİMİ

Ceza yargılaması diğer hukuk dallarından daha yüksek oranda toplumun hukuk bilinci temeline dayanır ve bu anlayışın gayet yavaş değişmesi sebebiyle, ceza yargılamasının amacı da yavaş değişir.

Batı Avrupa'da 18. yüzyıl ortasına kadar süren anlayışa göre ceza yargılaması, suçlunun cezalandırılması için bir araçtır. Bu anlayışta sanık başlangıçtan itibaren suçlu kabul ediliyor, günümüz ceza yargılamasının önemli bir fonksiyonu kabul edilen sanığın suç sayılan fiili işleyip işlemediğinin tespiti, ihmal ediliyordu. Böyle bir anlayışta yargılamanın ağırlığı mahkumiyeti haklı gösterecek deliller üzerinde toplanmaktadır. Bu durumda delilin ağırlığına göre ceza verilmesi, suçun niteliğine göre farklı deliller kabul edilmesi gibi hukuka aykırı uygulamalar söz konusuydu. Şüphesiz ki böyle bir anlayışta iş-

kence önemli bir delil elde etme aracıdır.

18. yüzyılın ortalarından itibaren liberal akımların etkisi artmaya başlayınca, ceza yargılamasında kamu kudretinin kötüye kullanılmasına karşı sanığın koruyan bir anlayışa geçildi. Bu dönemde amaç sanığın korunmasıdır. Söz konusu anlayışın etkileri günümüzde de sürmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (12), İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (13) gibi uluslararası ve iç hukuka yansıyan "sanık suçlu olduğu sabit oluncaya kadar masum sayılır." prensibi bunlardandır (14).

C. YARGISAL VE BİLİMSEL İSPAT

Ceza yargıci da bilim adamı gibi elindeki araçlarla gerçeğe ulaşmaya çalışmaktadır. Fakat her ikisinin ulaştığı gerçekler arasında farklar vardır (15). Bilim adamı araştırmalarında yargıçtan daha serbesttir, her çeşit araca başvurabilir. Örneğin evli bir kadının çocuğunun babası kadının kocasıdır (MK. m. 241). Oysa bilim alanında çeşitli araştırmalarla bunun tersini ispat edebilmek mümkündür.

Bilim adamı araştırmalarında sonuca ulaşılmayabilir. Yargılamada ise yargıç önüne gelen problemi belli bir süre içerisinde karara bağlamak durumundadır.

---

(12) 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 sayılı R.G.

(13) 19 Mart 1954 tarih ve 8662 sayılı R.G.

(14) Faruk Erem, Ceza Usulü Hukuku, Ankara: 1970, s. 24, Feridun Yenisey, İnsan Hakları (Sanığın Hakları ve Polisin Yetkileri), Ankara: 1991, s.53.

(15) Mustafa Reşit Belgesay, Hukuk ve Ceza Usulü Muhakemesinde Deliller, İstanbul: 1940, s.12.

Hukuk kurallarının belli bir takım değer yargılarından kaynaklanmaları, değer yargılarıyla içiçe bulunmaları nedeniyle yargılamada kabul edilen normatif gerçek ile bilimsel gerçeğin daima aynı olduğu söylenemez.

Marksist hukuk anlayışının ceza yargılamasında maddi gerçeğin ortaya çıkarabilmeye daha elverişli olduğu ileri sürülmektedir (16). Sovyet ihtilalinin ilk yıllarında ve iç savaş sırasında daha da ileri gidilerek ceza ve medeni yargılama yasalarının aynı olduğu söylenmiştir (17).

D. YARGISAL İSPATIN SINIRLARI

Bazı ispat araçları, gerçeğin ortaya çıkartılmasında kullanılamamaktadır. Kanun bu tip araçların kullanılmasını yasaklamıştır. Örneğin çekinme yetkisini kullanan tanıkların beyanı daha sonra kullanılamaz, bu açıklamalar yapılmamış kabul edilir (C.M.U.K. m. 245).

Kanunda aranan şartlara uyulmadan elde edilen delillerin yargılamada kullanılıp kullanılmayacağı üzerinde ittifak vardır. Nitekim C.M.U.K.'da yapılan 01.12.1992 tarihli değişikliklerde bu, kanun hükmü haline getirilmiştir. Ancak irade dışı beyan sayesinde başka deliller, örneğin suç aleti ele geçirilmişse yakın zamana kadar genel eğilim bu delilin yargılamada kullanılabilceği yönündeydi. Amerikan ve Alman hukukunda bu delillerin yargılamada kullanılmayacakları benimsenmiştir (18). İngiliz hukuku ise aksi yöndedir. Delilin elde edilme yolunun hukuka aykırı olması, o delilin kullanılmasına

---

(16) Tosun, age, s. 537

(17) Tosun, age, s. 37

(18) Tosun, age, s. 562; Eren, Usul, s.357

engel değildir (19). Ancak çağdaş hukuk sistemlerinde olduğu gibi İngiliz hukukunda da baskı karşısında elde edilen ikrarın değeri yoktur (20).

E. YARGISAL İSPATIN NİSPİLİĞİ VE ŞÜPHE

Ceza yargılamasında yargıç eldeki delillerle, geçmişteki olayı öğrenmeye çalışır. Ancak bu mutlak değil, nispi bir öğrenmedir. Son tahlilde bu durum yargıcın kanaatidir. Yargıç eldeki araçlarla şüphesini yenerek kanaate ulaşmaktadır. Bir davada sanığın leh ve aleyhinde deliller bulunur, bunlarla bir yargıç kanaat getirdiği halde bir başka yargıç getirmeyebilir. O halde ceza yargılamasında gerçek değil, yargıcın gerçekliğe ilişkin kanaati ispatlanmaktadır. Doğal olarak her kanaat bir ölçüde inanışı da ihtiva ettiğinden yargısal sonuçlar nispidir (21).

Özetlersek, ceza yargılaması bir yandan belli bir süre içerisinde sonuçlandırılmak zorundadır. Öte yandan da ispat araçları sınırlıdır. Yargıç yargılama sonunda şüphesini tamamen gidererek bir kanaate ulaşmamışsa, başka bir ifadeyle en küçük ihtimalle de olsa şüphesi sürüyorsa artık mahkumiyet kararı veremeyecektir. Bu sonuç yukarıda değinilen suçluluğu sabit oluncaya kadar sanığın masum sayılmasıyla uyumludur. Ayrıca yargısal ispatın nispiliğinin doğal sonucu sayılmalıdır.

---

(19) Tosun, age, s. 567; Öztekin Tosun, Ceza Muhakemesinde Koruma Tedbiri Olarak Gizli Dinleme, İHFM, 1976, S:1-4, s. 85-108.

(20) C.H.P. İnulsun, İngiliz Ceza Muhakemeleri Usulu, Çev. Rifat Taşkın, Ankara: 1938, s.58 vd.

(21) Kunter, age, s. 421-422

Bu durumda ceza yargılamasının amacıyla ilgili iki tespitte bulunabiliriz;

1 - Günümüzde hakim anlayışa göre ceza yargılamasının amacı gerçeğin araştırılmasıdır.

2 - Ancak bu, son tahlilde ceza yargıcının gerçeğe ilişkin kanaati olduğundan nispi bir özellik gösterir.

Bu tespitlerden sonra, ceza yargıcının gerçeğe ilgili kanaatini oluştururken kullandığı araçları yani delilleri incelemeye geçebiliriz.

III. CEZA YARGILAMASINDA DELİLLER

Ceza yargılamasının amacı olan gerçeğin araştırılmasında deliller ve koruma tedbirleri olmak üzere iki grup araç vardır. Konumuzla ilgisi itibariyle bunlardan deliller üzerinde duracağız.

Delil ispat aracıdır. İspat konusunda hüküm verme, realitenin bir parçası olan olay hakkında hüküm vermektedir. Delillere dayanarak şüphesini yenebilen kimse, olayın oluşu hakkında bir hüküm verebilir. Bu hüküm, onun kafasındaki bir tasavvurdan, olaya verdiği şekilden ibarettir. Şüphesi kalmamışsa olay belli olmuştur.

Ceza yargıci geçmişte kalan olayı görmeye çalışacağından kullanacağı deliller gözlenebilir olmalıdır. Yapacağı çalışmalarda yargıci, mantık kurallarına uyar. Delil, delil kaynağı, delilin muhtevası değişik kavramlardır. Tanık beyanı delil, tanık ise delil kaynağıdır. Bir tehdit mektubu delil, mektuptaki ifadeler delilin muhtevasıdır (22).

---

(22) Kunter, age, s. 414-415; Tosun, age, s. 524-525

Ceza yargılamasında maddi gerçek ve yargıcın serbest kanaati arandığından yargıca gerçeği gösterebilecek herşey delil olabilmektedir. Kullanılacak delillerde bulunması gereken ortak özellikler şunlardır:

a) Deliller rasyonel ve gerçekçi olmalıdır: Ancak gerçeği akla uygun olarak ifade edebilecek şeyler delil olabilir. Deliller bu nedenle rasyonel, bilimsel açıdan kabul edilebilir olmalıdır.

Delillerin rasyonel olması, insanlık tarihinde gelinen bir aşamayı gösterir. İlkel toplumlarda görülen adli düellodan çeşitli denemelere kadar ispat araçları, ilahi veya tabiat üstü kuvvetlerin haklıyı koruyacağı ve haksızı korumayacağı fikrine dayanmaktaydı (23). "Tanrısal denemeler bütün Avrupa ülkelerinde, Uzak Doğu'da uygulanmış olmasına rağmen, İslâm Hukukuna girmemiştir. İslâm'da hiç bir zaman bu tip delillere itibar edilmediği gibi doğruyu söyletmek için işkenceye de kilise hukukunda olduğu üzere izin verilmiş değildir" (24).

Daha sonra gelen dini delil safhasında ise hukuk ve dinin ayrıldığı toplumlarda deliller de din tarafından belirlenmiştir. "Halkın sesi Hakkın sesidir; denilerek jüri vasıtası ile suçluluğun tespit ettirilmesi de dini mahiyette bir tedbirdir" (25).

Din ve hukuk ayrıldıktan sonra, bu kez deliller kanunlarla belirlenmeye başlanmış, kanuni delil safhasına geçilmiştir. Kanuni delil sisteminde bir suç, kanunda o suç için öngörülen delillerle ispatlanabilir. Yargıç gerçeği araştırmak uğruna kanunda yer almayan delillere başvuramaz. Kanuni delil sistemi önceki devirlerin keyfilğine karşı bir tedbirdir.

---

(23) Kunter, age, s. 418; Tosun age, s. 541

(24) Tosun, age, s. 541

(25) Kunter, age, s. 418

Ceza yargılama sistemimizde "Vicdani Delil Sistemi"nin kabul edildiği belirtilmektedir. Bu sistemde yargıç tarafların, ileri sürdüğü delillere bağlı olmaksızın maddi gerçeği araştırmada her türlü delili serbestçe değerlendirebilmektedir. Buna göre delilin özellikleri şunlardır:

a) Delil serbestisi: Serbestlik hem delillerde hem de onların değerlendirilmesindedir. Delillerin değeri önceden tayin edilmediği için, her olayda yargıcın değerlendirmede bulunması gerekmektedir. Bu sistemde kanun yargıca fazla müdahalede bulunmamaktadır (26).

b) Deliller olayla ilgili olmalıdır : Deliller en azından olayın bir parçasını yansıtmalıdır. Delilin olayla ilgili olması, onun güvenilir olmasını da gerektirir. Delilin güvenilirliği yargıç, tarafından değerlendirilir. Delilin elde edilmesi imkansız olmamalıdır. Aksi halde böyle bir delilin olayla ilgisinden söz edilemez (27).

c) Deliller ispat bakımından önemli olmalıdır: Ancak ispatına ihtiyaç duyulan konulardaki deliller ispat bakımından önemlidir. Başka delillerle yargıç bir kanıya varmışsa daha fazla delil getirmeye gerek yoktur (28).

d) Deliller kanuna aykırı olmamalıdır: Kanunun kullanılmasını yasakladığı deliller bakımından bir problem yoktur. Ancak yukarıda yargısal ispatın sınırlarını incelerken ele aldığımız gibi, delilin hukuka aykırı olarak elde edilmesi halinde durum net değildir.

e) Deliller müşterek olmalıdır: Delil mühtevasını sadece yargıcın öğrenmesi yetmez. Taraflar da öğrenmeli ve tahlilde bulunabilmelidirler. Bu delillerin müşterek ortaya konulup tartışılması ile sağlanır. Serbestçe tartışılması imkansız olduğu için yargıcın olayla ilgili şahsi bilgisi delil olamaz.

---

(26) Kunter, age, s. 415-416; Tosun, age, s. 544-546

(27) Kunter, age,s. 419; Tosun, age, s. 538

(28) Kunter, age, s. 419; Tosun, age, s. 539

Herkesçe bilinen konular için delile ihtiyaç bulunmadığı gibi, yargıcın bu tür bilgilerini kullanması olayla ilgili şahsi bilgi kapsamında değildir. Ceza yargılamasının tarafları olan iddia (tez), savunma (antitez) ve yargı (sentez) gerçeğe ulaşma çabasında aynı araçlardan faydalanmak durumundadırlar. Ancak ceza yargılamasının her safhasında delillerin taraflara aynı ölçüde açık olduğu söylenemez. Delillerin müşterekliği son soruşturma safhasında sağlanabilmektedir (29). C.M.U.K.'daki son değişiklikler müşterekliği sağlamaya yöneliktir.

IV. DELİLLERİN ÇEŞİTLERİ

Delillerin bir kısmı doğrudan doğruya olayla ilgilidir. Olay hakkında bilgileri olanların yargıç önünde bunları anlatmalarına beyan denir. Ayrıca olayla ilgili belgeler de bu grupta yer alırlar.

Bir kısım deliller ise ispat edilecek olayda dahil olmak üzere bir grup olayı ispat edebilecek niteliktedir. Bu tür delillerin yararlanmak için delilin olayı kapsayıp kapsamadığı araştırılmalıdır. O yüzden bu delillere belirti adı verilmektedir.

Kanuni delil sisteminde, suçun kanunla ispatlanabilceği belirtilen deliller dışında belirtilerle ispatlanması mümkün değildir. Vicdani delil sisteminde bu ayrım önemini kaybetmiştir. Delil ister doğrudan, isterse dolaylı yargıç tarafından serbestçe değerlendirilmektedir.

Burada ayrıntılarıyla bütün delil çeşitlerini ele alarak incelemek amacımız açısından uygun değildir. Her bir ayrı bir tez konusu olabilmek delil çeşitlerini incelerken, olay yeri incelemelerinde karşılaşılabilecek delilleri ve

---

(29) Kunter, age, s. 419; Tosun, age, s. 222-223

bunların yargıya sunulması bakış açısını kullanmak durumundayız. Dolayısıyla delil çeşitlerine olan ilgimiz bu bakış açımızla sınırlı kalacaktır.

A. DOĞRUDAN DOĞRUYA DELİLLER

Bu grupta yer alan deliller beyanlar ve belgelerdir. Beyanlar; tanık, şahid ve öteki şahısların beyanları olabilir. Belgeler ise yazılı belgeler, görüntü ve ses tespit eden belgeler olarak ayrıma tabi tutulabilirler.

1. Beyanlar

i. Tanık Beyanları : Kanunda "şahadet" denilen olaydır. Tanık beyanı olayın taraflarından olmayan bir kimsenin, yani tanığın, duyu organları ile edindiği bilgileri yargıca anlatmasıdır.

Tanığın duyuları ile olay hakkında edindiği bilgilerden kendisinin aklı ile çıkardığı sonuçlar olan subjektif intibaları, kanaatleri tanık beyanı kavramına dahil değildir. Bir otomobilin hızlı gidip gitmediği konusunda olduğu gibi bazen objektif bilgi ile subjektif intiba ayrılmayabilir.

Şu halde yargıç dışındaki makamlar önünde yapılan beyanlar kanunun aradığı anlamda tanık beyanı değildir.

Tanık olay hakkındaki bilgilerin bazen doğrudan doğruya olayı gözlemleyerek elde eder. Bazen de bilgileri başkalarından, yani dolayısıyla öğrenir. En çok kullanılan delil olmasına rağmen tanık beyanları daima güvenilir değildir. Tanık bazen istemeyerek hata yapar. Yanlış duymuş, öyle zannetmiş, çevrenin etkisinde kalmış olabilir. Bazen de çeşitli sebeplerle yalan beyanda bulunur. Tanığın şahsi özellikleri, sağlık durumu, hafıza gücü, cinsi, kültürü,

mesleği, dikkat, telkin gibi unsurlar beyan üzerinde etkilidirler (30). Kanun tanıklarının ayrı dinlenmesi, tanıkların yüzleştirilmesi ve yalan beyanın suç sayılması gibi tedbirler getirmiştir.

Kanuna göre tanık çağrıldığında gelmek (C.M.U.K., m. 46), yemin etmek (C.M.U.K., m. 56) zorundadır. Yemin etme zorunluluğunun istisnaları vardır (C.M.U.K. m. 52-53). Tanık ayrıca kimliği ile ilgili sorulara doğru cevap vermek (T.C.K. m. 528), olayla ilgili olarak bildiklerini anlatmak (C.M.U.K. m. 63) zorundadır. Beyandan kaçınmak için asılsız sebep gösterilmesi suçtur (T.C.K. m. 282).

Tanıklar için beyanda bulunma zorunluluğunun iki önemli istisnası vardır. Tanıklıktan çekinme zorunluğu ve çekinme yetkisi.

Bir grup tanık meslek sırrı sebebiyle sır sahibinin izni olmadan tanıklık yapamazlar. Avukat, hakim ve ebeler bu sıfatları dolayısıyla öğrendikleri sırlar hakkında sır sahibi muvafakat etmedikçe tanıklık yapamazlar (C.M.U.K. m. 48). Memurlar da devlet sırrını, sırrın ait olduğu makam izin vermedikçe açıklayamazlar (C.M.U.K. m. 49).

Öte yandan sanıkla belli yakınlık derecesi olan tanıklar dilerse tanıklıktan çekilebilirler (C.M.U.K. m. 47, 50). Sanığın nişanlısı, evlilik bağı kalmasa bile eşi, belli dereceye kadar hısımları, sanıkla arasında evlatlık bağı bulunanlar bu grupta yer alırlar (31).

Savcı istediği kişileri tanık olarak çağırabilir (C.M.U.K. m. 215), Sanık ise istediği tanıkları mahkemeye bildirmek (C.M.U.K. m. 212), mahkemeye doğrudan doğruya davet ettirmek (C.M.U.K. m. 213) veya duruşmaya

---

(30) Faruk Erem, Adalet Psikolojisi, 7. B., Ankara: s. 309-330

(31) Ayhan Önder, Ceza Muhakemesi Hukukunda Şahitlikten Çekinme, İHFM, C: 29, S:4, s.876 vd.

getirebilmek seçeneklerini kullanabilir (32). Delilin geç bildirilmesi gözardı edilmesini gerektirmez (33). Sanığın gösterdiği tanıkların dinlenmemesi ise temyiz incelenmesinde kararın bozulması nedenlerindedir (34). Olayı anlatan bütün tanıkların aynı sözleri aynı sıra ile tekrarlamalarını beklemek doğru değildir (35).

a) Terör olaylarının tanıkları : Tanık beyanı, olayın taraflarından olmayan bir kimsenin, duyu organlarıyla elde ettiği bilgileri yargıca ulaştırmasıdır demiştik. Yukarıda, T.C.K., bazı düzenlemelerle belli suçları işleyen taraflar arasında itirafta bulunanlar için ceza indirimini öngörmüştür. Böylelikle suçta taraf olan şahıslarda tanıklık durumuna gelmişlerdir. T.C.K. bu halleri (yürürlükten kaldırmadan önce 141/7, 142/7), 170, 171 ve 404/3 maddelerinde düzenlenmişken (36), 11.06 1985 gün ve 18781 sayılı RG yayınlanarak yürürlüğe giren 3216 sayılı yasa (37) kamuoyunda "Pişmanlık Yasası" olarak bilinmiş ve geniş tartışmalara yer açmıştır. Esasında yasa, Ceza Hukuku Tarihinde pekçok uygulamasıyla ünlüdür (38). 3216 yasa ile T.C.K.'nın 125, 131 (141 ve 142) maddeleri ile 146 ile (163.) maddelerinde yazılı suçları işlemek üzere

---

(32) Kunter, age, s.449-460; Tosun, age, s.575-583; Erem, Usul s. 365 -392

(33) 1. C.D. 12.01.1950 tarih ve 189/1287sayılı karar; CUH, 14.06.1930 tarih ve 113/96 sayılı karar (M. Muhtar Çağlayan, Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu, Ankara: 1966, C:2, s.243

(34) 4. C.D. 21.1.1964 tarih ve 79/135 sayılı kararı; 4. C.D. 3.12.1930 tarih ve 5586/6370 sayılı karar (M. Muhtar Çağlayan, age, C:2, s.238)

(35) Erdener Yurtcan, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Şerhi ve İlgili Mevzuat, C:1, İstanbul: 1988, s.414 (CGK, 4.2.1974 tarih ve 2-423/73 sayılı kararı).

(36) Halil Nebiler, Pişman İtirafçılar, Ankara: 1990, Dönem Yayınevi, s.13

(37) Adnan Hamzaoğlu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve İlgili Mevzuat, Ankara: 1985, s.302.

(38) Yalçın Küçük, İtirafçıların İtirafı, Haziran Yayınevi, Ankara:1987.

kurulmuş silahlı çete veya cemiyet mensubu olupta işlenen suça iştirak etmeyen ve haklarında tahkikata başlanmamış olanlar; bu faaliyetlerinden kendiliklerinden çekilerek güvenlik kuvvetlerine silah ve malzemelerini teslim edenler veya verecekleri bilgi ve belgelerle veya bizzat gösterecekleri çaba ile teşekkül, çete veya cemiyetin amaçladığı suçun işlemesine engel olanlar hakkında ceza verilmez (39); veya suç işleyenlerden işledikleri suçun oranına göre ceza indirimi öngörülür.

Kanunla, ilgilinin isteği halinde Devlet tarafından hüviyet değiştirme dahil gereken her türlü koruma tedbirlerinin alınacağı hükme bağlanmıştır(40).

"Kanunun uygulaması bakımından mahkeme ihbar ve açıklamanın doğruluğunu ayrıca İçişleri Bakanlığı vasıtasıyla da araştırır, İçişleri Bakanlığı mahkemeye gerekçeli bir rapor verir" denilerek, mahkeme, kolluk arası ilişki düzenlenmiştir.

Yine kanunla ihbar ve açıklamaların kötü niyetle yapılması veya delillerin uydurulması halinde, fiil başka bir suç oluştursa bile beş yıldan az olmamak üzere ağır hapis cezası verilmesi hükme bağlanmıştır (41).

Kanunun, cezadan kurtulmak için "suç atma" kurumu gibi işleyebileceği, ikrar edildiği söylenen olayların daha önceden kollukça yeri, zamanı belirlenmiş olaylar olması nedeniyle, sağlıklı inceleme yapılamayacağı ve suç delillerine erişilemeyeceği söylenmiştir. Bu durumda sadece beyanların yeterli kabul edilmesinin hukuka aykırılığı yönünde eleştiriler getirilmiştir (42). Kanunun beşinci maddesiyle düzenlenen, delillerin sahte düzenlenmesi halinde

---

(39) Adnan Hamzaoğlu age, s.302.

(40) Adnan Hamzaoğlu age, s. 303.

(41) Adnan Hamzaoğlu age, s.304.

(42) Nebiler, age, s.15.

öngörülen ceza ve bunun uygulamaları ile kanundan mağdur olanların arasındaki ilişki tartışmalara sebep olmuştur (43).

Ayrıca bazı mahkemeler ihbarcı sanığın itiraflarını, tanık beyanı olarak kabul etmekte ve "tanığın tanığı olma", diyerek, söylenenlerin doğruluk derecesini araştırma cihetine gitmektedir (44).

İtirafçılık yasasının uygulandığı Amerika Birleşik Devletlerinde, ilgili düzenlemelerin, mafya olayları üzerinde bir etkisinin olduğu, "siyasi suç" kavramıyla ilgisinin bulunmadığı görülmüştür. Mafya olaylarının sanıkları eski meslektaşları ve yerel polis arasında tercih yapmaya zorlanmışlar ve pek çok olay aydınlatılmış ve hatta bazı suçlar henüz işlenilmeden önlenebilmiştir (45).

1978 yılında eski başbakan Hıristiyan Demokrat Parti Lideri Aldo Moro'nun öldürülmesi sonucu, polis yetkilerinin artırılmasıyla birlikte İtalya'da gündeme giren "pişmanlık yasası", gerek terör olayları gerekse mafya olaylarındaki uygulamasıyla başarıya ulaşmıştır (46).

Son olarak yasa etik değerleri yıprattığı, kişilik çözümlmesine sebebiyet verdiği yönlü eleştirilere muhatap olmuştur (47).

b) Muhbir kullanılması : Polis suç olayından haber almak için ya faili bildirene mükafat vaadedilir veya kaçakçılık suçlarında olduğu gibi muhbir

---

(43) Nebiler, age, s.23-24.

(44) Nebiler, age, s.18.

(45) Nebiler, age, s.155-156.

(46) Nebiler, age, s. 157, 158, 159.

(47) Halit Çelenk, "Pişmanlık Yasası", Cumhuriyet Gazetesi, 31.3.1988, s.2 (aktaran Halil Nebiler, age, s.14).

kullanılır (48). Bu olayı casusluk olarak kabul edip, casusluğu "hukuken kabul edilmiş bir şekilde emniyeti kötüye kullanmak" olarak tanımlayıp, bu yolu hukuka uygun bulmuşlardır (49). Muhbir kullanılmasını, gizli olarak yapıldığı için doğrudan doğruya araştırma olarak da nitelendirmişlerdir (50). Muhbir kullanma konusunda kaçakçılık kanunumuzda hüküm vardır. İtalyan Kanununda da muhbirin kimliğinin gizlenmesi hükme bağlanmıştır (51). Ayrıca İHEB 12, İHAS 8, AY 17/1'inci maddelerde muhbirin kimliği gizli tutulması şeklinde düzenlenmiştir.

c) Kışkırtıcı ajan kullanılması : "Diğer faillele anlaşarak onları suç işlemeğe tahrik eden ve bunu kolluğun faillele yakalayabilmesi için yapan" kimselere kışkırtıcı ajan (ajan provakatör) denilmektedir (52). Kışkırtıcı ajanın suçun işlenmesinde şahsi menfaati bulunmamalıdır (53). Menfaati varsa suça iştirak T.C.K. m. 64, 65) söz konusudur. Kışkırtıcı ajanın amacı suçun işlenmesi değil mesela faillele yakalatarak ikramiye almak olduğu için, suça azmettiren (T.C.K. m. 64/2) de sayılması mümkün değildir.

---

(48) Feridun Yenisey, Hazırlık Soruşturması ve Polis, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2. B., İstanbul: 1991, s.125.

(49) Nurullah Kunter, Muhakeme Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. B., İstanbul: 1989 (Aktaran Feridun Yenisey, age, s.125).

(50) Füsün Sokullu, "Polis, Toplumsal Bir Kurum Olarak Gelişmesi, Polis Alt Kültürü ve İnsan Hakları", Doktora Tezi, İstanbul: 1986 (Aktaran Feridun Yenisey, age, s.125).

(51) Feridun Yenisey, age, s.125 (Codice di Procedura Penale Italiana 349).

(52) Faruk Erem, age, s.406; Sulhi Dönmezer; Sahir Erman, age, c.2, s.544-545.

(53) Nurullah Kunter, age, s.564.

Fransa'da mutlak krallığa karşı faaliyet gösterenleri ortaya çıkartmak için kışkırtıcı kullanılması benimsenmiştir.

Kışkırtıcı faili harekete geçirmediği işlenen suçtan sorumlu tutulmaktadır. Kanun suça tahriki cezalandırmışsa elbette bu kural işleyemez.

Kışkırtıcı bir kolluk görevlisi de olabilir. Bu takdirde kolluğun asıl görevi suçların önlenmesi olduğu için, fiil eksik teşebbüs (T.C.K. m. 64) halinde durdurulmalı, fail yakalanmalıdır. Fiil bu safhada durdurulamazsa kışkırtıcı ajan konumundaki kolluk görevlisi suça iştirak etmiş duruma düşer (54).

Olayda kışkırtıcı ajan kullanılmışsa bu kişinin beyanı da delil mahiyetindedir. Cezai sorumluluğu söz konusu değilse, kışkırtanın beyanı bir çeşit tanık beyanıdır. Ancak kamu otoriteleri muhbir gibi kışkırtıcının da kimliğinin ortaya çıkmamasını istemektedirler. Bir kere kışkırtıcının varlığı ortaya çıktıktan sonra hiç değilse cezai sorumluluğunun bulunup bulunmadığı araştırılırken kimliği de belli olmaktadır.

ii. Sanık Beyanları : Sanık, suçu işlediği hususunda kuvvetli şüpheler bulunan, bu yüzden yargıç önüne getirilen kimsedir. Sanık, genellikle suç oluşturan fiili işleyip işlemediğini bilir. Bu bakımdan onun açıklamaları eğer doğruysa çok değerlidir. Ama sanık suçluysa gerçeği gizlemek çıkarlarının gereğidir. Eğer bir başkasını korumak için suçu üstlenmiyorsa sanığın suçsuz olması, söylediklerinin doğruluğu da mümkündür. Vicdani delil sisteminde değer bakımından tanık ve sanık beyanları arasında fark yoktur. Ancak tanıklıktan farklı olarak sanık beyanda bulunmak zorunda değildir. Bu yüzden sanık beyanının serbest irade ile yapılmış olması ceza yargılamasında önemli bir yer

---

(54) Dönmezer; Erman, age, s.551-552.

tutar (55). Samğın yalan beyan da, bundan dolayı bir başkası koğuşturmaya uğramamışsa (T.C.K. m. 288) suç değildir. Sorgu, sanık için savunma aracıdır. Bu yüzden hazırlık tahkikatında ikrar eden sanık, duruşmada ikrardan vazgeçebilir. Daha önce yaptığı ikrar duruşmada okunamaz (C.M.U.K. m. 247). Kaldı ki soyut ikrarın vicdani delil sisteminde yargıç açısından bağlayıcılığı yoktur (56). Soyut ikrara dayanarak ikrarın doğruluğu araştırılmadan verilen mahkumiyet kararını yargıtay bozmuştur (57). İkrar delildir, ancak delilin değeri yargıç önünde yapılmasına da bağlıdır (58).

iii. Öteki Şahısların Beyanı : Ceza yargılamasında tanık ve sanık sıfatı taşımayan kişiler de yer alabilirler. Suçtan zarar gören, muhbir, şahsi davacı ve suç ortakları bu konumdadırlar. Bunlar tanık olmadıkları için yeminsiz dinlenirler. İftira suçu işlemedikçe de yalan beyandan dolayı suçlanamazlar.

Bu grupta yer alan kişilerin beyanları gerçeğin ortaya çıkarılmasında faydalı olabilir. Ancak sanık beyanında olduğu gibi menfaatleri gözönüne alındığında beyanları şüphe ile karşılanmalıdır (59). Yargıtay bir zorla ırza geçme olayında olay tarihine ilişkin mağdurenin beyanı ile doktor raporu arasında çelişki bulunmasına rağmen verilen mahkumiyet kararını bozmuştur (60).

---

(55) Öztekin Tosun, Narko Analiz ve Ceza Hukuk, İHFM, c.39, s.1-2, s. 62-65.

(56) Kunter, age, s.460-463; Tosun, age, s.583-586; Erem, Psikoloji, s.289-293.

(57) YKD, 1988, c.14, s.9 (Y.6.CD, 5448/6125 sayılı kararı).

(58) Erol Cihan, Ceza Muhkemesinde İkrar, İHFM, c.31, s.1-4, s.115.

(59) Kunter, age, s.463-464; Tosun, age, s. 586-588; Erem, Psikoloji, s.289-293.

(60) CGK, 14.1991 tarih ve S-75/103 sayılı karar (YKD, 1992, c.18, s.1, s.112-115).

2. Belgeler

Olayla doğrudan doğruya ilgili delillerin ikinci grubu belgelerdir. Belgeler genellikle olay sırasında düzenlenmişlerdir. Bu itibarla hata ihtimali beyanlardan daha azdır. Fakat şekil bakımından sahtelik ihtimalleri daha yüksektir. Bu yüzden belgenin güvenilirliği onu düzenleyen güvenilirliğine bağlıdır. Yazının kime ait olduğu tespit edilmedikçe imzasız mektuplar değer ifade etmezler. Belgeler; yazılı, şekil tespit eden ve ses tespit eden belgeler olarak üçe ayrılmaktadır.

i. Yazılı Belgeler : Genellikle belge denilince akla yazılı belgeler gelmektedir. Yazılı belgelerin bir kısmı sözlü ve hareketli işlemi tesbit ederler. Belgelerde önemli olan onların güvenilirlik dereceleridir. Belgeleri güvenilirlikleri bakımından üçe ayırabiliriz.

Delil olma durumlarına dair kanuni herhangi bir hüküm bulunmayan yazılı belgeler, yargıç tarafından öteki deliller gibi serbestçe değerlendirilirler.

Bazı yazılı belgelerin muhtevalarında gerçeği yansıttıkları kanunla kabul edilebilir. Bunlara aksi sabit oluncaya kadar geçerli belgeler denir. Ancak belge muhtevalarının gerçek olmadığını ispat daima mümkündür. Orman Kanununa göre orman suçları için orman memurlarınca düzenlenen tutanaklar (m.82), Karayolları Trafik Kanununda yazılı suçlarda yetkililerin tutanakları (m.63) böyledir.

Kanun bazen daha ileri giderek belge muhtevalarını tartışılmaz kılmış ve belgenin sahteliği ispatlanmadıkça geçerli olacağını belirtmiştir. Duruşma tutanakları (C.M.U.K. m. 267), noter belgeleri (Noterlik K.m.82) böyledir.

Kolluk tutanaklarına delil olma bakımından pek değer verilmemekte-

dir. Kolluğun yargıç kadar tarafsız olamayacağı kabul edildiğinden, yargıcın delil olarak kolluk tutanaklarıyla yetinmeyip delillerle doğrudan temasa geçmesi istenmektedir. Tutanakla bağlı olmayan yargıç, tutanağı düzenleyen kolluk görevlilerini tanık olarak dinleyebilir. Kanunda açıkça belirtilen bazı durumlarda kolluk tutanaklarına aksi ispatlanmadıkça geçerli belge vasfı verilebilir (61).

ii. Şekil Tesbit Eden Belgeler : Belli bir olayı temsil etmek üzere şeklin tesbit edilmesi de mümkündür. Fotoğraf, film, kroki ve plan bu tip delillerdendir. Heykel ve resim de bu grupta yer almakla birlikte, sanatçının hayal gücü de işe karıştığı için, gerçeği temsil kabiliyetleri şüphelidir (62). Öztekin Tosun fotoğraf ve sessiz filmin belge mahiyetinde bir delil olmayıp belirti olduklarını, onların yorumlanması üzerlerinde muhakeme yürütülmesi gerektiğini savunmaktadır (63). Ancak batılı ülkelerde yaygın olarak uygulanmakta olan "Konuşan Dosya" yönetiminde şekil tespit eden belgelerin bol miktarda kullanılması bu görüşe katılmamıza engel olmaktadır.

iii. Ses Tespit Eden Belgeler : Ses tespitinin giderek kolay ve yaygın hale gelmesi ses kayıtlarını ceza yargılamasında deliller arasına katmıştır. Yazılı belgeler çok daha uzun bir geçmişe sahip oldukları için, yazının kime ait olduğunu tesbit grafoloji sayesinde mümkün olabilmektedir. Ancak ses bantlarındaki sesin kime ait olduğunu tesbit her zaman mümkün olmamaktadır. Ayrıca bantların montaja elverişli olmaları da hatırdan çıkmamalıdır (64).

---

(61) Kunter, age, s.465; Tosun, age, s.588-592.

(62) Kunter, age, s.466.

(63) Tosun, age, s.595-596

(64) Kunter, age, s.466; Tosun, age, s.593.

Kişide meydana gelen psikolojik değişikliklerin neden olduğu fizyolojik reaksiyonları grafik halinde kaydeden polygraf cihazı (kamuoyunda yalan makinası olarak bilinmektedir) da şekil kaydeden belgeler elde etmeye yarar. Cihaz solunum, dolaşım ve deri direncindeki değişiklikleri kaydederek kişinin doğru söyleyip söylemediğini ortaya çıkartmaktadır. Ancak kişinin geçici veya sürekli fiziki rahatsızlıkları sonuç üzerinde etki etmektedir. Batılı ülkelerde bu test uygulanırken itiraf elde etmek değil, olayı ispatlamaya yarayacak somut delillerin bulunmasına çalışmaktadır(65).

ABD'de polygraf cihazının kullanılmasına son soruşturmada izin verilmeyle birlikte, ilk soruşturmada cihaz yaygın olarak kullanılmaktadır. Alman mahkemelerinde cihaz kullanılmaktadır. Türk doktrini cihazın ceza yargılamasında kullanılabileceği görüşündedir (66). Cihaz sınırlı da olsa uygulanmaktadır.

Adalet Bakanlığı'ınca oluşturulan bir komisyonun hazırlandığı Ceza Kanunu Öntasarısı'nda kanuna aykırı olarak elde edilen ses ve görüntü malzemesinin ceza yargılamasında delil olarak kullanılabileceği (m.154) belirtilmiştir. Ancak bu düzenleme özel hayatı korumak yerine özel hayata kanuna aykırı müdahalede bulunan resmi rakamları koruma amacı taşıdığı için eleştirilmiştir (67).

Bern Yüksek Mahkemesi 21.2.1949 tarihli kararında, hırsızlık suçundan sanık olan kişilerin sorgu yargıcının makamında yalnız bırakıldıkları bir sırada kendi aralarında yaptıkları konuşmaları tespit eden bandın sadece delil

---

(65) Emniyet Genel Müdürlüğü Poligrafi Kursu Notları, Ankara: 1989

(66) Öztekin Tosun; Nevzat Güreli, Heyecan Göstergesi ile Yalanın Bulunması ve Ceza Hukuku, İHFM, C:30, S:3-4, s.498-540

(67) Nevzat Toroslu, Nasıl Bir Ceza Kanunu, V Yayınları, Ankara: 1987, s.86-87

olarak kullanılmayacağına karar vermekle yetinmemiş, ayrıca yapılan bütün işlemleri de iptal ederek, olayın bir başka yargıca havale edilmesini kararlaştırmıştır (68).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 8. madde (özel hayatın, aile hayatının saygınlığı, konut dokunulmazlığı ve haberleşme özgürlüğüne saygınlık hakkı) özel hayatı koruyan başlıca hükümdür. Bu maddenin başlığı bile, polis devleti imajından nasıl nefret edildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, yukarıda da işaret edildiği gibi 8. maddenin 2. fıkrası bu hakka muhtemel bir müdahaleyi haklı gösterecek şartları saymak suretiyle, demokratik bir devlette bile, bazı hallerde polislerin ihtiyaç duydukları bilgileri gizli olarak toplamalarına müsaade edebileceğini kabul etmiştir. Bu bakımdan örneğin; telefonların dinlenmesine, mektupların açılmasına, elektronik kayıt sisteminin kullanılmasına, bilgi fişlerinin tutulmasına veya sadece basit bir gözetlemeye izin verilmeden veya uygulamaya geçilmeden önce, polislerin, milli mevzuat ve usulleri gereği gibi bilmeleri ve bu görevin en son ve zorunlu bir çare olduğu göz önünde tutarak, asgari gerekli olandan fazlasına gitmemeleri, son derece önemlidir (69).

Avrupa İnsan Hakları Divanı, telefonların dinlenmesinin, mektupların açılmasının, diğer hususlar yanında 8. maddeye de aykırılık teşkil edip etmediğini incelemek zorunda kalmıştır. Bu bakımdan, uygulanan vasıtaların, demokratik bir toplumda milli güvenliği vb. korumak amacıyla zorunlu olan sınırlar içinde kalıp kalmadığını incelemiştir. Divan günümüzde demokratik

---

(68) Vasalli, La protezione della sfera della personalita nell'era della tecnica, Studi in onore di E. Betti, Vol. V. Milano: 1962 (Nakleden N. Toroslu, age, s.87).

(69) V. Alderson, İnsan Hakları ve Polis, Çev. İhsan Kuntbay, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Nd: 232, s.60.

toplumların, espionoj ve terörizmin çok karmaşık şekillerinin tehdidi altında bulunduğuna, bu bakımdan devletin bu tehlikelerle etkili bir şekilde mücadele etmek ve toprakları üzerinde yıkıcı, bölücü faaliyetlerde bulunan elemanları gizlice gözetlemek gücüne sahip olması gerektiğine işaret etmiştir. "Demokrasiyi savunmak için çıkarılmış bir kanunun, demokrasiyi tahrip hatta yok etmek için de kullanılabilmesi tehlikesini de beraberinde getirdiğinin" bilincinde olarak, Avrupa İnsan Hakları Divanı, devletlerin espionoj ve terörizme karşı mücadele gerekçesiyle, uygun gördükleri her türlü tedbiri almayacaklarını belirtmiştir (70).

Kanuna uygun olarak verilmiş yetkili bir adli merciin kararına dayanılarak terörist faaliyetleri teşvik ettiği ve desteklediği şüphesiyle avukat ve gazetecilerin telefonu dinlemeye alınmıştır. İlgililer 8. maddenin 1. fıkrasının çiğnenmiş olduğunu ileri sürerek şikayet etmişlerdir. Komisyon, ilgili hükümetin 8. maddenin 2. fıkrasına dayanarak ve "milli güvenliği" korumak ve "cezai suçları önlemek" amacıyla telefon görüşmelerini kaydedilmiş olduğu gerekçesiyle, dilekçeyi kabul edilebilir bulmamıştır (71).

Avrupa İnsan Hakları Divanı, polisin isteği üzerine mektuplarının açıldığını, telefonlarının dinlendiğini, hatta bunun da ötesinde, telefon ettiği bütün numaraların otomatik olarak kaydedildiğini iddia eden dilekçe sahibinin özel hayata ve haberleşme özgürlüğüne saygınlık hakkının çiğnenmiş olduğuna karar vermiştir. Söz konusu olayın, geçtiği devlette haberleşmenin gizlice denetlenmesi gibi bir sistemin kurulmasına ve uygulanmasına izin veren kanunların bulunması, bunlar fiilen uygulanmasa bile, bizatihi dilekçe

---

(70) Alderson, age, s.62 (Divan 6 Eylül 1978 tarihli kararı, Klass olayı, Seri A, No:28, aktaran İnsan Kuntbay, age).

(71) Alderson, age, s.63 (Dilekçe No:8290/78, D.R. 18, p.176, Aktaran İnsan Kuntbay, age).

sahibinin özel hayatı ve haberleşme özgürlüğü hakkına bir müdahale teşkil etmektedir. Divan, daha sonra böyle bir müdahalenin "kanunla öngörülüp" görülmediğini incelemiştir (m. 8, pr. 2). "Kanunla ön görülmüş olma" deyişi, söz konusu devlette müdahalenin iç hukuk düzeninde bir temele dayandırılmış olma zorunluluğu anlamına gelmektedir. Bunla birlikte, müdahalenin milli kanuna uygun olmasının da ötesinde, bunun hukukun üstünlüğü ilkesiyle de bağdaşır olması gerekir. Bu tedbirde, demokratik bir toplumda, hukukun üstünlüğü ilkesi bakımından istenen asgari ölçüde hukuki koruma unsuru eksik bulunuyordu. Divan yapılan müdahalenin 8. maddenin 2. fıkrasıyla belirlenen anlamda, kanunla ön görülmemiş olduğu sonucuna varmıştır. Bu sonucun ışığında Divan bu olayın cereyan ettiği ortamda uygulanan ihtilafli sistemin, "demokratik bir toplumda" keyfiliğe karşı istenen garantiyi verip vermediğini inceleme gereği duymamıştır (72).

B. DOLAYLI DELİLLER

Doğrudan doğruya deliller dışında eşyalardan, izlerden, oluşumlardan bazı sonuçlara ulaşılması mümkündür. Faruk Erem'e göre belirti ile emare farklıdır. Kanun hüküm için delil aramış, emareyi yeterli görmemiştir (73). Vicdani delil sisteminde öteki deliller gibi yargıcın belirtileri de serbestçe değerlendirebilme imkanı, belirtilerin de delil olarak kabulünü gerekli kılmaktadır.

---

(72) Alderson, age, s.63, 64 (Divan 2 Ağustos 1984 tarihli kararı, Molone olayı, Seri A, No:82,

Aktaran İhsan Kuntbay, age).

(73) Erem, Usul, s.325.

1. Tabii Belirti

Tabii belirti olayın parçalarından birisidir. Tabii belirti sadece o olay değil belli bir grup olayı genel olarak temsil ettiğinden, araştırılan olayı kapsayıp kapsamadığı üzerinde önemle durulmalıdır. Örneğin olay yerindeki parmak izi olaydan önce veya sonra meydana gelebileceği gibi olayla hiç ilgisi de bulunmayabilir. Bu yüzden tabii belirtiler tek başlarına isbat gücü taşımazlar.

Tabii belirtilerden bir kısmı eşyaya aittir. Suçta kullanılan eşya veya suçun meydana getirdiği izler olabilir (C.M.U.K. m. 78, 95). Bir kısmı ise şahsa aittir, kan grubu, parmak izi gibi.

Tabii belirtiler objektif mahiyettedir. Bu itibarla insan eseri olan beyan ve belgelerden daha önemlidir. Taşındıkları önem belirtilerin şekli bakımından değişikliğe uğramamış olması şartına bağlıdır (74).

2. Suni Belirti

Bunlar olayı bir anlaşma ile temsil eden insan yapısı belirtilerdir. Tabii belirti ispat amacı ile üretilmediği halde, suni belirti böyle bir amaçla üretilmiştir. Örneğin bir biletin zımbalanması kullanıldığını göstermek içindir. Üniforma, nişan, eşyanın markası, evsaf damgası, kime ait olduğunu gösteren harfler bu grupta yer alırlar (75).

Belirti adı verilen delillerde, suçun parçalarından biri değil, fakat ona çok yakın başka bir olayın belli olduğu anlaşılmaktadır. Belirti, çoğunlukla

---

(74) Kunter, age, s.467.

(75) Kunter, age, s.467-468; Tosun, age, s.597-599.

gerçekleşen bir olayın, tecrübe kurallarına göre kabulüdür. Bu yönüyle de bir isbat vasıtası olmaktan çok ispat unsurudur ve öncelikle kendisinin ispata ihtiyacı vardır. Sonuç olarak belirtilerin ipucu olduklarını söyleyebiliriz. Öteki delillerle desteklenmesi gerekir.

V. DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Olay bir bütün olup, bir çok küçük olaydan meydana gelir. Deliller çoğunlukla olayın bütününe değil, bu parçalardan bir veya bir kaçını temsil ederler. Her parça için de birden fazla delil bulunması mümkündür.

A. DELİLLERİN TAKDİRİ

Delillerin takdiri konusunda yapılacak ilk iş, bir delilin sağlam olup olmadığına dair değer yargısında bulunmaktır. Delilin sağlamlığı, olayın bütününe veya bir parçasını gerçekten temsil edip etmediğidir. Bu maksatla her delilin muhtevası öğrenilecek ve o muhtevanın sağlamlığını kontrole yarayacak tecrübe kuralı ile karşılaştırılacaktır. Böylece her delil için bir sonuca ulaşılmış olacaktır.

Bir delil tek başına sağlam görünürse bile, gerçek sağlamlığı öteki delillerle birlikte ele alınarak anlaşılabilir. Bütün deliller birbirleri ile uyuşan ve birbirlerini tamamlayan parçalar ise tam anlamıyla sağlamdırlar.

Olayın tamamen delillendirilmesi genellikle mümkün olmaz. Bazı parçalar eksik kalır. Bütün deliller bir araya getirilerek boşluklar ortaya çıkarılmalıdır. Bu boşlukların nelerle, nasıl doldurulabileceği ihtimali üzerinde durularak mevcut delillerin muhtevasıyla, bu ihtimaller karşılaştırılmalıdır (76).

(76) Kunter, age, s.429-430.

Somut olayın bazı bölümlerini gösteren bir kısım delillerin varlığına rağmen, bu deliller çürütülmeden karar verilmemelidir (77).

Beyanlar arasında çelişki olması halinde yargıcın işi zordur. Bu durumda yargıç, çelişkili beyan sahiplerini yüzleştirebilir. Yüzleştirme birbirinin tersi açıklamada bulunan tanıkların birbirleriyle veya sanıkla karşı karşıya getirilip bu açıklamaların tekrarlanması şeklinde olmaktadır. Bundan sonra yargıç delillerden bazılarını gözönünde bulundurmakta takdir yetkisine sahiptir(78).

B. İSPAT KONUSUNDA HÜKÜM

Delillerin takdiri son aşamada bir mantık faaliyetidir. Yukarıda açıklandığı gibi önce her delil muhtevasının ayrı ayrı belirlenmesi gerekir. Delil muhtevalarını sadece yargıç değil taraflar da öğrenmelidirler.

Tecrübe kuralları, genel mahiyette, soyut ve tahmine dayanan hükümlerdir. Keşif, bilirkişiye başvurma ve olay yerinde delil toplama faaliyetleri yargıcın birikimine, dolayısıyla da isabetli tecrübe kuralı bulmasına katkıda bulunur. O halde tecrübe kuralı ispatın nedenini gösterir. Bu yüzden ispata ilişkin hükmün gerekçesini oluştururlar (79)

---

(77) YKD, 1977, ç.3, s.3, s.409-412 (CGK, 15.3.1976 tarih ve 9.112/122 sayılı karar).

(78) Tosun, age, s.608-609.

(79) Kunter, age, s. 431-433

C. KARİNE

Tecrübe kuralı ile karşılaştırma denilen faaliyetin geçmişte benzer olaylar dolayısıyla yapılması ve gelecekteki bütün olaylara uygulanacak soyut sonucun önceden çıkartılmasına karine denir.

Karine bir ihtimâldir. Daha iyi bir tecrübe kuralı bulmak mümkün değilse "Genellikle böyle olur" denilerek, karine kabul edilir. O halde karineyi oluşturan delilin sağlam olmadığı, yani karinenin çürüklüğü ispatlanabilir.

Karine bir delil olmayıp, bir delil muhtevasının doğruluğunu önceden kabul etmektedir. Bazen kanunda bir karineye yer verilebilir. Yargıç, kanuni karine karşısında delilin sağlamlığını araştırmayacaktır. Ancak kanuni karinenin de çürütülmesi mümkündür.

Kanunda yer almaması halinde basit karine söz konusudur. Yargıcın basit karine kabulü yetkisi serbesttir. Her delil basit karineyi gerektirir. Çünkü her delilin muhtevasının doğruluğunu ispata ihtiyaç yoktur. Doğruluk araştırmasında ısrar edilirse, doğruluk gösterenin de doğruluğu ispatlaması gerekir ki işin sonu gelmez (80).

VI. DELİLLERİN TOPLANMASI

Ceza yargılaması sürecini, yöneten genel ilkeleri, yargılama bakımından delillerin çeşit ve değerlerini inceldikten sonra, asıl konumuzu daha yakından ilgilendiren delillerin nasıl toplanacağı üzerinde durabiliriz.

Kanun mümkün olduğu kadar delillerle yargıcın ilk elden temas etmesini tercih etmektedir. Ancak hukuk eğitiminin yetmeyeceği bir çok uzmanlık

---

80 - Kunter, age, s.433-434; Tosun, age, s.601; Erem, Usul, s.204-207.

alanının delil toplama ve değerlendirilmesinde rol alması, iş yükünün son derece ağır olması, pratikte bu tercihe pek geçerlilik tanımamaktadır. Dolayısıyla ceza yargılamasında bilirkişilik kurumu üzerinde durmak gerekecektir.

Kanunda sadece yargıcın yapabileceği bir faaliyet olarak belirlenen keşif de incelenecek konular arasındadır. Olay yeri incelemesi bakımından kolluk, savcı veya bilirkişi ile yargıcın yapacakları arasında fark yoktur. Fakat ilk bölümde de değinildiği gibi ceza yargılaması bakımından asıl olan yargıcın kanaatidir.

A. KEŞİF

Polis uygulamasında keşif, bir bölge, yer, tesis hakkında operasyonel maksatlara elverişliliğini anlamak amacı ile yapılan incelemedir (81). Konumuza uyarlıysak, eldeki delillere göre olayın cereyan ettiği belirtilen yere uygunluğu ve bu yerdeki olay belirtilerinin tespiti keşif olmaktadır.

Ancak ceza yargılaması bakımından keşif, yargıcın yargılamanın amacına ulaşmak için beş duyusu vasıtasıyla yaptığı inceleme olarak anlaşılmaktadır (82). Bu tanıma göre keşif ancak yargıç tarafından yapılabilecek bir faaliyettir. Aynı faaliyeti yargıçtan başka kişilerin de yapması keşif sayılmamaktadır. Halbuki daha geniş kapsamlı olan polis açısından keşfi, suç tahkikatında görevli herkes yapabilir. Ceza yargılaması anlamında keşfe göre, yargıç olay yeri ve olay yerindeki belirtilerin yanısıra suç aleti ve suça hedef olan kişileri de inceleyebilir. Polis uygulamasındaki keşif ise, olay yeri ve olay yerindeki belirtilere hasredilmiştir.

---

(81) Muazzez Şenel - A. Turhan Şenel, Temel Güvenlik Konularımız, Ankara: 1972, s.104.

(82) Kunter, age, s.444; Tosun, age, s.605; Erem, Usul, s.407-409.

Konumuz açısından yaklaşırsak olay yeri ve ve olay yerindeki belirtile-
rin yargıç tarafından incelenmesi, ceza yargılaması bakımından keşif sayılmak-
tadır (C.M.U.K. m. 78). Gecikmesinde tehlike bulunan hallerde savcılara da
keşif yapma yetkisi kanunda tanınmıştır. Keşfin ancak delilleri değerlendire-
cek yargıç tarafından yapılabilmesi sebebiyle, bu düzenleme eleştirilmekte-
dir(83).

Keşif, suçun nasıl işlendiğini, işlendiği yerin ve eşyanın durumunu, su-
çun iz ve eserlerini tespit için yapılan bir işlemdir. Ceza yargılamasında yargı-
cın ceset incelemesi de keşif kapsamında ele alınmaktadır.

Yargıcın yapacağı keşfin olay tarihine olabildiğince yakın bir tarihte ya-
pılması, olumlu sonuç alınması bakımından faydalıdır. Uygulamada yargıç ta-
rafından yapılan keşifle suç iz ve belirtilerini tesbit edebilme ihtimali çok za-
yıftır. Olsa olsa yargıç suçun meydana gelişi ile ilgili kanaate ulaşabilir. Bu
pratik zorunluluk sebebiyle kanunun mehazı olan Alman kanununda yer al-
madığı halde (84), bizde gecikmesinde tehlike bulunan hallerde savcının da
keşif yapabileceği kabul edilmiştir. Fakat bu durum sübut konusunda karar
verecek kişi yargıç olması gerektiği için eleştirilmektedir (85).

Keşif yargıcın bir kararı ile olur. Keşif sırasında zabıt katibi bulundurul-
ması gerekir. Mahkeme dışında yapılacak keşiflerde tutuklu sanığın hazır bu-
lundurulması yargıcın iznine bağlıdır. Yargıç keşif yer ve tarihini savcı ve avu-
kata bildirir. Gerekli görürse keşif sırasında bilirkişi de bulundurabilir.

---

(83) Selahattin Keyman, Ceza Muhakemesinde (Asıl Ceza Muhakemesinde) Savcılık, Ankara:
1970, s.269.

(84) Fernand Daguin, Haşiyeli Alman Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu, Çev. Baha Arkan, An-
kara: 1951, s.445.

(85) Kunter, age, s.445.

Keşif sonucu bir tutanakla tesbit edilir (C.M.U.K. m. 161). Keşif sonucu düzenlenecek tutanak keşfe katılanlarca imzalanmaktadır (86). Keşif sırasında dinlenen tanıklara da yemin verdirilir veya eski yeminleri hatırlatılır (87).

Yer ve yerin hukuki durumu suçun unsurları veya cezayı artıran sebepler arasında yer alıyorsa, keşif mutlaka yapılmak durumundadır. Örneğin uyuşturucu madde temin suçu ulaştırma araçları ve umuma açık yerlerde bunların sahip ve müstahdemlerince veya memuriyet nüfuzu kötüye kullanılarak memurlar tarafından işlenirse ceza arttırılacaktır (T.C.K. m. 406/2). Bu örnekte suçun işlendiği yer cezayı arttırmaktadır (88). Resmi dairelerde yapılan hırsızlık suçuyla (89), suç işlemeye tahrik cürmünün umumi yerlere ilan ve levha asma suretiyle işleminde (90) de aynı durum söz konusudur.

Eğitim ve öğretim kurumlarına veya yurtlara şiddet kullanarak girme suçunda (T.C.K. m. 188/6) ise yer suçun unsurudur (91). İşyeri işgali suçunda da durum böyledir (T.C.K. m. 201) (92). Eski eserler kanununa aykırılıktan yargılanan sanıkların, kazdığı yerin koruma alanında bulunduğunu bilmesi veya bilme imkanına sahip olması gerekir. Bu bakımdan, kazı yapılan yerin suç tarihinden önce, eski eserler ve anıtlar yüksek kurulunca "arkeolojik sit" olarak belirlenip belirlenmediği ve buna ilişkin kararın usulüne göre kamuya

---

(86) YKD, 1985, s.2, s.276-277 (Y. 5. CD, 11.12.1984 tarih ve 4369/4760 sayılı kararı.

(87) Y.8 CD.17.1.1978 tarih ve 7444-31 sayılı karar (Yurtcan, age, s.430).

(88) H. Yılmaz Günel, Uyuşturucu Madde Suçları, Ankara: 1976, s.124-125; Faruk Erem-Nevzat Toroslu, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara: 1978, s.320.

(89) Sulhi Dönmezer, Ceza Hukuku Özel Kısım Kişilere ve Mala Karşı Cürümler, s.329.

(90) Köksal Bayraktar, Suç İşlemeye Tahrik Cürmü, İstanbul: 1977, s.198.

(91) Erol Cihan, Cebir Kullanma Cürmü, İstanbul: 1978, s.200-201.

(92) Yüksel Ersoy, Çalışma Hürriyetine Karşı Suçlar, Ankara: 1973, s.192-196

duyurulup duyurulmadığı araştırılmalıdır. Ayrıca savunmada göz önünde tutularak olay yerinde keşif yapılmalı ve sanıkların gerçek amaçlarının ne olduğu tespit edilmelidir (93).

Bir kişiyi öldüren ve bir diğerini yaralayan sanığın, aynı atışla suç işlediği yolundaki savunmaları nedeniyle uygulamalı keşif yapılarak öldürülen ile mağdurun yaralanmaları için ayrı ayrı hedef alınmalarının gerekip gerekmediği keşif ile incelenmelidir (94).

Sanık beyanı ile suç tutanağı arasındaki uyumsuzluk da keşif yapılarak incelenmelidir (95). Tanık sayısı yetersizse keşif daha da önem kazanmaktadır. Olayın tek görgü tanığının sözlerinin doğru olup olmadığını araştırmak bakımından olay yerinde ve olay şartlarında bir keşif yapılmalıdır (96).

Ormanda tarla açmak suçunun sanığı, tapulu arazisi sanarak ormana girdiğini söylediğine göre tapuda gösterilen yerin tutanakta geçen yer olup olmadığı keşif ile incelenmelidir (97). Yerin tesbiti, teknik uzmanlık gerektiriyorsa keşif uzman bilirkişiye yaptırılmalıdır (98).

Yargıtay meraya tecavüz davasında adliyede görevli polis memurunun bilirkişi tayin edilmesini eleştirmiştir (99).

Keşif sırasında suç tutanağını imza edenler hazır bulundurulup suç

---

(93) CGK, 21.1.1980 tarih ve 9-501/23 sayılı karar (Yurtcan, age, s.526).

(94) Y.1.CD, 27.9.1985 tarih ve 2704/3239 sayılı karar (Yurtcan, age, s.531).

(95) Y.3.CD, 20.6.1978 tarih ve 4892/4966 sayılı karar (Yurtcan, age, s.533).

(96) Y.1.CD, 10.5.1977 tarih ve 1140/1662 sayılı karar (Yurtcan, age, s.534).

(97) CGK, 7.3.1966 tarih ve 32/3-51 sayılı karar (M. Muhtar Çağlayan, age, s.516).

(98) CGK, 26.2.1966 tarih ve 28/3-48 sayılı karar (M. Muhtar Çağlayan, age, s.516; CGK,

7.2.1966 tarih ve 76/3-22 sayılı karar (M. Muhtar Çağlayan, age, s.516).

(99) YKD, 1985, S.2, s.283-284.

konusu yer kendilerinden sorulmalı, böylece keşfi yapılan yerin suç konusu yer olduğu kesinlik kazanmalıdır (100).

Hırsızlık olayında suçun işlendiği yerin mesken mi yoksa müstemilatı olduğu tesbit edilmelidir (101).

Öldürülene atılan taşın büyüklüğü ve olay anında taraflar arasındaki mesafenin ne olduğu ve taşın öldürülene başı hedef tutularak fırlatılmış olup olmadığı tanıklardan etraflıca sorulup araştırılmalı ve gerekirse olay yerinde keşif yapılmalıdır (102).

Tanık beyanlarının sağlamlıklarının takdiri bakımından, olay yerinde şahitler huzurunda temsili bir keşif yapılarak, şahitlerle sanıkların ve maktülün buldukları yerlerin tesbitiyle, hakikatten saklanmaya ve pusu kurmaya müsait bir yer mevcut olmadığı şahitler tarafından olayın cereyan şeklinin görülüp görülmeyeceği ve sanıkların konuştukları sözlerin işitilip işitilmeyeceği tesbit edilmelidir (103).

Kısacası keşif sırasında tanık beyanı test edilecekse, keşfin olay şartlarını tamamen ihtiva etmesi gerekir (104). Görgü tanığı varsa keşif, olayın meydana geldiği saatte yapılmalıdır (105). Bu yüzden ay ışığı itibariyle olay zamanına tekabül eden gece ve saatin hangi ayın gece ve saatine tesadüf ettiğinin rasathaneden ve hava şartlarında Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden sorulup tesbiti gerekir (106).

---

(100) CGK, 27.12.1965 tarih ve 576/3 476 sayılı karar (M. Muhtar Çağlayan, age, s.517).

(101) CGK, 14.10.1963 tarih ve 6/38-37 sayılı karar (M. Muhtar Çağlayan, age, s.520).

(102) CGK, 8.7.1963 tarih ve 1/33-33 sayılı karar (M. Muhtar Çağlayan, age, s.521).

(103) CGK, 14.5.1959 tarih ve 1/23-24 sayılı karar (M. Muhtar Çağlayan, age, s.530).

(104) Y.1.CD. 10.6.1959 tarih ve 340/2058 sayılı karar (M. Muhtar Çağlayan, age, s.531).

(105) Y.1.CD. 10.6.1960 tarih ve 59-18/2118 sayılı karar (M. Muhtar Çağlayan, age, s.531).

(106) CGK, 14.7.1938 tarih ve 36/36 sayılı karar (M. Muhtar Çağlayan, age, s.532).

Sanığın savunması ve gösterdiği tanıkların beyanları ile kamu tanıklarının beyanları arasında uyumsuzluk varsa keşif gerekir (107).

Ceza Genel Kurulu'nun bir adam öldürmeye tam teşebbüs suçu için verdiği kararda "sanık, açık bulunan tuvalet penceresinden içeri girdiğini ve suçu işlediğini söylemiştir." Oysa yapılan keşifte, tuvalet penceresinin içeriye doğru açıldığı, duvar çıkıntısı nedeniyle yere paralel durumu kaldığı, buradan geçişte cam arkasında kalan eşyaların yere düşmesi, çerçeve veya camın yere düşmesi gerektiği saptanmıştır. Halbuki olaydan sonra yapılan tesbitte camların kırık olmadığı anlaşılmıştır. "Suçta kullanıldığı söylenen kompresör mili üzerinde kan lekeleri bulunamamıştır", denilerek mahkumiyet kararında direnen hükmü bozmuştur (108).

B. BİLİRKİŞİ

Yargıcın hükme ulaşmakta kullanacağı büyük önermeyi oluşturan tecrübe kuralı çoğunlukla bilimsel ve teknik bilgileri gerektirir. Bazen küçük önermeyi oluşturan delil muhtevasının tesbiti de böyle bir mahiyet gösterebilir.

Delil muhtevasının öğrenilmesi ve tecrübe kuralının bulunmasında bilirkişiye başvurulmaktadır.. Bilirkişi mütealası delil değil, delillerin değerlendirilmeleri aracıdır (109).

Belli bir bilim ve tekniğe ilişkin özel bilgiyi gerektiren her halde yargılama makamı bilirkişiye başvurmalıdır. O konuda yargıç özel bilgi sahibi de olsa bunu kullanamaz (110).

(107) Y.3.CD, 25.12.1953 tarih ve 45050/15323 sayılı karar (M. Muhtar Çağlayan, age, s.533).

(108) CGK, 11.3.1991 tarih ve 1-28/68 sayılı karar (YKD, 1992, C.18, S.2, s.256-260).

(109) Bu konu 1936 tarihli bir İçtihadî Birleştirme Kararına konu olmuş ve günümüze kadar da böyle kabul edilegelmiştir. (YGK, 25.11.1936 tarih ve 24 sayılı İBK).

(110) Kunter, age, s.435; Tosun, age, s.610.

1. BAŞVURULMASI

Kural olarak yargıç hangi konularda bilirkişiye başvuracağına kendisi karar verir.

Kanun bazı durumlarda bilirkişiye başvurulmasını zorunlu göstermektedir. Sanığın bilinci (m.74), ölünün muayenesi (m.79), zehirlenme şüphesi (m.83), kalpazanlık (m.84), evrakta sahtekarlık (m.85) olaylarında durum böyledir.

Genel kültür ile bilinebilecek konular ve hukuki konularda bilirkişiye başvurulmaması gerektiği belirtilmektedir (111). Yargıtay, "Mücadele ve Zafer Bayrağı Leninizm" adlı tercüme broşürde, "nizamı devirerek proleterya diktatörlüğü kurmak maksadıyla komünistlik propagandası yapıldığı, bilirkişi incelemesine gerek kalmayacak bir biçimde açık ve belirgin olduğunu" gözönüne almayan mahkeme kararını bozmuştur (112).

2. TAYİNİ

Kimlerin bilirkişi olabileceği, bilirkişiyi kimin tayin edeceği ve bilirkişi sayısı bu başlık altında ele alınacaktır.

i. Kimler Bilirkişi Olabilir ?

Kural olarak yargıç bilirkişilik niteliği taşıyan herhangi bir kimseyi bilirkişi olarak tayin edebilir. Kanunda, "bilirkişinin seçimi ve sayısını tayin hakime aittir" (m.66/1) denilerek bu prensibe işaret edilmiştir.

---

(111) Kunter, age, s.437; Tosun, age, s.612-613.

(112) YKD, 1976, C.S.3, s.427-430.

Özel uzmanlık isteyen teknik konularda delil muhtevasının öğrenilmesi için deneyimli ve gerçekten uzman kişilerden bilirkişi seçilmelidir (113).

Tayin edilen bir bilirkişi dinlenmeden bir başkası tayin edilerek dinlenebilir (114). Mahkemece belirlenenden başka bilirkişiye inceleme yaptırılmasına itiraz edilmemişse ve inceleme de olaya uygun düşüyorsa kabul edilebilir (115). O araştırma konusu olan bilim ve sanatla uğraşmayı meslek edenler, meslek edinmeye resmen izinli olanlar ve adliyeye önceden başvurarak bilirkişilik yapmak istediğini belirtenler bilirkişilik görevini kabul zorundadırlar (m.68).

Ancak kanun bazı konularda bilirkişilik yapabilecek olanları belirtebilir. Bu kişilere resmi bilirkişi denir. Tıbbi incelemeler adli tabipler, bulunmadığı yerlerde resmi tabipler, onlar da bulunmuyorsa serbest yargıçlarca yapılabilir. Yargıtay zorunlu bilirkişilik için kanunda açıkça belirtilmiş olma şartını aramaktadır. Yargıtay, Adli Tıp Trafik İhtisas Dairesi ile ilgili kararlarında bu konu üzerinde ısrarla durmaktadır (116). Yargıtay başka bir kararında ise sanığın ceza ehliyetini tesbitle görevli olan Adli Tıp Dördüncü İhtisas Kurulu yerine Gözlem Dairesi raporu ile yetinilmesini uygun bulmamıştır (117).

ii. Bilirkişi Tayinine Yetkili Olanlar

Kanunda bilirkişi tayin yetkisi öncelikle yargıca tanınmıştır (m.155,158).

---

(113) YKD, 1984, C.10, S.7, s.1110-1112 (Y.5.CD, 15.2.1984 tarih ve 4116/535 sayılı karar).

(114) YKD, 1977, C.3, S.5, s.726 (Y.4.CD, 16.11.1976 tarih ve 7031/7090 sayılı karar).

(115) YKD, 1978, C.4, S.6, s.1059-1060 (Y.9.CD, 23.3.1978 tarih ve 1198/1301 sayılı karar).

(116) YKD, 1988, C.14, S.5, s.725 (Y.9.CD, 2.1.1988 tarih ve 3975/533 sayılı karar).

(117) YKD, 1991, C.17, S.6, s.935-937 (Y.1.CD, 1.3.1991 tarih ve 391/559 sayılı karar).

Savcı da bilirkişi tayin edebilir (m. 66/2). Ancak vicadani delil sisteminde delillerin değerlendirilmesi ve kanaate ulaşılması bağımsız yargıya tanınan bir yetki olduğundan, kanun da yargıcın delillerle aracısız temas etmemesini gerekli gördüğünden, savcılara-tanınan bilirkişi tayin yetkisi eleştirilmektedir. Bu yetki ceza yargılamasının kollektif olması prensibine, yeni delillerin tarafların iştirakiyle değerlendirilmesi gerektiği kuralına aykırı bulunmaktadır. Savcının bilirkişi tayin etmesi halinde, savcının yargıç konumuna gelmesi de mahzurlu görülmektedir (118). Savcının bilirkişi tayiniyle gereksiz dava açılmasının önlenebileceği olumlu bir sonuç olarak ifade edilmektedir (119). Elbette savcının bilirkişi incelemesi yaptırmış olması, yargıcın bilirkişi tayin yetkisi üzerinde herhangi bir etkide bulunmaz (120).

Kanunda sanığın da bilirkişi seçme hakkından bahsedilmektedir (m. 212, 215, 232). Doktrinde yargıcın tayin ettiği bilirkişiden farklı olduğuna işaret edilmek için sanığın seçtiği bilirkişiye "teknik müşavir" denilmektedir(121).

Soruşturmanın hangi aşamasında olursa olsun hükme dayanak olan düşünceyi veren bilirkişiye yemin verdirilmesi (m.72) zorunludur (122).

---

(118) Keyman, age, s.286; Nurullah Kunter, CMUK'nun Değiştirilmesi Tasarısı Hakkında Düşünceler, İHFM, C:38, S:1-4, s.11.

(119) Tosun, age, s.615.

(120) Kunter, age, s.438.

(121) Kunter, age, s.443.

(122) YKD, 1978, C.4, S.3, s.468, 469 (Y.8.CD, 29.11.1977 tarih ve 6577/8487 sayılı kararı).

iii. Bilirkişilikten Çekilme ve Görevi Yapmama

Bilirkişi yargıcın yardımcısı sıfatı taşır, bu nedenle tarafsız olması gerekir. Yargıtay toplu kaçakçılık davasında Gümrük Bakanlığı personelinden bilirkişi seçilmesini uygun bulmamıştır (123). Kısacası bilirkişi de red olunabilir (m.67). Reddi kabul edilen bilirkişi mütala veremez, vermişse mütalası dikkate alınmaz (m.76/2). Olayda tanıklık yapan kişi bilirkişi olabilir. Fakat tanıklık ve bilirkişilik aynı konuya ilişkin ise, tanıklık tercih edilir (m.68/3).

Görevi kabul eden bilirkişi davet edilince mahkemeye gelmek zorundadır. Gelmezse bu hareketinin sebep olduğu masrafları ödemediği gibi para cezasına da çarptırılır (m.70). Gelme zorunluğundan kurtulmak için gerçek dışı sebep ileri sürmek suçtur (T.C.K. m.282). Bilirkişinin kasten gerçek dışı görüş bildirmesi de suçtur (T.C.K. m. 290).

Gelme zorunluğuna uymadığı halde gerçek dışı sebep de göstermeyen bilirkişiye para cezası dışında mahkumiyet cezası verilemez (124).

Görüldüğü dönemde politik önemi olan bir davada, 6 adet bilirkişi heyeti değişmiş, bunlardan biri savunmanın itirazı üzerine verdikleri dilekçeyle görevden aklarını, bir diğeri işlerinin çokluğu nedeniyle görevden aklarını istemişler ve mahkeme heyeti bu sebepleri yeterli görmüştür. Aynı davada sanığın daha önce avukatlığını yaptıkları anlaşılan iki bilirkişi (ayrı heyetlerde) ve öğrencilerine not sattığı, bir ihale yolsuzluğuna karıştığı iddia edilen başka bir bilirkişi de görevden alınmıştır (125).

---

(123) CGK, 17.11.1989 tarih ve 7.112/492 sayılı karar (M. Muhtar Çağlayan, age, s.439).

(124) Y.4.CD, 10.9.1975 tarih ve 4334/4399 sayılı kararı. Ancak Yargıtay görevi kabul ettiği halde beş ay görevini yerine getirmeyen bilirkişiyi TCK. m.282 ile muhalefetle suçlamıştır. (Y.2.CD, 4.6.1976 tarih ve 3800/5527 sayılı karar).

(125) Atilla Akar, Horzum Labirenti, BDS Yayınları, İstanbul: 1990, s.60.

3. BİLİRKİŞİ İNCELEMESİ

Bilirkişi inceleme usulu, bilirkişi görüşünün bildirilmesi ve bağlayıcılığı ve bilirkişi raporunun yetersizliği bu başlık altında incelenecektir.

i. Bilirkişi İnceleme Usulü ve Görüş Bildirme

Bilirkişi kendisine verilen konuya uzmanlığında kullandığı yöntemlerle inceleyecektir. Kanun kural olarak bilirkişi inceleme usulüne dair hükümler getirmez. Bu prensibin istisnaları : Otopsi (m. 79-81), yeni doğmuş çocuk ölününün incelenmesi (m.82) ve akıl hastalarının incelenmesi (m.74) dir.

Yargıç gerektiğinde bilirkişiyi sevk ve idare edebilir (m.71). Bilirkişi incelemeleri sırasında ihtiyaç duyulursa yargıçtan izin alınarak tanıkları dinlemek, sanığı sorguya çekmek, dosyası incelemek yetkilerine sahiptir (m.73).

Birden fazla bilirkişi tayin edilmişlerse bilirkişilerin konuyu birlikte müzakere etmeleri gerekir. Alelade sanatlarla ilgili bilirkişi görüşleri sözlü olarak bildirilebilir. Bunun dışında bilirkişi görüşlerinin yazılı olarak verilmesi gerekir (m.75). Bilirkişi raporu verildiği halde yargıç isterse ayrıca bilirkişileri dinleyebilir.

Taraflar bilirkişi görüşünü tartışıp bilirkişiye soru yöneltebilirler (m.162, 168).

ii. Bilirkişi Görüşünün Bağlayıcılığı

"Bilirkişi düşüncesi delil değildir. Delil hakkında bir açıklamadır." Bir başka anlatımla delillerin değerlendirilmesi vasıtasıdır. Delil bilirkişinin incelenmesi gerekli olan şeydir. Bilirkişinin görevi teknik ve bilimsel alanda hakimi aydınlatmaktır (126).

---

(126) YKD, 1991, C.17, S.6, s.935-937 (Y.1.CD, 1.3.1991 tarih ve 391/551 sayılı karar). Yargıç

bilirkişi görüşünü, bir kanaate varmak için yeterli görmezse, başka bir inceleme yaptırabilir (m.76). Örneğin bir sahtecilik davasında bilirkişinin belgedeki aldatma yeteneğiyle ilgili görüşü bağlayıcı değildir. Çünkü yargıç bilirkişi görüşünü de, olayın akışına, delillere ve kendi gözlemlerine göre değerlendirecektir (127).

"Hiç bir bilirkişi raporu mahkemeyi bağlayacak nitelikte değildir, ancak bu raporlara itibar edilmesi için inandırıcı, gerçekçi ve oluğa uygun vakalara dayanmalıdır" (128). İnandırıcı bir gerçeğe dayanmayan bilirkişi raporlarına itibar edilmez (129). Bilirkişi raporunun gerekçesinde hangi bulgulara dayanarak böyle bir karara varıldığı belirtilmelidir. İtibar edilecek bilirkişi raporundaki düşünceler şüphe ve tereddüt doğurmamalıdır (130).

iii. Bilirkişi Raporunun Yetersizliği

Bilirkişi düşüncesi delil olmayıp delilleri değerlendirme aracı olduğuna ve bilirkişi raporu bağlayıcı olmadığına göre, yargıcın yeterli bulmadığı, kendisine kanaat vermekte yetersiz gördüğü bilirkişi raporu karşısında yeni bir bilirkişi tayin etme yetkisi vardır. Hatta aynı bilirkişiden yeni bir rapor da isteyebilir (m. 76/2).

---

(127) YKD, 1985, C.11, S.12, s.1735-1738 (Y.7.CD, 6.6.1985 tarih ve 2712/6773 sayılı kararı).

(128) YKD, 1981, C.7, S.6, s.741-743 (Y.CGK, 10.11.1980 tarih ve 9.262/351 sayılı kararı).

(129) YKD, 1975, C.1, S.3, s.137.

(130) YKD, 1981, C.1, S.2, s.224-228 (CGK, 13.11.1980 tarih ve 1-3236364 sayılı kararı).

Bilirkişinin sanıklarca ileri sürülen belgeleri tartışıp, onları çürütmeden aleyhte görüş bildirmesini Yargıtay eksik soruşturma olarak değerlendirmiştir (131). Bilirkişi görüşü olayın seyri itibariyle belgeye geçmesi gerekiyorsa belgelerin de bulunarak bilirkişi-görüşünün doğrulanması gerekir (132).

Daha yeterli, uzman bir bilirkişi varken, uzman olmayan bilirkişi raporu ile yetinilmemesi gerekir (133). Olayda tarafların karşılıklı kusurları varsa, Yargıtay birden fazla bilirkişi incelemesi yaptırılması eğilimindedir (134). Bu tip olaylarda tarafların kusur oranları üzerinde önemle durulmaktadır (135).

Vicdani delil sisteminde asıl amaç yargıcın kanaati olduğu için bilirkişi raporunun yeterli olup olmadığına karar verecek olan da yargıçtır. Bu nokta adli ve bilimsel gerçeğin çatışma alanlarından birisidir. Yargıç, uzmanlık gerektiren bilimsel ve teknik sahada uzman olmadığına göre bilirkişi raporunu neye göre yeterli veya yetersiz sayacaktır ? Anlaşılacağı gibi sorunun cevabı subjektif yorumlara bir hayli açıktır. Yargıtay'ın Adli Tıp Kurumu ile ilgili kararları bu mahiyettedir.

Manisa Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi ile Adli Tıp Dördüncü İhtisas Kurulu Raporları arasındaki çelişki üzerine Yargıtay Adli Tıp Genel Kurulu görüşünün alınmasını gerekli görmüştür (136). Adli Tıp Genel Kurulu görüş bildirmesi gerekirken "Kurum Başkanı'nın kişisel takdiriyle aldığı

---

(131) YKD, 1988, C.14, S.5, s.721-722 (Y.7.CD, 1.12.1987 tarih ve 17430/15914 sayılı kararı).

(132) YKD, 1977, C.3, S.6, s.847-848 (CGK, 5.4.1976 tarih ve 7-173/183 sayılı kararı).

(133) YKD, 1985, C.11, S.9, s.1376-1377 (Y.7.CD, 23.3.1976 tarih ve 22567/2681 sayılı kararı).

(134) YKD, 1987, C.13, S.11, s.1729-1730 (Y.9.CD, 19.2.1987 tarih ve 7206/1028 sayılı kararı).

(135) YKD, 1987, C.13, S.6, s.1263-1264 (Y.9.CD, 19.2.1987 tarih ve 313/1739 sayılı kararı).

(136) YKD, 1985, C.11, S.9, s.1377-1379 (Y.7.CD, 4.2.1985 tarih ve 93/341 sayılı kararı).

Birinci İhtisas Dairesi Kararı ile yetinilmesi" Yargıtay'da bozma sebebi olmuştur(137). Gözlem dairesi ile Dördüncü İhtisas Kurulu kararları arasındaki çelişkinin Kurum Başkanı'nın kişisel düşüncesiyle çözülmesini de Yargıtay doğru bulmamıştır (138). Otopsiyi yapan Adli tıp uzmanları ile Birinci İhtisas Kurulu görüşleri arasındaki çelişki üzerine Yargıtay, Adli Tıp Kurumu İçtihatlarının bağlayıcılığı bulunmadığına karar vermiştir (139).

Bilirkişi raporunda çelişki bulunması, karara esas alınmasına engeldir (140). Kendi içerisinde çelişkili olan bilirkişi raporu karşısında yargıç yeni bir bilirkişi tayin edecektir (141). Birbirleriyle çelişkili bilirkişi raporları karşısında olayın açıklamasına en uygun olanı seçilecektir (142). İnanıncı gerçeklere dayanan bilirkişi düşünceleri yerine keşifte tesbit edilen duruma uymayan ve akla uygun bulunmayan varsayımlara dayanan başka bir bilirkişinin raporuna dayanılmaz (143). Yahut yargıç çelişkili bilirkişi raporları karşısında bir kanaate ulaşamıyorsa uzman bilirkişilerden oluşan bir kurul kurma yoluna gitmelidir (144). Uzman bir bilirkişinin kendi uzmanlık alanı dışında kalan bir olayın ilgili raporuna dayanılmaz (145).

---

(137) YKD, 1986, C.12, S.1, s.116-118 (Y.1.CD, 18.9.1985 tarih ve 2348/3114 sayılı kararı).

(138) YKD, 1986, C.12, S.3, s.424-425 (Y.1.CD, 30.10.1985 tarih ve 3266/3702 sayılı kararı).

(139) YKD, 1985, C.11, S.12, s.1837-1839 (Y.1.CD, 25.9.1985 tarih ve 2692/3273 sayılı kararı).

(140) YKD, 1987, C.13, S.11, s.1726-1727 (Y.9.CD, 18.12.1986 tarih ve 5964/7649 sayılı kararı).

(141) YKD, 1976, C.2, S.11, s.1609-1611 (CGK, 12.3.1976 tarih ve 8.117/138 sayılı kararı).

(142) YKD, 1987, C.13, S.7, s.1108 (Y.9.CD, 20.3.1987 tarih ve 355/1774 sayılı kararı).

(143) YKD, 1977, C.3, S.9, s.1311-1313

(144) YKD, 1989, C.15, S.10, s.1504-1506 (Y.7.CD, 5.4.1989 tarih ve 3920/3007 sayılı kararı).

(145) YKD, 1988, C.14, S.9, s.1310-1311 (Y.9.CD, 10.2.1988 tarih ve 5479/1419 sayılı kararı).

C. SUÇÜSTÜ HALİNDE DELİLLERİN TOPLANMASI

Ceza yargılaması sistemimizde suçüstü hali delillerin toplanması bakımından özellik göstermektedir.

Kanuna göre suçüstü halleri şöyle sıralanabilir;

- İşlenmekte olan suç meşhut suçtur.
- Henüz işlenmiş olan suçta meşhut suçtur. Sanık bu halde suçu işlemiş, bitirmiş ve henüz suç işlediği yerden ayrılmamıştır. Bu, suçu onun işlediğine dair bir karine teşkil etmektedir.

- Suçun işlenmesinden hemen sonra takip edilerek yakalanan kimsenin işlediği suç meşhut sayılır.

- Suçun pek az önce işlendiğini gösteren eşya veya izlerle yakalanan kimsenin işlediği suçta meşhut sayılır.

3005 Sayılı Kanuna göre suçüstü hallerinde kolluk sanığı derhal yakalayacak ve suçun maddi sübut delillerini teşkil eden bütün eşyaya el koyacaktır. Kolluk bu işlemleri yaptıktan sonra bir suçüstü tutanağı düzenler ve suçla ilgili kişilerle birlikte tutanağı ve olayı Cumhuriyet Savcılığına intikal ettirir. Amaç olayın "Vakit geçirilmeksizin aynı günde" yargı yerine götürülmesidir(m.4).

Görevli mahkeme suçüstü hallerinin yargılanmasına öncelik tanır.

Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hallerinde delil tesbiti ve toplanması görevi sadece Cumhuriyet Savcısına aittir. Buna göre olay yeri incelenmesi, iz ve emarelerin tesbiti de savcı tarafından yapılmalıdır. Fakat pratikte bu gerekliliğe uyulmamaktadır.

Örneğin kolluk mensubu hırsızın üzerinden çıkan çalıntı eşya ve suçun işlenmesinde kullanılmış olan anahtar, bıçak gibi suçun maddi sübut emarelerine el koyar.

Delil toplanması bakımından, mevzuat, suçüstü hallerini ayrıca takibat yapılmasını gerektirmeyecek surette olgun kabul etmektedir (146).

---

(146) H. Ömer Kaya, Zabitanın Adli Görevleri ve Adli Soruşturma Usulleri İzmir, 1986, s.98-104; Kemalettin Ali Kaşifoğlu-Engin Doğu, Son Değişiklikleriyle İçtihat-Notlu Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Seçkin Kitabevi, Ankara: 1984, s.417 vd.

C. OLAY YERİ ARAŞTIRMALARI

Bundan önceki iki bölümde olay yeri inceleme ve delil toplama değerlendirme faaliyetlerinin ceza yargılaması içindeki yerini tesbite çalıştık. Bundan sonraki iki bölümde fiziki inceleme olarak olay yeri araştırmaları ve delillerin toplanıp değerlendirilmesi üzerinde durulacak, bunların hukuki dayanakları incelenecektir.

Polis açısından olay yeri çok geniş bir tanımlamayı içerir. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi olay yeri incelemesi adli polisin uğraş sahası içindedir. Oysa genelde polis, önleyici zabıta hizmetlerini ifa ederken çalıştığı mekanda olay yeri olarak tanımlar. Tüm bunların ötesinde çok farklı suç türlerinin farklı olay yerleri olacaktır; ve bu olay yerlerinden toplanan emareler de farklılık gösterecektir. Örneğin bir trafik kazasında olay yeri incelemesin-

de tekerin bıraktığı iz ve aracın veya şahsın olay yerinde bıraktığı emare değer kazanacakken ateşli silahla işlenen bir cinayette ise bulunacak kovan veya çekirdek değer kazanacaktır. Ayrıca değişik suç tipleri, yapılacak araştırmada nasıl bir yol izleneceğini belirlenir. Örneğin otel odasında ceketini bırakmış olan bir kişinin cebinden parasını alan bir failin hareketi; oda arkadaşı tarafından ceket kendisine teslim edilmiş ise, emniyeti suistimal suçunu oluşturacaktır. Burada kolluğun teslim edip etmeme olgusunu belirlemesi ilerde muhakeme açısından önem kazanacak bir bilgidir (1).

Kanunun hazırlık soruşturmasının başlaması açısından aradığı basit şüphe, somut olaylarla ortaya konmuş bulunan ve suçu araştırma biçimi olan kriminalistik biliminin verilerine göre, koğuşturulabilir bir suçun varlığı saptandığı için mevcudiyeti kabul edilen şüphedir (2). Olaylara dayanmayan ve sadece basit bir tahminden ibaret olan şüphe, hazırlık soruşturmasının başlatılmaları için yeterli değildir. Bu şekilde olaylara dayanmayan bir tahmin üzerine hazırlık soruşturmasını yapan makam, keyfi bir davranış içindedir (3). Kriminalistik biliminin verilerine göre, koğuşturulabilen bir suç işlenmiş olduğunu kabul etmek mümkün olmalıdır. Mevcut bulunan fiili tutamak noktalarına dayanılarak varılan sonuçlara veya kriminalistik biliminden edinilmiş olan tecrübe veya görüşler doğrultusunda ortaya çıkan basit şüpheye "tahmin" denilir. Tahmine dayalı basit şüphe ceza mahkemesi hukukunda sadece "arama" açısından önem kazanır. Suç işlediği tahmin edilen kişi, şüpheli statüsünde değildir (4). Bir suçun işlenmiş olduğu konusunda yeterli fiili tutamak

---

(1) Feridun Yenisey, age, s.30.

(2) Feridun Yenisey, age, s.102.

(3) Kleinkecht-Müller, Rdnr 4:stp:152 ilişkin açıklamalar (Aktaran Feridun Yenisey, age, s.103).

(4) Wieczorek 1982, 20 (Aktaran Feridun Yenisey, age,s.102).

noktası kavramı, tahminden daha kuvvetli şüpheyi ifade eder ve somut olaylara (maddi vakıa) dayandırılmalıdır (5).

Kriminalistik biliminin imkanlarıyla olay yerinde elde edilen ve bilimsel olarak değerlendirilen emareler aynı bilimsel literatür içinde genellikle direkt "delil" olarak değerlendirilmektedir (6). Oysa olay yerinden toplananlar delil değil emarelerdir. Emare ile birinci bölümde denildiği gibi delil farklı kavramlardır. Ceza yargılamasında soruşturma safhası başlayan şüpheli emarelerin delile dönüşmesiyle mümkündür.

I. OLAY YERİNİN TANIMLAMASI

Olay yeri üzerinde çeşitli eserlerde farklı tanımlamalara rastlanmaktadır. "olay, kanunlarda açıkça suç olarak belirtilen fiili veya hareketlerin ortaya çıkmasını, olayın işleniş tarzının, mağdur ve suç sanıkları ile ilişkisinin saptanabildiği dinamik bölgeyi ifade eder" (7). Aynı tanımlama farklı bir eserde de (8) aynen yer almıştır.

---

(5) İçel/Yenisey, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Kanunları, 1.B., İstanbul: 1987.

(6) Ahmet Söylemez, Kriminalistik ve Suç Yeri İncelemesi, İstanbul, 1982, s.14; A. Turhan Şenel, Modern Soruşturma Teknikleri, 2. B.,Polens Yayınları, Ankara: 1973, s.27.

(7) Uğur Badem, Olay Yeri İnceleme ve Delil Toplama Yöntemleri, Evren Ofset, Ankara: 1988, s.11.

(8) Ender Sander, Kriminalistik, Ankara: 1989, s.1.

Bir diğ er tanımlama suçlu kişilerin olay yerinde veya ilgili yerlerde hiç farkında olmadan birçok delil bırakabileceğ i adli vakada cürüm delil ve koşullarının saptanması amacıyla araştırmalar yapabileceğ ek mekan olarak görülmüştür (9).

Olay yeri; Başka türlü elde edilmesi mümkün olmayan çok ve çeşitli bilgilerin, suç işleniş tarzını, birçok ipucunu, maddi delili bulabileceğ imiz yer(10) olarak da tanımlanmıştır.

Olay yeri tanımlaması olan kanuni bir düzenleme henüz yapılmamıştır. Fakat, "Polisin adli görevlerinin yerine getirilmesinde delillerin toplanması, muhafaza ve ilgili yerlere gönderilmeleri hakkında yönetmelik" in 1. bölüm 3. maddesinde "Olay kanunlarda açıkça suç olarak belirtilen fiil ve hareketlerin ortaya çıkmasını ifade eder." (11) şeklinde belirtilmiştir. Bu tanımlama esas alınarak diğ er tanımlamalar yapılmıştır.

Olay yeri dar anlamda kanunda suç olarak gösterilen fiilin işlendiğ i yerdir. Oysa suç yeri araştırmalarında bu dar alanı incelemek yeterli olmayacaktır. İncelemelerimiz merkezden muhite doğ ru yaygınlık göstermeli çok yönlü ve aydınlatıcı olmalıdır. Suç yeri incelemesi üç safha arzedecektir;

- 1- Suğun işlendiğ i yerin incelenmesi.
- 2- Suğun işlendiğ i yeri çevreleyen fiziki çevrenin incelenmesi.
- 3- Suç yeri ve fiziki çevreyi kapsayan muhitin incelenmesi (12).

---

(9) Adnan Öztürel, Adli Tıp, Olcay Matbaası, Ankara, 1983, s.282.

(10) A. Turhan şenel, age, s.27.

(11) P.V.S.K., E.T.K, K.T.K, Beta Basım Yayım Dağ ıtım Aş., age, s.45.

(12) A. Turhan şenel, age, s.34.

II. SUÇ VE OLAY YERİ KAVRAMLARI

Yukarıda da izah edildiği gibi olay yeri polis açısından çok geniş bir anlam ifade edip; polisin idari görevleri açısından henüz suç işlenmemiş fakat suç işleme ihtimalini içeren mahalli de kapsar. Örneğin polisin disiplinine, merasim ve topluluklardaki rolüne ve polis karakolları teşkilâtı ile vazifelerine dair talimatname üçüncü kısım üçüncü fasılda yer alan polis karakollarına dair düzenlemede (13) olay yeri içinde bulunan mahallerden bazıları şunlardır.

1- m. 4 - Han, otel, pansiyon bekar odası, hamam, plaj, bar, gazino, meyhane, kahvehane, pastahane, tatlıcı dükkanları ile umumi ev, birleşme ve tek başına fuhuş evleri ve açılması mahsus izne bağlı sair içkili eğlence ve istirahat yerleri.

2- m. 5 - Gizli kumar ve fuhuş yerleri.

3- m. 6 - Mahkûmların toplanma, sığınma veya suç ile elde edilen eşyanın yasaklanma mahalleri.

4- m. 7 - Çilingir, lekeci, demirci, çamaşırcı, bohçacı, kuyumcu ve benzeri gibi suç ve delillerin izalesine suçtan elde edilen eşyanın değiştirilmesine veya diğer bir şekle konmasına yarayan sanat ve meslek yerleri.

5- m. 8 - Kaçak eşyanın imal, istimal, saklama ve sürülmesine mahsus yerleri.

6- m. 9 - Asker kaçaklarının toplanma ve sığınma yerleri.

7- m. 10 - Mıntıkanın kuruluşuna, halkın ruhi ve içtimai durumuna ve ulaşım araçlarının faaliyet derecelerine göre suç veya kazaların tekerrür ettiği yer.

8- m. 17 - Bütün kültür müesseseleri, ibadet mahalleri, ayin icrası mutat yerlerle, cemiyet, kulüp gibi toplantı yerleri.

---

(13) P.V.S.K., E.T.K, K.T.K, Beta Basın Yayın Dağıtım AŞ., age, s.174, 175.

9- m. 18 - 17'de belirtilen hallerin gizli olarak yapıldığından şüphe edilen yerler."

Polisin idari hizmetlerinde görev aldığı geniş sahanın sınırlarını çizmek gerçekten güçtür. Bu saha polis tarafından hizmetin ifası esnasında olay yeri olarak tanımlanmaktadır.

Kanımızca polisin hizmet sahasına giren olay yerinin, "suç yeri" olarak ifadesi daha doğru olacaktır. Örneğin herhangi bir resmi bayramın ifası esnasında alınan önlemler, her ne kadar yukarıda ifade edilen tanımlama içinde yer almasa da polis uygulamasında bir olay ve hizmetin yerine getirildiği mekan olay yeridir. Aynı sahada meydana gelebilecek bir suç, mahalli, suç yeri durumuna getirecektir. Bu çelişki polisin idari ve adli görevlerinin içiçe olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı kolluk memuru, idari kolluk olarak önleyici zabıta hizmeti verirken ,aynı olayın devamı veya bir başka olayda adli kolluk olarak çalışabilir. Örneğin, trafik polisi sürücülerin kurallara uyup uymadıklarını kontrol edip, trafik düzenlemesi yaparken idari kolluk sıfatıyla hareket eder. Bir suç işlendiğinde, suç işleyeni yakalamak üzere kovalamaya başlamış ise "suç kolluğu" sıfatı ile hareket ediyordur (14). Ölçü olarak C.M.U.K. m.154 alındığında, adli görev fiile ve faile ilişkin araştırma işlemlerinden herhangi birinin yapılmağa başlaması ile birlikte başlar denilmiştir

Özetle genel kolluk hizmetlerinin yürütüldüğü sahanın olay yeri, adli kolluk (suç kolluğu) hizmetlerinin yürütüldüğü sahanın "suç yeri" olarak ifadesi daha doğru olacaktır. Suç işlendikten sonra harekete geçen polis de "suç kolluğu" denir. "Adli polis" veya "kriminal polis" ifadelerini de kullananlar vardır. Bu kolluğun temel vasfı suç işlendikten sonra, suça ilişkin izlerin ortaya çıkartılmasına ilişkin teknik konularda uzmanlığıdır. Suç kolluğu hazırlık

---

(14) Yenisey, age, s.76

soruşturması sırasında yapılan araştırma işlemlerini yürüten makamdır (15). Suç kolluğu fiile ve faile ilişkin adli soruşturma yapmanın ötesinde suç dolayısıyla yapılan çeşitli idari görevlere de sahiptir. Örneğin, tutuklunun nakli vb. uygulamada, uzman personelin ihtisas alanı dışında kullanılması gerekmele birlikte, bir pratiğe geçirilememiştir. Polisin adli görevleri hakkındaki yönetmeliğin (R.G. 17-2-1983) 3. maddesinde; bir suçun işlenmesi halinde suç ve suç sanıkları ile bunlara ait delillerin tesbiti sanıkların yakalanması ve adli mercilere teslimi işlemlerinin, kolluğu "adli görevleri" olduğu belirtilmektedir (16).

Bazı olaylarda suç eşyası, suç izleri ve suçtan zarar gören mağdur yer değiştirilerek, araştırma yapacak uzman yanıtılmaya çalışılmaktadır. Bu durumda araştırmacının ilk yapması gereken gerçek suç mahalli aydınlatacak iz ve emarelerle dolu olabilir. Suç mahallinin değiştirilebileceği, suç iz ve emarelerinin taşınabileceği unutulmamalıdır. Örneğin suç mahallinde bulunduğu anda kesin suç delili sayılabilecek olan parmak izi dahi, gerek parmak izini aldığımız bant nevi şeylerle gerekse suç mahallinde yeni izler oluşturmak suretiyle bozulabilmektedir.

III. SUÇ YERİ İNCELEME SÜRECİ

Suç yeri araştırması hazırlık soruşturma devresinden başlayıp, son soruşturmaya kadar sürer. Hazırlık soruşturması, savcı veya kolluğun ceza hukukuna ilişkin sonuçlar doğuran ve bir olayın aydınlatılması için yaptıkları ilk işlem ile başlar. Hazırlık soruşturması "başlangıç soruşturması" ve "kısa

---

(15) Yenisey, age, s.76

(16) Nurullah Kunter, Muhakeme Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 9.B., İstanbul:1989

soruşturma" olmak üzere iki devreden meydana gelir. İddia makamlarınca bir isnadın yapılmasına kadar olan aşama "başlangıç soruşturması" dır. İddia makamı bir kişiye suç isnad ettikten sonra ise, "kısa soruşturma" başlar(17). Hazırlık soruşturmasının amacı "kamu davasının açılmasına gerek olup olmadığı" araştırılmasıdır. Başlangıç soruşturması aşamasında muhakemenin henüz "rüşeya" gibi şekilsiz olduğu ancak isnad hazırlandıktan sonra, muhakemenin bir şekil olarak "cenin" olacağı belirtilmiştir (18).

Bir kişiye suç isnad edilmesine gerek bulunup bulunmadığına hazırlık soruşturmasında karar verilecektir. Bu elemanın yapılması hergün artan iş temposunda adli makamlara zaman tasarrufu sağlayacaktır.

Hazırlık soruşturmasının başlamasına neden olan basit şüphe kuvvetlenmişse, hazırlık soruşturması "koğuşturma" halini almadan sona erer (19).

Hazırlık soruşturmasını ileriki safhalara geçmeden bitiren işlemine "takipsizlik kararı" denir (T.C.K. m. 164).

Olay yeri ve suç delilleri mahkemenin her safhasında değerlendirilmek zorundadır. Hüküm sabitleşene kadar olay yerinde veya herhangi bir şekilde ele geçecek delil muhakemeyi etkileyecektir. Yeni elde edilen delil, tekrar olay yerine gidilip araştırılmasını gerekli kılabilir.

Delil toplama başlangıç soruşturmasıyla başlar. Ancak bu devrede yapılan faaliyet, delil olabilecek şeyleri elde etmekten ileri gitmez. Kolluk veya savcılık bu safhada sanığın lehine olan delilleri de aramakla görevlidir.

---

(17) Yenisey, age, s.210

(18) Yenisey, age, s.74.

(19) Yenisey, age, s.75.

Suça ilişkin araştırmaların yapılmağa başlaması ile, hazırlık soruşturması başladığından, suç kolluğunun bu aşamada yaptığı işlemlerin ayrıntılı olarak dzenlenmesine ihtiyaç vardır.

a) Koğuşturma makamlarının harekete geçme mecburiyeti: Yaşanmış olaylara dayanan basit şüpheler hazırlık soruşturmasının başlatılması için yeterlidir. Herhangi bir şekilde suç işlendiğini öğrenen savcı, o olay hakkında kamu davası açmağa gerek olup olmadığını öğrenmek mecburiyetindedir (T.C.K. m. 152-1). Diğer taraftan, polis de, suçu meydana çıkartmak için, işin aydınlatılması için gerekli olan ve "sadece gecikmeyen" nitelikteki araştırma işlemlerini yapmak mecburiyetindedir (T.C.K. m. 156). Suç haberinin ciddi olduğuna kanaat getirdikten sonra, savcı ve suç kolluğunun harekete geçmek ve hazırlık soruşturmasını başlatmak mecburiyetleri vardır (20). Koğuşturma makamlarının öğrendikleri suç şüphesi zayıf ise ve sadece basit şüpheye dayanıyorsa, olayı araştırmayabilir (21).

b) Hazırlık soruşturmasının sona ermesi : Ülkemizde hazırlık soruşturmasından sonuç çıkartan makam savcılık veya özel yargılama usullerinde yetkili kılınmış olan idari mercidir. Savcı hazırlık soruşturmasına son verince ya takipsizlik kararı verir veya kamu davası açar. Meşhut suçlarda, meşhut suçlarının muhakemesi kanuna göre hazırlık soruşturmasının aynı gün bitirilmesi gerekmektedir.

---

(20) Yenisey, age, s.103

(21) Abidin Eser, Einführung in das Strafprozesrecht, München: 1983, s.18

Ceza Muhakemeleri Usulu Kanunu'nda yapılan son değişlikle hazırlık tahkikatının başlamasından itibaren sanık avukatı soruşturma işlemlerinde bulunabilir. Böylece delillerin müşterekliği sağlanmış olmaktadır.

IV. SUÇ YERİ ARAŞTIRMASI VE ÖNEMİ

Ceza mahkemesinin amacı, yaşanmış olan bir olayı ayrıntılarıyla değerlendirmek olduğundan, hazırlık soruşturmasında da "delil" olacak "şüphe sebeplerinin" aranması gerekir (22). Delillerin son soruşturmada araştırılıp elde edilmesi güçtür. Aradan geçen zamanın aleyhte etkisi nedeniyle kaybolmaları ihtimali de vardır. Şüphe kuvvetlenmezse, hazırlık soruşturması eleme fonksiyonu görür. Hazırlık soruşturmasında yapılan işlemlerden en önemlisi olan araştırma, fiilin ve failin ortaya çıkartılmasına yönelik eylemli işlerdir. Savcı şüphe sebeplerini toplamak ve kaybolabilecek delillerin ortadan kalkmasına engel olmak mecburiyetindedir (T.C.K. m. 153).

Kolluğun yaptığı hazırlık soruşturması çok önemlidir. Suç izleri, emarileri ve son soruşturmada delil olarak mahkemenin kullanabileceği şüphe sebepleri hazırlık soruşturması sırasında tüm bu konulardaki ihtisasın gerektirdiği özenle toplanmadıkları takdirde, kısa bir süre sonra değerlendirilmez (23). Eğer suç yeri araştırması ve delillerin toplanması bu safhada tam ve yeterli yapılmazsa, çok sonraları yapılacak duruşma sırasında bunların yeniden elde edilmesi maddeten imkansız olacaktır. Maddi gerçeği aksettirmeyen belgelerin muhakeme safhasında sanığın beraat veya mahkumiyetine sebep

---

(22) Yenisey, age, s.13

(23) Yenisey, age, s.81

olacağı bilincinde olan kolluk ancak kamu düzenini koruma görevini başarıyla yapar (24). Başarıyla yapılmış bir hazırlık soruşturması ancak suç yerinin tam incelenmesi ve suç iz emarelerinin delil seviyesine çıkartılmasıyla mümkündür.

Ceza muhakemesinde suç yeri incelemeleri, hazırlık soruşturmasının genel olarak "araştırma" safhasını teşkil etmekle birlikte, elde edilen bulgular tüm yargı safhalarını etkiler.

Suç yeri incelemesinde "Her temas bir artık bırakır" prensibinden yararlanır (25). Kanunun ceza verdiği fiili işleyen kişi, yaptığı eylemi muhakkak fiziksel çevrede yapacaktır. Gerek kendisinin bu fiziki çevreyle ilişkileri, gerekse mağdurun aynı fiziki çevre veya suç sanığıyla ilişkisi, suç failini ve failini aydınlatmada önemli bulgular olacaktır.

Bu bulguların suç yeri incelemesi başka türlü elde edilmesi mümkün olmayan bilgileri araştırmacıya verecektir. Ayrıca araştırmacı, suç sanığının ne kadar planlı hareket ederse etsin hata yapabileceğini, dolayısıyla kendini açığa çıkartacak iz ve emareleri suç yerinde bırakacağını düşünmelidir (26).

Suç yeri incelemesi suçun işleniş şeklini gösterir (27). Suçun işleniş şeklinin bilinmesi failinin ortaya çıkartılmasında yardımcı olacaktır. Hatta yeterli suç yeri incelemesi failin hem fiziki hem de psikolojik özelliklerini gösterebilecektir.

---

(24) Ömer Kaya, Zabitanın Adli Görevleri ve Adli Soruşturma Usulleri, İzmir: 1986, s.50.

(25) Badem, age,s.11

(26) Badem, age, s.12

(27) Söylemez, age, s.14

Suç yerinden elde edilen bulguların, bilimsel metodlarla (laboratuvar çalışması) incelemesiyle suç delilleri ortaya çıkacaktır. Bu nedenle suç yerinden toplanacak materyal, failinin tesbitine yarar şekilde olmalıdır; zaten yukarıda da söylendiği gibi bunların başka şekilde elde edilmesi de mümkün değildir (28).

Bazen suç işlemediği halde, işlemiş gibi suçu kabülleyenler bulunabilir. Böyle durumlarda verilen ifade yapılan fiille suç yeri arasındaki çelişkiler ortaya çıkartılmalıdır. Amaç suçlu bulmak değil, gerçek suçluyu bulmak olmalıdır. Uygulamada suç sanığı olarak göz altına alınan şahısların müteakiben suç yeri ve şekli göstermeleri yaptırılmaktadır. Bu tutanakla kayıt altına alınmaktadır. Bununla hazırlık soruşturmasının başında yapılan olay yeri araştırmasıyla, alınan ifade arasında paralellik kurulması amaçlanmaktadır.

V. SUÇ YERİ ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ VE DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Suç yerinin araştırılması, ceza muhakemesinde en hasas safhalardan birini oluşturur. Çünkü bu aşamada yapılacak hata düzeltilmez.

Suç yeri araştırması, suç iz ve emarelerinin neler olabileceğini tesbit ve takdiri, nihayet değerlendirilmeleri, bu alanda uzmanlaşmış bir ekip çalışmasını gerektirir. Suç yerinin sistematik incelenmesinde görevli personel arasında işbirliği sağlanmalıdır. Suç yeri incelemesi yapan personelin görevi, suçun aydınlatıcı azami bilginin suç yerinden alınmasıdır.

Uzman personel suç mahalline gelip, sistematik bir inceleme yapıncaya kadar, mahaldeki her şeyin el değmeden olduğu gibi muhafazası şarttır.

---

(28) Mehmet Aykaç, "Adli Tıpta Materyal Alma, Gönderme", İHFM., C:LXVIII-LXIX, S:1-4, 1983

Hatta "diğer görevliler ve savcı olay yeri incelemesine karışmamalıdır" (29). Uğur Badem alıntı yaptığı çeviri de hukuk sistemimizi yadsımıştır. Kolluk soruşturmayı savcı adına yapar. Gerekirse ve isterse savcı soruşturmayı bizzat yürütebileceği gibi, soruşturmaya iştirak de edebilir.

Suç yeri araştırmasının bazı temel kuralları vardır. Bu kurallara uyulduğunda elde edilen bulgular fiil ve failini tesbit etmede yardımcı olacaktır.

Herkes araştırma yapan uzmandan hemen olayı aydınlatmasını ister. Oysa uzmanın görevi suç mahallini sistemli ve bilimsel metodlarla araştırarak fiziksel delilleri elde etmektedir. Suçluyu bulma görevi soruşturma personelinin işidir (30).

A. SUÇ YERİNE GİDERKEN YAPILMASI GEREKLİ HAZIRLIKLAR

Olay yerine planlı olarak ve süratle gidilir. Plan önceden ayrıntılı bir şekilde hazırlanır.

Hazırlanan plânda, olayın çeşidine göre;

a) Personelin sayısı, niteliği, olaydaki görevi

b) Olay soruşturma sorumlusu

c) Araç, gereç, techizat ve malzemenin (kroki ve fotoğraf malzemesi, delil ambalaj malzemesi, inzibat aletleri, iz tesbit malzemesi ve diğer lüzumlu)

---

(29) Ame Swenson; O. Wendel; A.J. Fisher, *Techniques of Crime Scene Investigation*, 3th Ed.,

New York:1981, s. 24 (Akt. Badem, age, s.30.)

(30)Badem, age,s.29.

nitelik ve nicelikleri, açıkça belirtilir (31).

Suç yerine gitmeden önce bilimsel araştırma yapacak personel arasında işbirliğinin yapılmış olması gerekir. Görevli personel neyi yapması gerektiğini önceden öğrenirse, suç mahallinde elde edilecek bulguların zayiine engel olunur. Ayrıca zaman içinde yok olma durumu olan bazı bulgular (parmak izi vb.) daha kaybolmadan hızla elde edilir.

Aynı nevi olsa bile her suçun mahallinde kendine has ayrıntılar olacaktır. Fakat yine de suç yerine gitmeden önce genel bir takım hazırlıkların yapılması gereklidir.

Olayın niteliğine göre ilgili personel, malzeme, gidilecek araç tesbit edilmelidir. Yine gidilecek güzergah önceden tesbit edilmeli ve güzergah boyunca gerekli tedbirler alınmalıdır. Örneğin bombalı bir sabotaj olayında, bomba ekibi (patlayıcı madde uzmanı) ve ekibin malzemeleri götürülebilecek nitelikteki büyük araç ve güzergah temizlemesi gerekirken, bir hırsızlık olayında parmak izi ekibi ve bu ekibe ait teçhizat önem kazanacaktır.

Suç yerine gidilmeden önce, olay polise bir ihbarla intikal etmişse, ihbar edenin tayini, gerekirse şahsın kısa sorgusunun yapılması uygundur(32). İhbar eden şahsın daha önce polis kayıtlarına geçip geçmediğinin, mümkün olan en kısa sürede araştırmasının yapılmasında faydalı olacaktır. Pek çok olayda ihbarda bulunan şahsın suç faili olduğu görüldüğü gibi, yine belli nitelikteki bazı olaylarda (terör olayları gibi) kötü niyetli bazı insanların yalan ihbar yaptığı bilinmektedir. Özellikle terör olaylarında güvenlik kuvvetleri, bir mahalle yönlendirilirken ya gittikleri mahalde kendilerine tuzak

---

(31) Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafazası ve İlgili

Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik, RG. 17 Şubat 1983 Tarih ve 17962 Sayı.

(32) Söylemez, age, s.15

hazırlanmakta ya da ihbar yapılan yere giderken boşaltıkları mahalde suç nitelikli eylemler yapılmaktadır.

Suç yerine gitmeden araştırma yapan personelin suçla ilgili samık, tanık düzeyinde herkes hakkında çok kısa sürede toplayacağı bilgi, suç yeri incelemesinde kendisine yardımcı olacaktır. Ülkemizde henüz bu düzeyde geniş bilgi depolayan bir merkez kurulamamıştır.

Trafik kazası gibi araçlarla yapılan suç eylemlerinde araştırma yapan personelin bu araçlar hakkında elde edecekleri bilgi suç yerinde arayacakları bulgular konusunda onlara yardımcı olacaktır (33).

Genellikle suç mahaline ilk gidenler, olayı araştırmak üzere görev alacak uzmanlar değildir. Suç yeri mahalli çevreden gelen insanlarla kalabalıklaşır. Uzman personel gerekli hazırlıklarını yapıp mahalle gelinceye kadar, en yakın mahalli zabıta çevre güvenliğini alıp suç yerine kimseyi sokmamalıdır. Çevre güvenliğini alan personel resmi kıyafetli dış görünüş itibariyle caydırıcı özelliği hissedilmelidir.

Suç duyurusu alan polis, suç mahalline gitmeden önce gerek kanuni gerekse teknik sebeplerle ilgili yerlere haber vermeli, diğer uzmanlarla birlikte yapacağı araştırmanın daha faydalı olacağını unutmamalıdır. "Adli tabip, patalog, savcı ve diğer uzman personeline yardım ve işbirliği ile olayın çözülmesi başarılı görev için gereklidir" (34).

---

(33) Kemal Özüm, Trafik Kaza Bilirkişiliğinde Araştırma Tekniği, Ankara: 1976, s.63

(34) Badem, age, s.15.

B. SUÇ YERİNE GÖTÜRÜLECEK MALZEME VE PERSONELİN GENEL NİTELİKLERİ

a) Vasıta : Uzman ekibin olay yerine süratle yetişmesi için hızlı bir motorize araçtan istifadesi şarttır. Araç araştırmanın gidişine göre gerekli personel ve malzemeyi götürebilecek nitelikte olmalıdır. Araç gerekli iletişim cihazlarıyla (telsiz-telefon) mücehhez olmalıdır (35).

b) Malzeme : Suç yeri araştırmasına gidecek personel ve vasıtasında şu malzemeler olmalıdır;

- Plan, kroki ve yazı malzemesi
- Fotoğraf ve video malzemesi
- İz tesbit, tetkik ve ambalaj malzemeleri
- Muhtelif eşya ve malzeme (36).

Personel gittiği suç mahallinde araştırma yapabilecek teknik bilgiyle donanmış olmalıdır. Kolluk dışı uzmanlardan (Adli tabip, Patolog vb.) yararlanabilecek olmalıdır. Teknik uzmanlığı olmayan personel, bulguları bilim süzgecinden geçirip yargılama safhasına delil olarak getiremeyecektir. Araştırma personeli gerekli çabukluk ve en ufak ayrıntıyı tesbit edebilecek dikkat kabiliyetine sahip olmalıdır. Bazen suç yerinde bulunan çok küçük bir malzeme fiil ve faili ortaya çıkaracaktır.

---

(35) Seyfettin Arıkan, *Kriminalistik Ders Notları*, Polis Enstitüsü, Ankara: 1983, s.9

(36) Arıkan, *age*, s.9

C. SUÇ YERİNDE İLK ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER VE ÖN ARAŞTIRMA

İlgili yönetmelikte suç yerinde alınacak tedbirler şöyle sıralanmıştır.

- a) Yaralılara ilk müdahale ve tahliye işlemleri yapılır.
- b) Seyirci kalabalığı uzaklaştırılır.
- c) Olay yeri giriş ve çıkışları kontrol altında tutulur.
- d) Trafik akışının devamı sağlanır.
- e) Olay yeri yakınında bulunan şahıslar kontrol edilir.
- f) Delillerin bozulması, değişmesi, kaybolması önlenir.
- g) Mevcut oldukları takdirde sanıklar muhafaza altına alınır.
- h) Tanıkların ifadeleri alınmadan olay yerinden uzaklaşmaları önlenir.
- ı) Sanıkların şahitlerle ve şahitlerin birbirleriyle konuşmaları önlenir.

Suç yerinde alınacak ilk tedbirin "yaralılara ilk müdahale ve tahliye işlemlerinin" olması, mahalle ilk giden personele insan hayatını kurtarmak görevini yüklemiştir. Oysa bazı kaynaklar ilk müdahaleyi faili ve faili aydınlatmaya yönelik göstermişlerdir (37). Kamu hizmeti ifa eden kolluğun suç mahallinde ilk görevi insan hayatını kurtarma olmalıdır.

Kolluk görev alanına gittiğinde suç işlenmeye devam ediliyorsa, hemen müdahale edilmeli, suçun tam olarak oluşmasına izin verilmemelidir. Böyle bir durumla karşılaşan adli kolluk gerekiyorsa hemen "Haber merkezi" vasıtasıyla yardım istemelidir. Sanığın yakalanması ve muhafaza altına alınması gerekir.

Kolluk suç yerine geldiğinde, soruşturmayla görevli ve yetkili amir gelinceye kadar hiçbir şeye dokunulmamalı, çevre güvenlik önlemini alıp

---

(37) Badem, age, s.15-16

gereksiz kalabalığı mahalden uzaklaştırılmalıdır. Sanık elde ise muhafazasına çalışırken, suç tanıkları hemen toplanmalı, mümkün olduğu oranda, birbirleriyle ilişkileri kesilerek bekletilmelidir (38).

Polis kaynaklarının bazılarında (39) soruşturmaya gelen kolluğun mahalle kimseyi sokmaması, bunlara (savcı)'nında dahil olduğu belirtilmiştir. Savcı ön araştırma tamamlandıktan sonra çağrılmalıdır. Polis savcının yardımcısı olarak, savcı adına görev yapar. Oysa asli unsur olan savcıdır ve savcıyı çağırmayan polis suç işlemiş konumuna düşebilir. Hatta savcı isterse suçla ilgili çalışmayı polise vermeden, direkt kendi yapabilir. "Savcı ve adli tabibin yardım ve işbirliği" (40), Türk hukuk sistemine aykırıdır. Yardımcı olan, emir altında bulunan polistir. Türkiye'de gelişen pratikte savcılık "iddianame hazırlayan makam" durumundadır. Savcılık gerek teknik uzmanlık gerekse müdahale kabiliyeti açısından polisin gerisine düşmüştür. Oysa hukuk sisteminde savcı kolluğun "adli amiri" dir. Bu sistem içinde "kolluk, adliye" çatışmasını doğurmaktadır.

Batı ülkelerinde suç yeri bantlarla çevrelenmekte ve tüm uzmanlara açık olarak kontrol altında tutulmaktadır. Ülkemiz henüz bu aşamaya ulaşmamıştır. Gerek olay yoğunluğu gerekse uzman personelin eğitim ve teknik yetersizliği böyle aksaklıklara sebep vermektedir.

Fiziki sebeplerle bozulma, değişme, kaybolma veya yok olma tehlikesi gösteren deliller hızla korunmaya alınmalıdır. Örneğin açıkta bulunup kar, güneş gibi etkenlerle yok olabilecek deliller olabilir. Bunların üzeri kendilerine zarar vermeyecek şekilde örtülmelidir.

---

(38) Söylemez, age, s. 15.

(39) Badem, age, s.15.

(40) Badem, age, s.15.

Suç yerine giden personel gözle yapacağı ön araştırmadan sonra, muhakkak hemen suç yeri krokisi çizmeli, çeşitli açılardan mahalli fotoğraflamalı, mümkünse video-kasete kayıt yapılmalıdır. Hava durumundan, yerin aydınlık ya da karanlık olmasına kadar herşey daha sonra önem kazanacak ve mahallin ilk şekliyle hatırlamasını sağlayacaktır.

Dokunulacak yerdeki mevcut izler bozulmamalı, çıplak elle hiçbir şey dokunulmayıp, yerinden aldığımız şeyleri eski yerlerine olduğu gibi bırakmalıyız.

Suç yerinde ceset varsa, yaralıların durumu, vücutta bulunan diğer izler, cesedin duruş pozisyonu dikkatle incelenmeli, fotoğraflanmalıdır. Ceset otopsiye gönderilirken de suç mahallinde bulunduğu şekil işaretlenmelidir. İlk olarak olay yerine gelecek kolluk ölümün gerçek olup olmadığını araştırılmalıdır. Hayat fonksiyonlarının hissedilmeyecek kadar yavaşlaması ve kısa bir an için tamamıyla durması haline zehiri (yalancı) ölüm denir (41). Böyle halde kolluk, hakim gelene kadar ilk müdahaleyi yapabilmelidir. Ölümü tesbit için şu usul ve vasıtalar kullanılır:

- a) Solunum kontrolü.
- b) Kalbin çarpıp çarpmadığının kontrolü.
- c) Kanın tetkiki
- d) Cildin tetkiki
- e) Gözün tetkiki

Eğer cesedin gerçek ölü olduğu görülürse, ölüm belirtileri olan:

- a) Su kaybı
- b) Ölü soğuması
- c) Ölü lekeleri

---

(41) İbrahim Tunali, Adli Tıp, Ankara: 1988, s.64.

d) Ölü katılığı (42) Tetkik edilmeli, bunlar yapılırken fiil ve failin aydınlatılması amacı unutulmamalıdır.

Ölüm zamanının tesbiti için mahallinde yapılması yeterli ve gerekli olan şeyler, ceset laboratuvar. incelenmesine gönderilmeden yapılmalıdır.

Sanık suç yerini terketmişse, sanıkla ilgili kişisel bilgiler elde edilmeye çalışılır. Sanığın mümkünse eşgali alınıp, ilgili birimlere haber verilir.

Olayla ilgilenen şahıslar varsa, bunların kimlikleri hissettirilmeden elde edilmeye çalışılır. Mümkünse bu şahıslar suç yerinden ayrıldıktan sonra neler yapıyorlar kontrol edilir.

Suç yerinde bulunan tanıkların hemen sorgulanmasında yarar görüyorsa, şahıslar hemen mülakat şeklinde sorgulanır ve suç aydınlatılmaya çalışılır.

Suç yerinde bulunan tanıkların hemen sorgulanmasında yarar görüyorsa, şahıslar hemen mülakat şeklinde sorgulanır ve suç aydınlatılmaya çalışılır.

Suç yerinde yangın var ise, önemli olan yangının biran önce söndürülmesidir. Burada suç yerinin tetkiki ikinci planda kalır. Fakat gerek kolluk gerekse olaya müdahale eden itfaye ekibi varsa, bunların birlikte yangın söndürme işlemlerini yaparken suç yerinde gözlemlerini yapmaları gerekir.

Olayın öğrenildiği an ile suç yerine varış anı, çevre şartlarıyla birlikte not edilebilir. Bu gelecekte olayı daha iyi incelememizi ve unutmamamızı sağlayacaktır.

Suç yerine varan zabıta kendine bir hareket noktası seçmelidir. Araştırma bu noktadan başlayıp, son noktada bitmelidir. Tekrar tekrar aynı yere dönmek doğru bir davranış değildir. Nasıl bir başlangıç ve bitiş noktası seçilebileceği suç yeri araştırma metodlarında izah edilecektir.

Soba, ocak, şömine gibi yerlerde bazı yazılı vesikaların yakılmış olacağı dikkate alınmalıdır. Mevcut hali ile okuma imkanı olabilir. Kesinlikle karıştırılmamalıdır.

Yiyecek maddelerine hasıl edilmiş bulunan izleri dikkate almak gerekir, gerek parmak gerekse diş izleri önemli olabilir.

Suç yerinde bulunan parmak izi önemli bir delildir. Parmak izi çıkabilecek tüm malzemeler korunmalıdır.

Suç yerinde bulunan elbise, kumaş parçaları, havlu vb. malzemeler tetkik edilmelidir.

Mahalde bulunmaması gerekmesine rağmen, orada bulunan cisimler tetkik edilmelidir. Suç yerine yabancı düşen her türlü eşya dikkatimizden kaçmamalıdır.

Suç mahallinde sonradan oluştuğu zannedilen tüm yenilikler tesbit edilmelidir. yeni yapılan yıkama, kazma, boyama işlemleri, suç emareleri gizlemek için oluşabilir.

Suç yerine girişte eğer mevcutsa kapı, kilit üzerinde meydana gelen değişiklikler incelenmelidir.

Suç yerinde bulunan mutfak, banyo ve tuvalettaki musluklar ve artık suyu nakleden kanallar kontrol edilmelidir. Suçlular bu mahallde suçla ilgili izleri temizlemektedirler. Buralarda kendilerine ait veya eyleme ait izler bulmak mümkündür. Uyuşturucu maddelerle ilgili suç yerlerinde, suç oluşturacak malzemelerin bu yolla yok edildiği çok görülmüştür.

Yine suç yerinden erişilip, suç işlenmesi esnasında kullanılan malzemenin atılabileceği alan incelenmelidir. Apartman boşlukları, asansör, merdiven ve baca araları, yakın çevredeki boş alanlar ya da çöplükler iyice gözden geçirilmelidir.

Suç yeri araştırması trafik akışı gibi sürekli faaliyetleri engelliyorsa, bir

an önce bu hareketlerin devamına imkan sağlayacak hale getirilmelidir.

Suç yeri incelemesinde önemli seyir yolu "iz alanı" dır. Bu alan:

- a) Giriş yeri.
- b) Esas taarruz hedefi.
- c) Giriş yeri ile taarruz hedefi arasındaki yol.
- d) Çıkış yeri.

e) Çıkış yeri ile esas taarruz hedefi arasındaki yoldur (43). Doğal olarak bu alanların dışında da iz ve emarelere rastlanacaktır. Fakat bu alanlar önemle incelenmeli, kolluğu fiili aydınlatmada yönlendirmelidir.

Tüm bu tedbirler normal bir adli olayda kolluğun yapması gereken çalışmalarlardır. Bunlar her farklı olayda artırılabilir ya da azaltılabilir. Bu suç yeri araştırmasına gelen zabitanın insiyatifindedir.

1. Terör Olaylarında Yapılacak Suç Yeri İncelemesi

Terör; yıldırma, korkutma, tedhiş olarak tanımlanmıştır (44). Terör, ülkemizde yoğunlaşan etkisiyle, suçlulukta en profesyonel metodlarda kolluğun karşısına çıkmaktadır. Bu profesyonellik çok zaman, gelişmeleri bürokrasiyle birlikte takip etmek zorunda kalan kolluğu aşmaktadır. Batı ülkelerinde teknik imkanlar sonuna kadar kullanılarak terör eylemleri gerçekleştirilmektedir. Örneğin uzaktan kumandayla belli mahdud hareketli hedeflere yönelik patlayıcı maddeli saldırılar henüz ülkemizde görülmemiştir. Fakat diğer adli olaylara göre, terör olaylarının sanıkları, daha profesyonelce eylemlerini

---

(43) Şenel, age, s.33

(44) Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: 1983.

gerçekleştirmekte ve olay yerinden uzaklaşmaktadır. Hedefleri gibi eylemleri de belli planlarla yapılan bu faaliyetler suç yeri araştırmacısı açısından oldukça zorlayıcıdır. Genelde elde yaralı veya ceset dışında herhangi bir delil yoktur. Suç yerinde bulunan sanıklar bile olayı aydınlatmada yeterli değildir. Geniş mali kaynaklar kullanılabildiği için suç aleti yok edebilmekte, bir daha kullanılmayabilmektedir. Yine de olay yeri dikkatli incelendiğinde faile ilişkin emareler bulunabilecektir.

Bunların ötesinde suç araçlarının bulunduğu, bu eylemleri gerçekleştiren şahısların bulunduğu yerler bir takım özel koruma önlemleriyle donatılmaktadır. Böyle bir mahalle gelen araştırmacı çok tedbirli davranmak zorundadır.

Bu tip bir mahalle gelen diğer kolluk birimleri, kesinlikle mahalle girmemelidir. Uzman personel gelene kadar, çevre güvenlik önlemi alınarak, bu mahalle girişler durdurulmalıdır. Mahal mümkün olduğu kadar hızla boşaltılmalıdır. Gerekli trafik düzenlemesi yapılmalıdır. Operasyon yapılacak ve giriş yapılacak yer hakkında bilgisi olanlar sorgulanmalıdır. Kesinlikle basın mensupları suç yerine yaklaştırılmamalı, fotoğraf çekmelerine izin verilmemelidir. Çünkü fotoğraf çekim esnasında kullanılan flaşlar gerek uzmanın gözünü olumsuz etkilemekte, gerekse belirli nitelikli bombaların patlamasını sağlamaktadır (45). Mahalle gelen uzman çok farklı şeylerle karşılaşacağını bilmeli, çok tedbirli olmalıdır. Hiçbir şey direkt temas ile yerinden oynatılmamalı, uzaktan müdahale edilmelidir. Suç yeri bubi tuzağıyla donatılmış olup,

---

(45) Maddi Suç Delilleri ve Kriminal Polis Laboratuvarları, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara: 1990, s.90.

çeşitli hareket mekanizmaları yerleştirilebilir. Bomba uzmanının tamamen güvenlik altına aldığı mahalde teknik büro görevlisi, bomba uzmanının istediği fotoğrafları çekmeli, elde edilen artıklar ve mahal genelinde faile ait izleri aramalıdır. Suç yerinin krokisi çizilmeli, fotoğraf tesbiti yapılmalıdır.

i. Patlayıcı Madde Olaylarında Delil Nedir? : "Üzerinde fiziksel incelemelerin, kimyasal analizlerin, parmak izi incelemelerinin ve diğer laboratuvar tetkiklerinin yapılacağı bombadan arda kalan, bombanın içinde kullanılmış veya bomba imal edildiğinden şüphelenilen" malzemelerdir (46). Bunlar birlikte olduğu zaman suç işlenebileceğine dair kanaat uyanabilecek, tel kablo, fitil, elektrikli-elektriksiz-el yapısı füyeler, patlayıcı maddeler, bomba resimleri-şemaları, bant, pil, elektronik malzeme, çeşitli tuzak anahtarları, mekanik saatler, şarabnel tahribi yapılabilecek metal parçalardır. Metal bilye, bozuk para, kesilmiş demir parçaları, küçük parça borular vb.

ii. Patlayıcı Madde Olaylarında İz ve Emarelerin Toplanması : Mahalle gelen kolluk bombaya kesinlikle dokunma çevreyi insan unsurundan arındırır.

Bomba uzmanı mahalde başka bomba olup olmadığını taramalı, eğer varsa etkisiz hale getirmelidir.

Bombanın patladığı mahalde patlama yeri ve patlamanın etkileri öğrenilir. Bombanın açtığı çukurdan çevreye doğru dairesel olarak genişleyen bir araştırma şekli kullanılması elverişlidir. "Yapımında kullanılan tüm parçaları tahrip eden çok az bomba olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır (47).

---

(46) Maddi Suç Delilleri., s.92.

(47) Badem, age, s.75.

Suç yerindeki parçalar toplanır ön elemenden geçirilir. Olay yerinde bulunacak tel parçaları, tetik mekanizmaları üretici ve satıcıyı gösterebilir. Satıcının bulunması, eğer düzenli kayıtlar mevcutsa alıcıyı aydınlatılabilir.

Patlayıcı madde olaylarında, patlayıcı madde enkazı, patlayıcı maddeler ve cihazlar, pil-batarya, akü parçaları, infilak parçaları, saat parçaları, tel, çamaşır mandalı, ayak izleri, mum veya parafin parçaları, bant ve parçaları, kumaş parçaları, parmak izleri, metal parçaları, kağıt, alet izleri, fitiller-kablolara, zorla giriş belirtileri aranmalıdır.

Patlama merkezinde 3-5 metre çapında bir daire tesbit eden bomba uzmanı, bu daireyi arar, daha sonra ikinci bölge tesbit edilip araştırılır. Mahalde bomba uzmanı nezaretinde diğer emareler toplanır. Bunlar toplandıktan sonra ambalajlanıp laboratuvara gönderilir. Deliller Toplanmadan önce, suç mahallinde buldukları haliyle fotoğraflanır. Yaralı şahıslar üzerinde varsa bomba parçaları alınır. Ölü şahsın otopsisini yapıldıktan sonra vücudundan alınan bomba parçaları zabıtla kayda geçilip laboratuvara gönderilir. Yukarıda da denildiği gibi şüphelilerin el sıvapları muhakkak alınmalı, tırnakları kesilerek ayrı ayrı paketlenmelidir. Şüpheli şahısların ellerinden muhakkak sıvapları alınmalı tırnakları kesilerek elbiseleri laboratuvara gönderilerek incelenmelidir.

iii. Afiş ve Bombalı Pankart Asma Olayları : Bomba uzmanınca afiş veya pankart bomba yönünden gerekli incelemeden sonra indirilmelidir. Çevrede elde edilen diğer malzemelerle toplanılan bu malzemeler ayrı ayrı paketlenip, laboratuvara gönderilmelidir. Afiş ya da pankartla birlikte, muayenesini istediğimiz kumaş, boya laboratuvara gönderilmelidir.

Bunlardan farklı olarak yazılama olaylarında şahısların el sıvaplarının alınması elbiselerine bulaşan boya izleri varsa elbiselerinin alınarak laboratuvara gönderilmesi gerekir.

Ayrıca yapıştırmak için kullanılacak tutkal vb. malzemeler için, sürekli mukayese örnekleri alınmalı, boya fırçaları laboratuvara tedkike gönderilmelidir.

2. Ulaştırma Araçları İle Yapılan Kaçakçılık Olaylarında Suç Yeri İncelemesi

Başta uyuşturucu madde kaçakçılığı olmak üzere kaçakçılık suçlarında suç konusu mal hemen daima bir ulaşım aracı ile nakledilir. Bu takdirde olay yeri kaçakçılık konusu malın taşındığı araçtır.

i. Ön İnceleme :

- Dış görünüm; şüpheli aracın dış görünümünde örneğin ön tampon, farlar veya çamurluklarda leke, parmakizi gibi bariz izler bulunabilir.

Plaka kirli, araç temiz veya tam tersidir. Lastikler inik, araç içi çok temiz, araca uygun değil veya yeni değiştirilmiş. Taşıtın ön veya arkası aşırı yükü imiş gibi gözükür. Sürücü araca, fren, debriyaj ve gaza alışık değildir. Oto ile içindeki insanlar arasında uygunsuzluk dikkat çekmelidir. Pahalı bir spor otosu kullanan orta yaşlı ve vasat giyimli kimse, kirli bir arabada çok şık veya yeni bir arabada kılıksız bir kişi tedirgin, heyecanlı yolcular bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

- İlk İnceleme; otda bulunanların kimlik belgesi, varsa pasaportları toplanır. Kontak kapatılır. Bagaj, motor kapağı ve valizler açılır. Bu aşamadan sonra şüpheli kişiler olay yerinden uzaklaştırılır. Şayet bulunan yer ayrıntılı incelemeye uygun değilse, araç önce uygun bir yere park edilir.

- Ön İnceleme; Bagajda gizli bir bölüm olup olmadığı araştırılır. Yeni sürülmüş katran, fiberglas, paspas gizli bölümü ayırıyor olabilir.

Bagajın arka koltuğu altında kalan bölümüne özellikle bakılmalıdır. Bagaj kapağını kaplayan metal kuşaklar ve bunlar arasındaki boşluklar kontrol edilmelidir.

-- Yeni boyanan, temizlenen veya lekeli arka lambalar, zıplamayan veya içinden ses gelen yedek lastik, üzerinde iz bulunan jant dikkatle incelenmelidir.

Üzerinde taze leke bulunan motor ve hortumlar, yeni kaynak ve plaka bulunan çamurluklar, yeni değiştirilen akü, değiştirme izi taşıyan ısıtıcı elemanlar kaçak eşya saklamaya elverişli yerlerdir.

Çamurluk içleri, farlar ve kullanılan lastiklerde normal dışı bulgular aramanın derinleştirilmesini gerektirir. Tekerleklerin tümünün aynı olmaması, oto ile aynı temizlik seviyesinde bulunmaması, tekerlek kapaklarında iz ve lekeler olması, vidaların kısa bir süre önce sökülmesi, tekerlek içindeki havada asit kokusu duyulması normal dışı bulgulardır.

Kontrol panelinin yerinden oynatılıp oynatılmadığına, benzin göstergesinin çalışıp çalışmadığına, ısıtıcının değiştirilip değiştirilmediğine dikkat edilmeli, hava girişleri ve koltuklar incelenmelidir.

Kül tablaları, ayna, ön camın önündeki ızgaranın altı, taşıtın iki tarafındaki krom lehvaların altı, zemin döşemeleri, kavisli paneller, tavan, aşağı inmeyen pencereler üzerinde durulmalıdır.

Otonun altında sıra dışı bulgular aranır.

ii. İkinci Araştırma ve İnceleme Konuları: Yoğun arama yapılmak üzere ayrılan arabaların incelenmesi, bu amaç için düzenlenmiş bir alanda gerçekleştirilmelidir. Normal şartlar altında incelenmek üzere ayrılan arabanın içinde yolculuk etmekte olanlar arabalarının yanında gelmelidirler. Arabada bulunan herkesin kimlik belirlenmesi ve eğer mümkünse kriminal kayıtları

çıkarılmalıdır. Eğer sürücü aracı ile birlikte gelmeyecekse bütün bölmeleri açması rica edilir. Taşıtta bulunan şahısları göz altında tutmak için ileri sürülecek nedenlerden bazıları şunlardır;

- a) Taşıtta uyuşturucu veya ithali yasak herhangi bir mal bulunuyorsa,
  - b) İncelemeyi yapan kişilerin güvenliği tehlike içinde ise,
  - c) Şüpheli (ler)'in kaçma ihtimali varsa,
  - d) Şüpheli (ler) taşıtın aranması sırasında müdahalede bulunuyorsa
- Arabadakilerin gerekli olduğunda:

- a) Eğer mümkünse tümünün kayıt kontrolü yapılacaktır.
- b) Gerekli bilgileri doldurmaları sağlanacaktır.
- c) İnceleme bitene kadar arabadakilerin tümü inceleme alanında kalacaktır.

Yapılacak ikinci aramalar, seyahat eden kişilerin iyi niyetlerini sağlamak açısından nazik bir biçimde gerçekleştirilmelidir.

Eğer elimizde uyuşturucu konusunda eğitim görmüş köpekler mevcutsa ikinci inceleme başlamadan önce bunların yardımı talep edilir. Köpeğin uyuşturucu bulmada gösterdiği esrarengiz yetenek incelemeyi daha kolay bir hale getirecektir. Köpeğin incelemesi bittikten sonra, köpek bakıcısına herhangi bir durum olup olmadığı sorulur.

İkinci inceleme baştan başa ve metodolojik bir biçimde gerçekleştirilmelidir. Hiçbir şey görmezlikten gelinmemelidir. İkinci aramayı yapan görevli taşıt temiz bulunup salındığı zaman kendisinden emin olmalıdır. Eğer inceleme bittikten sonra taşıt konusunda hala emin değilse seyahat eden kişilere ve taşıta ait belge ve dökümanları kontrol etmeliyiz.

1- Bagaj;

- a) Bütün bagaj boşaltılır ve içindekiler ayrı ayrı kontrol edilir.
- b) Yedek tekerlek çıkartılıp taşıtın dışında incelenir.

1. Lastik zıplıyor mu?

2. Subapdan gelen havayı koklayınız.

c) Yeni yapılmış kaynak veya kaçak mal olup olmadığını kontrol etmek için bagajın içindeki paspasın altı kontrol edilir.

1. Yeni konmuş bir fiberglas görünüyor mu?

2. Yeni yapılmış bir boya var mı?

3. Bagajın tabanı elden geçirilmiş bir durumda mı? Bir el bagajın içine diğer el arabasının altına konarak aradaki mesafe ölçülür.

d) Bagajın yanlarında ve arkasında herhangi bir bölme olup olmadığı kontrol edilir.

e) Bagaj kapağı incelenir.

1. Çok mu ağır?

2. Yeni mi boyanmış?

3. Parmakizi ya da leke var mı?

4. Vurulduğu zaman boşluktan tok bir ses mi geliyor?

2- Motor Bölümü;

a) Arama yapmaya başlamadan önce herhangi bir iz, leke, yeni parça, yeni boya temiz olup olmadığı kontrol edilir.

b) Akü kontrol edilir.

1. Üzerinde veya yanlarında taze iz veya leke mevcut mu?

2. Tespit civataları parlak mı?

3. Deliklerinde herhangi bir bölme olup olmadığı kontrol edilir.

c) Çamurluk bölmesi kontrol edilir.

1. Yeni takılmış bir plaka ile yeni yapılmış kaynak olup olmadığı kontrol edilir.

2. Temizlenmiş veya fırçalanmış herhangi bir bölüm olup olmadığı kontrol edilir.

3. Çamurluğun iç kısmında kaçak mal olup olmadığı kontrol edilir.

d) Radyatör kontrol edilir.

1. Yeni yapılmış kaynak olup olmadığına bakılır.

2. Boyalı bir bölüm olup olmadığına bakılır.

3. Çapaklı vida olup olmadığına bakılır. Eğer radyatörde gizli bir bölme olduğu farkediliyorsa radyatörün kabloları kesilir. Eğer gerekli ise hortumları da kesilir.

e) Bütün hortumların incelenmesi

1. Bütün yeni hortumlar dikkatle incelenir

2. Herhangi bir parmak izi leke ve yeni takılmış vida olup olmadığına bakılır.

f) Cam sileceğinin su deposu kapağını kaldırıp içine bakılır.

g) Değişirme yapıldığına dair görünür herhangi bir işaret olup olmadığına bakılır.

h) Hava filtresinin iç kısmı incelenir. Üstteki vida sökülüp kapak kaldırılıp ve hava filtresi dışarı çıkarılır.

ı) Yağ filtresi incelenir.

1. Filtre yeni yağ kirlidir.

2. Motor sıcak veya filtresi soğuktur.

i) Ateş duvarı incelenir.

1. Yeni boyanmış herhangi bir bölüm yeni yapılmış kaynak veya gizli bölme olup olmadığı kontrol edilir.

2. Arabanın içinden gelen yeni herhangi bir civata olup olmadığına bakılır.

k) Kapak incelenir.

1. Kapağın çok ağır olup olmadığına bakılır.

2. Girintiler ve çukurlukların ses verip vermedikleri kontrol edilir.

3. Kapak içinde yeni yapılmış bir boya olup olmadığı kontrol edilir.

3- Dış Cephe;

a) Plakalar incelenir.

1. Plakaların arka kısımlarına bakılır.
2. Plakaların kayıt kontrolü yapılır.
3. Kayıtları yoksa çalınmış plakaya araba olup olmadıkları kontrol edilir.

b) Ön taraftaki ızgara incelenir.

1. Herhangi bir parmak izi veya leke olup olmadığına bakılır.
2. Izgaranın arkasındaki parçalar incelenir.

c) Ön tampon gözden geçirilir. Arkası ve altı iyice incelenir.

d) Arka lambalar kontrol edilir.

1. Lambaların üzerinde veya çevresinde parmak izi veya herhangi bir leke olup olmadığına bakılır.
2. Lambaları temiz aracın tozlu olup olmadığı kontrol edilir.
3. Ayarsız lambalar dikkatlice gözden geçirilir.
4. Çapaklı vida olup olmadığına bakılır.

4- Arka Bölümün Dışı;

a) Kuyruk lambaları incelenir.

1. Camın üzerinde veya çevresinde parmak izi veya herhangi bir iz olup olmadığına bakılır.
2. Camları temiz aracın kirli olup olmadığı kontrol edilir.
3. Çalışmayan lambalar incelenir.
4. Çapaklı vida olup olmadığına bakılır.

b) Arka tampon incelenir.

1. Tamponun arkasında ve altında yeni yapılmış kaynak veya kaçak mal olup olmadığına bakılır.

2. Parmak izi veya leke olup olmadığı kontrol edilir.

c. Arka plaka incelenir.

1. Ön plakayla ve kayıtlarla aynı olup olmadığı kontrol edilir.

2. Plakanın arkası gözden geçirilir.

3. Eğer süresi dolmuşsa ve herhangi bir kayıt mevcut değilse çalınmış plaka veya araba olup olmadığı trafik kayıtlarından öğrenilir.

5- Yan kısımların dış bölümleri;

a) Ön çamurluklar gözden geçirilir.

Bir lamba yardımıyla çamurluklarında gizli bölme kaçak mal veya taze boyu olup olmadığına bakılır.

b) Kapılar kontrol edilir.

1. Pencereleler aşağıya indirilir. Bir ışık yardımıyla kapı boşlukları incelenir.

2. Eğer pencere aşağıya indirildikten sonra kapının içi görülüyorsa normalde vidasız olan döşeme panelinin köşesi boşaltılarak kapının boşluğu gözden geçirilir.

c) Arka çamurluklar kontrol edilir.

1. Çamurluğa vurularak gelen ses dinlenir.

2. Bir yardımcı ile çamurlukların içi incelenir.

d) Dıştaki aynaların arka kısımları kontrol edilir.

6- Lastikler;

Lastikler dikkatlice kontrol edilir.

a) Bütün lastiklerin arabaya uygun olup olmadığı kontrol edilir. Daha önce doldurulmuş olan bazı lastikler kaçakçılara satılır.

b) Lastikten gelen hava koklanır.

c) Lastiğin iç kısmında yeni parmak izi veya leke olup olmadığına bakılır.

d) Eğer lastikler temiz fakat araba kirli ise şüphe duymak gerekir.

- e) Janttaki yeni civataları ya da işretler kontrol edilir.
- f) Eğer lastiklerin içinde herhangi bir Şey varsa dengelerini yitirmiş durumda dırlar. Bu yüzden arabayı bir süre kullanarak lastikleri titreyip titremediği tespit edilebilir.
- g) Dolu oldukları tahmin ediliyorsa lastikler parçalanır.

7- Aracın altı;

- a) Eğer mümkünse baştan başa aracın altını kontrol etmek için bir asansör yardımıyla yukarıya kaldırılır.
- b) Yakıt tankı kontrol edilir.

1. Bantların kaldırılıp kaldırılmadığına bakılır.
2. Vurulduğunda bir top sesi gelip gelmediği kontrol edilir.
3. Civatalar çok parlak gzkyorsa Şüphelidir.
4. Tankın üstünde gizli bölme olup olmadığına bakılır.

c) Arabanın lastikleri kontrol edilir. Yeni yapılmış kaynak olup olmadığına bakılır.

d) Parmak izi olup olmadığı ya da değiştirilip değiştirilmediğini kontrol etmek için mile bakılır.

e) Radyatörün altında yeni kaynak ve boya olup olmadığına bakılır.

f) Değiştirildiğine dair herhangi bir Şey olup olmadığını kontrol etmek için yağ deposu kontrol edilir.

8- Egsoz kutusu kontrol edilir;

- a) Yeni yapılmış kaynak olup olmadığına bakılır.
- b) Yakın bir zamanda yerleştirilip yerleştirilmediği kontrol edilir.

Eğer incelenen bölümde herhangi bir mal ele geirilmışse soruşturmayı yürütecek diğer görevlilerce kullanılmak üzere oradaki parmak izleri dikkatlice koruma altına alınır. Parmak izleri durumu aydınlatmak açısından son derece önemli olabilir.

9- Taşıt içi;

a) Yan paneller

1. Parmak izi ya da herhangi bir leke olup olmadığı kontrol edilir.
2. Krom lehva kaldırılıp altına gizli bir bölme olup olmadığına bakılır.

b) Tahta Döşemeler

1. Herhangi bir yükselti olup olmadığına bakılır.
2. Yeni yapılmış bir döşeme olup olmadığı kontrol edilir.
3. Koltukları döşemeye bağlayan civatalar kontrol edilir. Parlak olup olmadıklarına bakılır.
4. Ön taraftaki ayak boşluğuna bakılır.
5. Derinlik elle belirlenmeye çalışılır.

c) Araba kontrol paneli

1. Elle dokunmadan önce kontrol panelinin arkasına bakılır.
2. Parmak izi olup olmadığı ve temiz herhangi bir bölüm olup olmadığına bakılır.
3. Kontrol paneli altında herhangi bir bölüm var olup olmadığına bakılır.
4. Torpido gözünün tavanı kontrol edilir.
5. Radyonun üst bölümü kontrol edilir.
6. Küllüklerin üst bölümleri incelenir.
7. Değiştirilip değiştirilmediğini kontrol etmek için ısıtıcıya bakılır.
8. Isıtıcıya bağlı hortumlar kaldırılır.
9. Küllükler çıkarılıp alt bölümlerine bakılır.
10. Torpido gözü incelenir.
11. Eğer arabanın ortasında bir çıkıntı varsa vidaları sökülüp altı kontrol edilir.

12. Direksiyonun monte edildiği boruda parmak izi varmı veya kaynak yapılmış mı?

13. Eski arabalarda direksiyonun yanında bulunan vites kolu kontrol edilir.

d) Ön Koltuklar

1. Yaylar kontrol edilir.

2. Koltukların oturacak yerleri ve arka kısımları elle vurularak herhangi bir yükselti ve çukurluk olup olmadığına bakılır.

3. Eğer sürücü koltuğu ile ön koltuk arasında bir yükselti varsa vidaları sökerek kontrol edilir. Bu bölümler gizli birer bölme teşkil ederler.

4. Koltukların üst kısmındaki baş konulan parçaları kaldırılıp altına incelenir.

5. Koltukların aralarına bakılır. Parmaklar boşluklara sokulmaz.

e) Arka koltuklar

1. Koltukların oturacak yerleri ve aralıkları kontrol edilerek yükselti ve çukurluk olup olmadığına bakılır.

2. Koltuklar kaldırılıp yaylar ve döşemeler kontrol edilir.

3. Aralıklar kaldırılıp yaylar kontrol edilir.

f) Arabanın tavanı

1. Tavanın derinliği kontrol edilir.

2. Lambanın üzerindeki kapak kaldırılır ve diğer lambalarda kontrol edilir.

3. Tavanın kenarındaki metal çerçeve üzerindeki vidalar kontrol edilir.

4. Güneşliğin kalınlığı ve üzerinde herhangi bir çıkıntı olup olmadığı kontrol edilir.

g) İç kısımlar

1. Ön taraftaki yangın duvarının yanında bulunan vantilatör kontrol edilir.
2. Dört kapılı arabaların orta bölümlerinde bulunan destek kontrol edilir.
3. Arka cam boşluklarını incelemek üzere, iki kapılı arabalarda kapı çatısında yer alan siyah plastik vantilatör kapakları kaldırılır.
4. İki kapılı arabalarda arka koltuğun yan tarafındaki küllükler kontrol edilir.
5. Kapılardaki bütün küllükler kaldırılır.

- Karavanlar

1- Dış Bölüm;

a) Dış tarafta kalan bütün bölmeler incelenir.

1. Su doldurmak için doldurulan musluklar.
2. Gaz tankları (bütün gaz ve diğerleri).
3. Atılacak maddelerin toplandığı tanklar.
4. Bölmeler içindeki elektrik fişleri.
5. Depolar.

b) Karavanın yüksekliği tahmin edilmeye çalışılır. Bu tahmin karavanın iç kısmı inceleneceği zaman işe yarayacaktır.

c) Karavanın köşelerindeki metal direkler ayrıntılı bir biçimde incelenir

1. Çapaklı vida olup olmadığına bakılır.
2. Metal direklerin etrafında yeni yapılmış olup olmadığı kontrol edilir.

d) Hava delikleri veya tepe camları aranır. Eğer hava delikleri veya tepe camları karavanın tepesinde görünüyorsa fakat iç kısımda bir panel kapalı iseler tavan bölümünün ayrıntılı bir biçimde incelenmesi gerekir.

e) Karavanın altında herhangi bir bölme olup olmadığını anlamak için karavanın alt bölümündeki şaseler incelenir.

2- Karavanın İçi;

a)-Kapı açılıp içeriye girdiği zaman,

1. Hava koklanır.

- Hakim olan koku nedir (pudra, ağır parfüm vb.).

- Esrar kokusu.

- Sert uyuşturuculardan gelen asit kokusu.

2. Döşemenin, duvarların, tavanın kalınlığına bakılır. Eğer mümkünse elle ölçülerek tavan kontrol edilir. Aynı zamanda dışarıdan görülen hava delikleri ve tepe camı da kontrol edilir.

b) Çekmecelerin ve klozetlerin arka ve alt bölümleri incelenir.

c) Eski karavanların içinde yeni döşeme veya panel olup olmadığına bakılır.

d) Karavanın tavanında, tavana uymamış bir panel olup olmadığına bakılır.

e) Karavananın yüksekliği ölçülür. İç ve dışta yapılacak ölçümler arasındaki fark, arada bir boşluk olduğunu gösterir.

f) Uzun bir yolculuktan sonra karavanların temiz ve düzenli olmayacaklarını unutmamalıdır.

g) Su tanklarının ya da diğer lehimli bölmelerinin değiştirilmiş olup olmadıkları kontrol edilir.

h) Buzdolabının derinliği ölçülür.

- Yarı Römorklu Kamyonlar;

1- Motor bölümleri

- Eğer motor bölümü bir koruyucu kapağın altındaysa, sürücü tarafından açılmalıdır.

- Diğer taşıtlarda olduğu gibi kamyonlarında motor bölümlerinde;

1. Parmak izi ve leke,

2. Yeni takılmış hortum,

3. Yeni yapılmış kaynak ve bölme olmadığına bakılır.

2- Kamyonun içi

a) Daha öncede belirttiğimiz gibi kontrol paneli ve kontrol panelinin altı incelenir.

b) Tahta döşemeler incelenir. Bazı modellerde doğal olarak gizli bölme oluşturan yerler incelenir.

c) Koltukların arka bölümleri incelenir.

d) Tavan incelenir. Bazı modellerde hava delikleri ve depo bölümleri incelenir.

3- Kamyonun Dışı

a) Lambalar; sinyal lambalarının farların vb. üzerinde herhangi bir işaret veya leke olup olmadığını anlamak için iyice incelenir.

b) Yedek tanklar

1. Tanklar kontrol edilir.

2. Yeni civata olup olmadığına bakılır.

3. İçi incelenir ve eğer mümkünse iç tarafa bir kablo sokulur.

c) Marş piyelerinin altı kontrol edilir. Gizli bir bölme olup olmadığına bakılır.

d) Bagaj bölümleri; yeni yapılmış bir kaynak, temiz bölüm, yeni boya veya değiştirme yapıldığına dair herhangi bir belirti olup olmadığı kontrol edilir.

4- Kamyonun altı

Yeni iz, yeni yapılmış kaynak, leke veya boya olup olmadığına bakılır.

5- Treyler (Boş)

Treylerin kamyonu eklendiği bölümde küçük değişiklikler yapılarak gizli bölme haline getirilebilen yerler mevcuttur. Bu bölmede, yeni yapılmış kaynak ya da üzeri yağ ile kaplanmış bir kısım olup olmadığına bakılır.

a) Dış taraftaki lambalar incelenir.

1. Çalışıyorlar mı?
2. Lambalar temiz, treyler kirli mi?
3. Çapaklı vida var mı?

b) Değiştirilip değiştirilmediğini kontrol etmek için dış taraftaki metal şeritler incelenir.

1. Çapaklı vida var mı?
2. Lehim üzerinde yeni sürülmüş macun var mı?
3. Metal şeritler treylerden daha mı eski, yoksa yeni mi görünüyor ?

c) Tavan bölümü incelenir (Dış taraf).

1. Monte edilmiş gibi mi görünüyor?
2. Bölümlerin kapıları görünüyor mu?
3. Değiştirme yapıldığına dair herhangi bir belirti var mı?

d) Tavanın iç bölümü incelenir.

Eğer treylerin içi tam olarak kullanılmamışsa önde veya yan taraflarda yer alan metal çubukların tümü açıkta kalacaktır.

e) Eğer kapı treylerin içine doğru kayarak açılıyorsa, açık kapı ve çatının arkasındaki boşluk dikkatle incelenir.

f) Döşemenin içi dikkatlice gözden geçirilir.

1. Doğal bölme oluşturmak amacıyla metal çubuklarla desteklenmiş döşemenin örtüsü kaldırılmış mı?
2. Dikiş yerlerinde ve metal çubuklarla desteklenen panellerde yeni yapılmış kaynak ya da çapalı vida olup olmadığına bakılır.

g) İç taraftaki duvarlara vurarak ve gizli bölme olup olmadığı ölçülerek kontrol edilir. Bütün duvar, 15 cm. genişliğinde bir boşluk oluşturmak amacıyla tamamen değiştirilmiş olabilir. Bunu da ortaya çıkarmak zordur.

h) Tekerleklerin ve jantların yakında değiştirildiklerine dair bir belirti taşıyıp taşımadıkları konusunda incelenmelidir.

1. Treylerin altı incelenir.

- Çatı
- Döşeme
- Alet çantası
- Yedek lastikler gözden geçirilir.

- Yük ve yolcu vagonları;

Güvenlik şartları yüzünden ön-inceleme gerekli değilse, hareket halinde olan trenlerin bagajları aranmaz.

Vagonların dış tarafta kalan bölümleri ya da altları incelemeye başlanmadan önce, motorların kapatıldığından, frenlerin çekildiğinden ve demir yolunun emniyette olduğundan emin olmak gerekir. Demir yolunun güvenliği, hareket memuru ile irtibat kurularak sağlanabilir.

Aramayı yapan görevliler makinistten ya da diğer personelden bütün bölmeleri açmalarını rica edeceklerdir.

Bütün yük ve yolcu vagonlarında aranması gerekli önemli yerler aşağıda belirtilmiştir.

1- Yük vagonu

a) Dış bölüm

1. Motor bölümü; normalde yük ve yolcu vagonlarının her iki taraflarında bir motor bölümü vardır. Bu bölümde bir kaç pil sökülerek açılabilirler. Değiştirilmiş olabileceklerine dair bir belirti taşıyıp taşımadıkları konusunda dikkatli davranmalıdır.

2. Yakıt tankı ve yakıt doldurma kapağı

Vagonun her iki tarafında bir tank ve birde yakıt doldurma kapağı bulunmaktadır.

3. Akü bölümü

Vagonun her iki tarafına bir akü bölümü yerleştirilmiştir. Değişiklik yapıp yapılmadığına dair akü incelenir.

4. Vagonun alt bölümündeki yapı parçaları kontrol edilir.

b) İç bölüm

1. Yol işaret lehvasının yer aldığı bölüm-giriş kompartımanının her iki tarafında yer alan kapılardan sağlanır.

2. Makinist kontrol paneli.

3. Makinist koltuğunun arka tarafında yerleştirilmiş elektrik aksanının yer aldığı bölüm

4. Elektrik paneli ve depo bölümü

Elektrik panelinin üstünde yer alan boşluğa özellikle dikkat edilmelidir.

5. Tuvalet

- Personel tuvaletinin arkasındaki boşluk

- Su tankı

- Borunun etrafındaki koruyucu bölümleri iç tarafları incelenir.

6. Personelin içme suyu ve buz deposu kapağını açıp iç bölümüne bakılır.

7. Üst taraftaki ısıtıcılar

8. Bagaj sorumlusunun masası

9. Aks bölümü (normal olarak elektrik panelinin yanına yerleştirilmiştir).

10. İlk yardım takımı

11. Değerli eşyaların konduğu kasa (bu kasanın anahtarı kondöktörde bulunur).

12. Kontrol bölümleri (vagonun baş ve son bölümlerine yerleştiril-

miştir.

Kasa hariç bütün bölmelerin kapıları, deliğe bir kalem sokup kapı kolu çekilerek açılabilir. Eğer incelenecekse elektrik bölümü sorumlusundan elektrik sistemini kapatması istenmelidir.

2- Yolcu vagonu

a) Dış bölümü

Yolcu vagonunun dış bölümü yük vagonunkiyle temel olarak aynıdır.

Bu yüzden aynı biçimde incelenmelidir.

b) İç bölümü

1. Giriş kapılarında bulunan çelik kaplama üzerindeki kat yerleri
2. Rota şemasının yer aldığı bölüm (giriş, şemanın her iki tarafında yer alan kapıdan sağlanmalıdır).
3. Merdivenlerin üzerinde yer alan döşeme (yolcu vagonunun dört ayrı yerinde yer almaktadır). Döşemeleri kaldırıp döşeme ile merdiven arasında kalan boşluk incelenir.
4. Elektrik paneli ve depo bölümü
5. Açılır kapanır sandelye bir vagona üç adet bulunmalıdır. Sandelyeler kaldırılıp altı kontrol edilir.
6. Vagonun üst bölümünde yer alan raflar.
7. Yolcu koltukları
  - Koltuğun altı ve duvar ile arada kalan boşluk incelenir..
  - Vagonun sağ tarafında yer alan yolcu koltukları ve bölmenin önünde yer alan son yolcu koltuğu çok dikkatli bir biçimde incelenmelidir. Tüm koltuğu kaldırıp altında kalan boşluğu incelenir.
8. Tekerlek kum kuruları (her iki tarafa bir adet kutu yerleştirilmiştir).
9. Bagaj görevlisinin masası

10. Masanın karşısında yer alan depo bölümü

11. Elektrik aksamının yer aldığı bölüm (makininin koltuğunun arka tarafında yer almaktadır).

12. Makinist kontrol paneli

13. İlk yardım takımı

14. Acil durumlarda kullanılacak çekicin yer aldığı bölüm

15. Yolcuların kullandığı tuvalet incelenir.

- Duvar tabanı gözden geçirilir.

- Tuvalette yer alan evyenin altı kontrol edilir.

- Tavan kontrol edilir.

- Sabun ve tuvalet kağıtlarının konulduğu kutular incelenir.

- Kül tablası incelenir.

- Yük Taşıyan Vagonların İncelenmesi;

Yük taşıyan çeşitli tipteki vagonun incelenmesi birbirine benzerdir. Vagonun altı, üstü ve yük tarafları çok iyi bir biçimde incelenmelidir. Eski vagonlarda tekerlek mil kutuları ayrıntılı bir biçimde gözden geçirilmelidir. Yük incelenmeli, özellikle yükün etrafında ya da aralarında bulunan boşluk iyice taranmalıdır.

Yük taşıyan vagonlar temel olarak tekerlek üzerinde yer alan bir koruyucudan oluşturdukları için yapıları oldukça basittir. Bununla birlikte belli tipteki vagonların belli yerlerini özellikle belirtilmesinde yarar vardır.

a) Kutu taşıyan vagonlar; duvar iç bölümünde yer alan kaplama incelenir. Bu kaplamalar genelde kontrplak panellerde yapılmaktadır.

b) Otomobil taşıyan vagonlar; tüm yapı özellikle "U" ve "v" biçimindeki kanalların içinde yer alan boşluk, içinde bir gizli bölme olup olmadığını anlamak için incelenir.

c) Tanker vagonları ve üstü kapalı silo vagonlarının iç bölümü özellikle

ambar kapaklarının yan taraflarını ve diğer açık bölümleri incelenir. İncelemeyi yapan görevli özellikle şüpheli bir kimyasal madde taşıyan vagonları incelerken dikkat sarfetmelidir. Boş vagonlarda etkisi kalabilen kokulara da dikkat etmelidir.

d) Üstü örtülmüş açık yük vagonları; bu tip vagonlar özellikle çelik taşımak amacıyla kullanılır. Üst kısımda ya da arka veya ön tarafta yer alan kapıları incelerken özel dikkat sarfetmelidir.

e) Açık düz vagonlar; üstü açık vagonlar ve üstü açık silo vagonlarında bulunan kalıntılar incelenir.

- Otobüsler;

Normal olarak otobüs incelenmeye başlamadan önce bütün yolcular ve otobüs personeli elde taşınır eşyaları ile birlikte dışarıya çıkartılmalıdırlar. Yolcular otobüsten ayrıldıktan sonra otobüsün içi gelişigüzel aranmamalı dikkatli aranmalıdır. Personel tarafından verilen bilgi veya herhangi bir şüpheli durum üzerine otobüsler ikinci kez aranmalıdırlar. Kaçakçıların otobüslerde mallarını gizlemek için önceden kullanmış oldukları bölümleri ararken özel dikkat sarfedilmelidir. Otobüslerde aranması gereken önemli yerler aşağıda belirtilmiştir.

1- Ön bölüm

a) Tampon bölgesi

1. Tamponun arkası ve alt bölümü incelenir.
2. Tampon iki mandalla yerine oturtulmuştur. Bu mandallar söküldüğünde tampon yerinden çıkar veya tekerleklerin yer aldığı boşluk meydana çıkar. Bu bölüm mal gizlemek için çok iyi bir yerdir.

2- Arka bölüm

a) Tampon bölgesi

1. Tamponun arkası ve alt bölümü incelenir.

2. Motor bölümü incelenir.

- İncelenmeye başlanmadan önce parmakizi, leke ya da yeni takılmış bir parça olup olmadığına bakılır.
- Hortumların değiştirilip değiştirilmediği kontrol edilir.
- Motorun arka tarafına ve yangın duvarının içine uyuşturucu sıkıştırılıp sıkıştırılmadığını anlamak için incelemek gerekir.

3- Dış tarafta yer alan bölümler

a) Benzin tankının doldurulacağı kapak

b) Benzin tankına ulaşmak için kullanılan kapı (ön tekerleklerin arkasında yer almaktadır).

c) Motor bölümü

1. İncelemeye başlamadan önce parmak izi, leke ya da yeni takılmış bir parça olup olmadığı kontrol edilir.
2. Motorun arka tarafı ve yangın duvarının içi uyuşturucu sıkıştırılıp sıkıştırılmadığını anlamak için incelenir.

d) Su tankı

e) Bagaj bölümü

1. Sağ ve sol taraftaki bagaj bölümleri incelenir.
2. Bazı modellerde bagajın içine yerleştirilmiş olan yedek lastik kontrol edilir.

f) SKİ bölümleri-Arka tekerleklerin üst tarafından yer almalıdır.

Sağ ve sol tarafta yer alan bölümler ayrı ayrı kontrol edilir.

g) Akü bölümü

1. Akülerin üzerinde yeni parmak izi ya da leke olup olmadığı kontrol edilir.
2. Akü üzerinde değişiklik yapıldığını gösteren belirtileri incelenen özel dikkat sarfedilmelidir.

h) Soğutucu tankı.

ı) Alet bölmesi

j) Alternatif dönüştürme bölümü (arka tekerleklerin arka tarafında yer almaktadır. Anahtar, bölümünün kapısının alt tarafında yer almaktadır).

4- Otobüs altı.

a) Ön tekerleklerin arka tarafında yer alan bölüm incelenir. Bu bölüm büyük miktarlarda mal nakletmek için kullanılmaktadır.

b) Otobüsün alt kısmına parmak izi, leke olup olmadığını ya da herhangi bir parçanın değiştirilip değiştirilmediğine bakılır. Otobüs sürücüsü arama yapılacak her yeri açacaktır.

Eğer görevli daha ayrıntılı bir arama yapmak isterse, otobüsle birlikte, otobüs şirketinin bakım garajına gidebilir.

5- Otobüsün içi

Pek çok modelde ön camın üst tarafına yerleştirilmiş olan yangın çekicinin yer aldığı bölüm incelenir.

b) Güneşlik ve belgelerin yer aldığı bölüm incelenir.

c) Normalde sürücü koltuğunun üst bölümünde yer alan ilk yardım çantasına bakılır.

d) Rota gösteri bölümü incelenir.

e) Sürücü panelinin arka tarafı incelenir.

f) Normalde süsücü koltuğunun yan tarafında yer alan alet kutusu incelenir.

g) Yangın söndürme kutusu açılıp incelenir.

h) Tuvaletin yer aldığı yer incelenir.

1. Çöp kutusunun içi ve evyenin altı incelenir.

2. Havlunun yer aldığı kutu ve sıvı sabun kutusu ile tuvalet ve çöp kutusu arasında yer alan tuvalet bakım boşluğu kontrol edilir.

3. Küllükler çıkarılıp arka bölümleri incelenir.

4. Tuvalet duvarının arka paneline bakılır.

ı) Yolcu koltuklarının üst tarafında yer alan raflar incelenir.

i) Arka pencere çıkıntısı incelenir.

j) Koltuklar kontrol edilir.

1. Baş konulan bölümlerin altına bakılır.
2. Bazı modellerde bulunan yastıklar kaldırılıp altlarına bakılır.
3. Koltukların altına bakılır.
4. Otobüsün yan duvarı ile koltuk arasında kalan boşluğa bakılır.

3. Trafik Kazalarında Olay Yeri Araştırması

Trafik kazaları cana yönelik ölüm ve yaralanmadan eşyaya yönelik zararların meydana geldiği kazalardır. "Bu gibi ahvalde, kaza araştırmalarının sekte vermekle beraber müstecel tedbirler almak, polisi başlıca sorumluluğu arasındadır" (48). Olay yerine gelen kolluk gücü öncelikle ilk yardıma ihtiyaç duyan şahıslara ilk yardım yapmalıdır. Durumu ciddi olup, kaza geçiren araç içinde çıkartılma esnasında zarar görecektir şahıslar, doktor gelene kadar bekletilmelidir(49). Tabii aracın yanma, infilak etme durumu varsa, doktor beklenmeden yaralı mümkün olan azami ihtimam gösterilerek dışarı çıkartılmalı, tehlikeli mahalden uzaklaştırılmalıdır.

Trafik kazalarında yangın ihtimali her zaman yüksektir. Olay yerine gelen kolluk yangına karşı hemen tedbir almalıdır. Yangın çıkması muhtemel kaynaklardan işler durumda olanlar devre dışı bırakılmalı, mahal bu kaynaklardan temizlenmelidir. Ayrıca olayın seyretmeye geleceklerin dikkatsizlikleri sonucu yangın çıkartmaya elverişli kaynaklar çevreye zarar verebilir. Örneğin seyretmeye gelen şahsın içtiği sigara, sigarasını yakmak için kulla-

---

(48) Kemal Özüm, Trafik Kaza Bilirkişiliğinde Araştırma Tekniği, Ankara: 1976, s. 37

(49) Özüm, age, s. 38

nacağı kibrit veya çakmak yangını başlatabilir. Kolluk önlemini buna göre geliştirmelidir.

Kolluk olay yerine ip veya bariyer kurarak kapatırken, yangınla ilgili olarak akıntı yerlerini yıkamamalı, bu işleri itfaiyeye bırakmalıdır (50). Çünkü daha büyük hasarlar açıp, yangın çıkartma veya yayma ihtimalimiz yüksektir.

Gece olan olaylarda yerleştirilecek aydınlatmalar yangın çıkartma ihtimalinin olmadığı yerlere konulmalıdır.

Devrilmiş elektrik direklerinin, dağılmış elektrik tellerinin bulunduğu kaza mahallerine ilk gelen kolluk gücü elektrik tamamen kesilene kadar araç ve araç içindeki şahısla temas etmemeli, kimseyi mahale yanaştırmamalıdır(51).

i. Yangın Çıkmış Trafik Kazalarında Yapılacak İşlemler : Yangın yerine varıldığında kolluğun aracı ateşin olduğu mesafeden emin bir yere çekilmelidir. Kolluğun takınacağı tavır gerek kaza geçirenleri, gerekse çevredekileri olumlu etkileyecek, yanlış hareketleri kontrol altına alacaktır. Kolluk telaşa düşmeden kendine güvenle olaya el koymalıdır.

Daha sonra çevredeki şahıslar ve araçlar güven altında olacak yere çekilmelidir. "Emniyet mesafesinde" bulunmayan şahıslar ve araçlar zayıfın büyümesine sebep olabilir.

Araç içinde eşya var ise yükün cinsi tesbite çalışılmalıdır. Özellikle taşımacılık yapan araçlarda yükün nevi önemlidir. Bunun şoförün irsaliyesinde

---

(50) Özüm, age, s. 38

(51) Özüm, age, s. 39

öğrenmek mümkündür. Esasen kamyonların yan kapaklarında taşıdıkları yüklerin belli olması gerekir, fakat bu pek uygulanmamaktadır.

"Treyler, römoklu çift parçalı vasıtada treyleri veya ayrılabilir parçalı kısmı derhal birbirinden uzaklaştırılmalıdır" (52).

Yangın yeni başlamışsa yükün iç kısmına bir delik açılabilir, kesif dumanlı bir yangın ise kapı ve delikler açılmamalıdır. Oksijen yangını genişletebilir. Minderler benzini emmiş olabilir. Yangın söndürme cihazı üzerine sıkmalı, mümkünse yükler yangın sahası dışına taşınmalıdır.

Motor kaputu açılmadan müdahale mümkünse yapılmalıdır. Fazla oksijen yangını besleyebilir.

Elbisesi yanan şahısların, koşmalarına izin verilmemeli, üzerine battaniye gibi şeyler sarılmalı, alevler iyice bitene kadar çıkarılmamalıdır. Batı ülkelerinde trafik ekiplerinde çok çeşitli yardım cihazları ekip malzemeleri arasındadır. AIDS'e karşı ilk yardım ağızlığına, yangın söndürme battaniyelerine kadar her şey trafik aracının demirbaşları arasındadır. Henüz ülkemizde bu şekilde uygulamalar bulunmamaktadır.

ii. Trafik Kazalarında İz ve Emareleri Toplamak : Kaza mahallinde şoförler, yayalar ve şahitler dinlenilerek ön bilgi temin edilmelidir. Şahıslardan aldığımız bilgileri maddi gerçekle uyuşup uyuşmadığı kontrol edilmelidir. Şoförler en iyi bilgi kaynaklarıdır. kendilerine telkinde bulunulmadan, sorgulanarak bilgi alınmalı, bu bilgiler rasyonel şekilde değerlendirilmelidir. Kazanın oluşunu etkileyebilecek dış etkenler iyi hesaplanmalı, kayıt altına alınmalıdır. Yol, hava durumu, vasıtanın durumu incelenmeli, şoför hatasından kaynaklanmayan kazalar tespiti çalışılmalıdır. Alkollü olup olmadıkları,

ehliyetleri var mı ve sınıfı nedir öğrenilmelidir.

Çarpma olduktan sonra kaçma olup olmadığı öğrenilmelidir. Yaralıyı hastahaneye götürmek hafifletici sebep olduğu gibi kaçma artırıcı sebeplerdir.

Kazanın nasıl olduğunu gösterir yol üstü deliller ile araca ait deliller tespit edilmelidir. Lastik izleri kazayı aydınlatıcı izlerdir. Araç elde mevcut ise lastik izleri kazayı aydınlatmaya, mevcut değil ise şüpheli araçlar ile mukayese yapılmaya yarayacaktır.

Trafik kazalarında, mağdurun kendisi ve çevresinde, ayrıca kazayı yapan araçtan elde edilecek izler olayı aydınlatılabilir. Plastik reflektör kırılmış cam ve krom parçaları, süslü metaller, boya yongaları çarpışma sonucu mahalde kalabilir. Ayrıca mahalde araçtan arta kalabilecek ilk parçaları da olabilir.

Suç yerinde ayak izleri ve araba lastik izleri tespit edilebilir. Mağdur şahista veya kaza yerinde kalan araçta, firari durumundaki aracın fiziki emareleri bulunabilir. Araç bulunabilirse, araçtaki kişisel şeyler, parmak izleri, kıl ve lifler araştırılması, suç mahallindeki elde ettiğimiz parçalarla mukayesesi yapıp, şoförün tespiti yoluna gidilmelidir.

Eğer suçta kullanılan araç terkedilmiş şekilde bulunmuş ise, teknik kontrolden geçirilmeli ve araç üzerinde dolaylı arama yapılmalıdır.

Araçtan kalan fiziki izler olayı aydınlatacaktır. Boya izi, cam parçaları, yağ döküntüsü, metal parçaları, lastik izleri, suçu işleyen aracı ortaya çıkaracaktır. Ayrıca şahıslardan ve mahalden elde edeceğimiz kan, kumaş parçaları ve lifleri, kıl çamur gibi malzemeler sanık ve kullandığı araç konusunda bilgi sahibi olmamızı sağlayacaktır.

D. SUÇ YERİ ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Suç yeri araştırma yöntemleri hemen hemen tüm kaynaklarda aynı şekilde gösterilmiştir. Temel prensipte, suç mahalini bir noktadan başlayarak, detaylı bir şekilde son noktaya kadar taranması esas alınmıştır. Bu esnada mahalde sık sık yer değiştirilmemeli, dikkatimizi çeken unsurlar üzerine, eğer kaybolma tehlikesi yoksa hemen gidilmemelidir. Metodik incelenme esnasında dikkatimizi çeken unutableceğimiz şeyleri hemen not etmeli inceleme zamanı geldiğinde değerlendirmeliyiz.

İlgili yönetmelikte "olay yerinin" sistematik incelemesi şu şekilde belirtilmiştir.

"Olay yerinin incelenmesi, gözlem yoluyla yapılır. Bu inceleme suç şüphelilerinin;

- a) Giriş yeri ile bu yere nasıl girdiğini,
- b) Asıl saldırı hedefinin,
- c) Giriş yeri ile asıl saldırı hedefi arasında izlediği yolun
- d) Çıkış yerinin,
- e) Asıl saldırı hedefi ile çıkış yeri arasında izlediği yolu,
- f) Uğrayabileceği diğer yerleri, tespiti yapılır.

Bu tespitten sonra yöntem kullanarak (belirli bir nokta seçilmek ve belirli bir istikamete doğru hareket edilmek suretiyle yukarıdan aşağıya bölgelelere ayrılarak, dıştan içe daire çizerek vb.) olay yerinin ayrıntılı incelenmesine geçilir" (53).

Her suç yerinin kendine özgü bir metodla incelenmesi gerekir, bu konuda inisiyatif araştırma personelinindir.

---

(53) R.G. 17 Şubat 1983 Tarih 17962 Sayı, agy, m. 6

Araştırmayı

"a) Olay yerinin konumu

b) Araştırmacının bilgi ve tecrübesi

c) İz ve delilleri bozmadan, tahrip etmeden elde edebilme imkanı

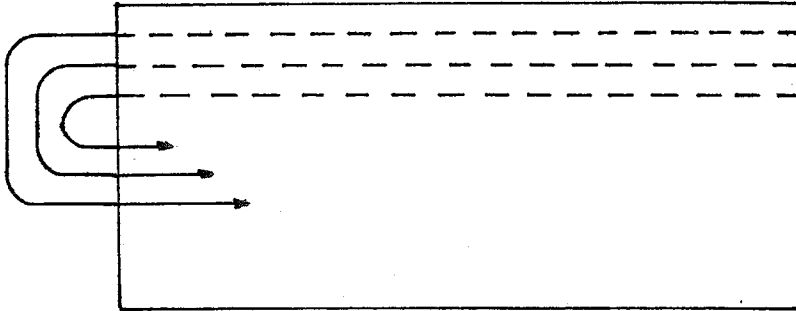
d) Bilinenden bilinmeyene doğru işlem tarzı" (54) etkiler.

Araştırmacı suç mahalline giriş ve çıkış yerlerini tespit edebilir, aynı güzergahı izlerse suçu aydınlatıcı daha fazla iz ve emare bulunabilecektir.

Mahallin kapalı ya da açık olmasında araştırmayı etkileyecektir.

1. Şerit Yöntemi

Suç mahallinin dikdörtgen olması halinde kullanılır. İki veya üç araştırmacı birbirine paralel olarak, dikdörtgenin bir kenarından aynı anda ağır ağır yürüyerek araştırmaya başlarlar. Araştırmacılardan biri iz veya emareye rastladığında, diğerlerine haber verir. Gerektiğinde fotoğrafçı çağrılır ve görüntü kalıncılaştırılır. Emareler paketlenir (Şekil 1) (55).

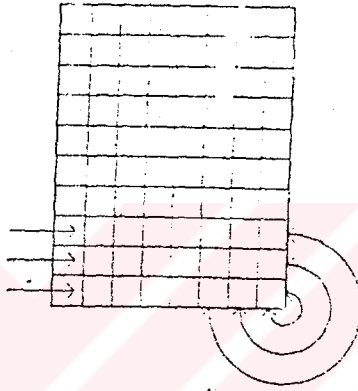
Şekil 1 : Şerit Yöntemi

(54) Badem, age, s. 38

(55) Charles O'hara, Fundemantals of Criminal Investigation,C.Thomas Pub. USA: 1956,s.44

2. İkili şerit araştırma yöntemi

Bu yöntem de dikdörtgen mahalde uygulanır. Dikdörtgen kenardan paralel olarak baştan başa geçilir. Sonradan köşeden dönülerek dikdörtgenin kenarı paralel olarak geçilir. Izgara gibi hatlar sistemine göre olay yeri incelenmesi yapılır (Şekil 2) (56).

Şekil 2 : İkili Şerit Yöntemi.

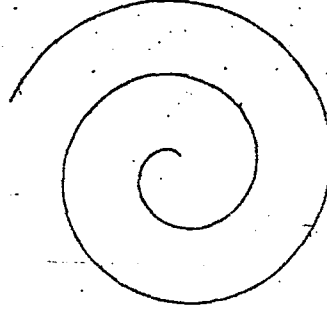
3. Spiral Yöntemi

Üç araştırmacı birbirini izleyerek suç yerini spiral şekilde incelerler. Spiralin merkezinden kıyıya doğru olabileceği gibi, kenardan merkeze doğru da olabilir (Şekil 3) (57). Bombalama gibi olaylarda araştırma merkezden çevreye doğru izlenir.

(56) O'hara, age, s. 45

(57) Arne Suenson; O. Wedel; A.J.Fisher, Techniques of Crime Scene Investigation, New York:

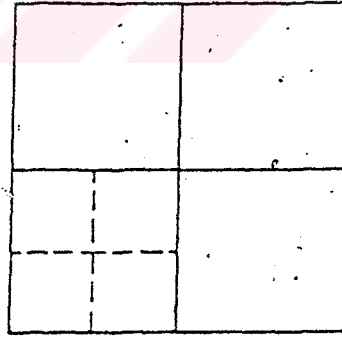
3th ed. 1981, s. 43

Şekil 3 : Spiral Yöntem

4. Bölge Yöntemi

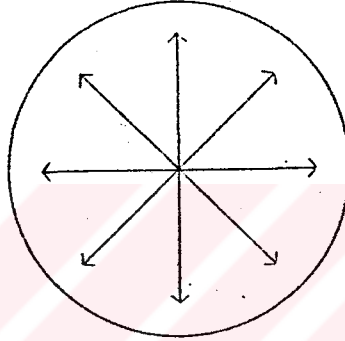
Kare şeklindeki suç yerleri içindir. Suç yeri dörde bölünür. Eğer mahal büyükse her parça yeniden dörde bölünür. Her bölüm ayrı ayrı araştırılır (Şekil 4) (58).

Şekil 4 : Bölge Yöntemi

5. Tekerlek Yöntemi

Daire şeklindeki suç yerinde uygulanır. Araştırmacılar merkezden kenara doğru inceleme yaparlar. Suç yerinin büyüklüğüne göre araştırmacı sayısı değişebilir. Merkezden dış çevreye doğru araştırma bittiğinde, dış çevreden merkeze doğru araştırma başlamalıdır (Şekil 5) (59).

Şekil 5 : Tekerlek Yöntemi

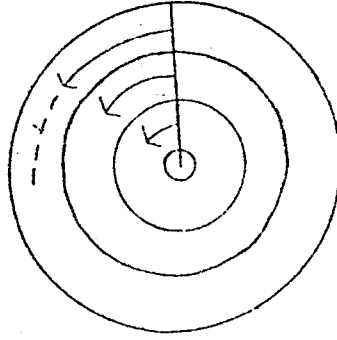
6. Daire Yöntemi

Daire şeklindeki suç yerinde uygulanır. Suç yeri ikiye bölünür, her bölümü bir kişi alır. Daha sonra yer değiştirilmesi ile her yer iki kez aranmalıdır. Pek sağlıklı olmadığı söylenebilir (Şekil 6) (60).

---

(59) O'hara, age, s. 48

(60) Suenson ve diğerleri, age, s. 44

Şekil 6 : Daire Yöntemi

E. SUÇ YERİNDE DELİLLER TOPLANMADAN ÖNCE YAPILMASI GEREKEN İŞLEMLER

1. Suç yeri ve krokisi ve Planı

Suç yerinde deliller toplanmaya başlanmadan evvel daha sonra suç yerini ilk olduğu haliyle araştırmacıya hatırlatacak bazı çalışmalar yapılır. Bu çalışmalar ayrıca yargılama safhasında da kullanılabilir.

Bir yerin kuşbakışı saptanmasına kroki, belli ölçeklerle çizimine ise plan denir. Polis çalışmalarında her ikisi de uygulanır. Bazı çalışmalar için kroki çizimi yeterli olmamakta, bazı çalışmalar için ise plan çizimi gereksiz olmaktadır (61).

Suç mahallinin krokisi veya planı yapılmalıdır. Yapılan kroki ve planda da "iz ve delillerin bulunduğu yerler kesin ve doğru alınmış ölçüler, hava durumu, olayın dosya numarası krokiyi yapanın ismi, yönler ve birimin

(61) R.G. 17 Şubat 1983 Tarih 17962 Sayı, m. 7,9

adı mutlaka yazılır" (62).

Suç yeri krokisi mimarı bir çizim olmakla birlikte suç yerinde bulunan iz ve emarelerin yerini ve durumunu tam ve doğru açıklamak durumundadır.

Krokide veya planda ölçek, semboller ve anlamı mutlaka belirtilmeli ayrıca önemli hususları not alabileceği yer olmalıdır.

2. Fotoğraf Çekme

Fotoğraf çekme çekim yerinde manzaraya bakan ve kameranın yerinde bulunabilecek bir kişi tarafından görünen durumun resmedilmesidir (63).

Olay yerinin incelenmesi ile belirlenen önemli yerlerin fotoğrafı çekilir.

Fotoğraf çekiminin, tüm iz ve delilleri belirtecek şekilde ölçekli muhtelif açılardan en az iki poz olması gereklidir (64).

Fotoğraflar daha sonra yargılama safhasında yargı unsurlarına sunulurlar. Şu halde fotoğraf henüz hiçbir değişiklik yapılmadan suç yerinin sabitleştirilmesidir. Bu işlem yapılırken teknik imkanlar yeterince ve doğru kullanılmalı, objektiflikten uzaklaşılmalıdır.

Belli teknik imkanlar kullanılarak fotoğraf yoluyla görülmeyen delillerin kaybedilmeden, tespiti yapılabilir. Örneğin kızıl ötesi (emfraruj), mor ötesi (ultraviole) ve röntgen radyasyonu uygulanarak görünmeyen bazı bulgular fotoğraflanabilir.

---

(62) R.G., 17 Şubat 1983 Tarih 17962 Sayı, agy, m.7

(63) Mustafa Özgen, Temel Polis Fotoğrafçılığı, Emniyet Genel Müdürlüğü Eğitim Daire Başkanlığı Yay. Ankara, 1980, s.1

(64) R.G., 17 Şubat 1983 Tarih 17962 Sayı, agy, m.8

Video kayıt işlemi: Fotoğraftan ayrı olarak video kaydı da önemlidir. Pahalı ve teknik bilgiyi gerektiren personeli, gereği video kullanımı kısıtlanmaktadır. Ülkemizde tüm dünya da toplulukların bulunduğu, kitlelerin toplu eylem içinde oldukları mahallerde meydana gelebilecek suçlulukları, tespitte suç oluşmadan çalışmaya başlayan videoların, suç yerini tespit etmek içinde kullanılması daha sonrası için aydınlatıcı olacaklardır. Henüz bu teknik seviyeye ülkemizde gelinememiştir.

3. Tutanak ve tespit

"Olay yeri incelenmesinin tüm safhaları, tutanakla tespit edilir" (65).

Ceza yargılanmasında ön soruşturma niteliğinde olan bu araştırma işlemlerini, ileride kullanılabilmesi için yazı ile tespit edilmesi gerekir, bu hazırlık soruşturması yazılılık özelliğidir.

Tutanak, resmi tespit belgesidir, delil niteliği taşımamaktadır ve aksi ispatlanıncaya kadar geçerli vesika niteliğindedir (66).

i. Olay yeri tespit tutanağı: Suçun işlendiği yerin genel ve özel durumunu, suç mahalinde bulunan iz ve emareleri yazılı olarak kaydı için tutanak tutulur. Genel polis literatüründe "olay yeri tespit tutanağı" denir.

Tutanakta araştırmacının gözlem ve genel kanaatlerinin anlatıldığı kavramlar belirli olmalı yuvarlak anlamlara gelebilecek ifadeler kullanılmamalıdır. Tutanakla belirtilen şeylerin kroki-plan ve fotoğraflarla ilişkileri belirtilmelidir. Tanıklar elde ise sanık veya sanıkların ifadeleri özet olarak

---

(65) R.G., 17 Şubat 1983 Tarih 17962 Sayı m.11

(66) Yusuf Aydın, Mesleki Teknik Yazışma Polis Enstitüsü Yayınları, Ankara: 1980-81 s. 20

tutanağa geçirilmelidir. Suçun haber alındığı tarih, saat ve yer, varış tarihi, saati ve gidilinilen yer ile tutanağın tanzim edildiği tarih, saat yazılmalıdır.

ii. Yer gösterme tutanağı: Ayrıca soruşturma bittikten sonra yapılan "yer göstertme" işlemi vardır. Bu işlemde tutanakla tespit edilir, tutanağı "yer gösterme tutanağı" denir. Olay yeri tespit tutanağı ile daha sonra yapılacak yer göstertme tutanakları arasındaki paralellik veya aykırılık, olayın aydınlatılmasını sağlayacaktır.

Suç zanlısının yaptığı ve mağdurunun kendisine karşı yapılan fiili suç yerinde tekrar edilerek, gösterilmesini bunun yazılı olarak tespiti işlemine yer gösterme denir.

Zanlının suçu aydınlatmak üzere suçu nasıl işlediğini detaylı bilgisi işlenir. Bu esnada kendisine müdahale edilmez, anlattıkları tespit edilirken zanlıya mahal tarif ettirilir ve müdahale edinilmez. Zanlı kendi daha önce yaptığı gibi mahalle intikal eder. Bütün bunlar aynı şekilde mağdura da yaptırılır ve kayıt altına alınır.

Olay yeri tespit tutanağı, olay tutanağından farklı olarak icra hareketlerini değil bu hareketlerden arda kalanları konu alır. Olayın cereyan tarzı, olayda kullanılan araç-gereçin tespiti, bazen olayın sebebi ve kusur böyle ortaya çıkarılabilir. İşlenebilmesi bir yere bağlı olmayan, fiziki iz bırakmayan hakaret ve sövme gibi suçlarda olay yeri incelenmesine gerek yoktur.

Yer gösterme tutanağı ise sanık, mağdur ve şahitlerin olayın meydana geldiği yerde oluş tarzını anlatmalarınıdır. Her iki tutanakta olay yeri incelenmesiyle ilgili olduğu halde C.M.U.K.'da yer almamaktadır (67).

---

(67) Bedreddin Çalışkan, Polis Hukuku Suç Kovuşturması ve Teknik Yazılar, İstanbul: 1979,

D. SUÇ YERİNDE İZ VE EMARELERİN TOPLANMASI

VE KORUNMASI

Suç yeri araştırmalarında iz ve emarelerin toplanması bunların nakliyle tedkiki, ceza yargılmasında gerçeğın ortaya çıkarılması için birer aratırılar.

Bu safhada elde edilen iz ve emarelerin, delile dönüşmesi yargılama safhasında hakimin takdiri ile mümkündür. Konuyla ilgili polis adliye çekişmesi daha önceki bölümlerde geniş yer verilmiştir. Polis kaynaklarında genellikle iz ve emareler delil olarak nitelendirilmiştir (1). Polis kaynakları delil tanım-lamasını ilgili yönetmelikten (2) almışlardır. Yönetmeliğe göre, delil : Meydana gelen bir suçun aydınlatılması ve suç sanıklarının tespitine yarayan her türlü ispat vasıtalarını ispat ifade eder.

---

(1) Badem, age, 5:91 vd., Şenel, age, s.49 vd.

(2) R.G., 17 Şubat 1993 tarih 17962 Sayı, agy, m. 3

Maddi delil : İtiraf ve şehadet dışında kalan suç veya suç sanıklarıyla ilgili maddi (fiziki) bir yargıya sahip, canlı veya cansız, dokunulabilen şeyleri ifade eder. Bu tanımlamanın maddi delil bölümünde bizce mağdur ve tanıkla ilgili fiziki yapıya ait şeyler unutulmuştur. Oysa suçun aydınlatılmasında mağdur ve tanıkların maddi yapılarına ait iz ve emareler de önemlidir. Daha da önemlisi Emniyet Genel Müdürlüğü delil ile emareyi eş anlamlı olarak kullanmaktadır ki bu yanlıştır. Ceza yargılama sistemimizde emareler ve deliller farklıdır. O halde emare ve delil farkını kısaca verilmelidir?

Suç mahalinde veya daha sonra farklı yollarla elde ettiğimiz iz ve emarelerin, ceza yargılamasında "ispat aracı" olarak kullanılması için bunların toplanması, korunması ve maddi konularına dikkat edilmesi gerekir. Pek çok iz daha toplanma safhasında laboratuvar çalışmalarından kullanışsız hale getirilmektedir. Yine aynı malzemenin korunması ve nakline gerekli özen gösterilmediğinde, laboratuvar çalışmaları başarısız kalmaktadır.

Suç yeri araştırmacısı, toplayacağı iz ve emareleri ceza yargılamasında nasıl kullanılabileceğini bilmek zorunda olduğu gibi; onları bilimsel veriler çıkartılabilecek şekilde toplamak, korumak ve nakletmek zorundadır. Araştırmacı elde ettiği bilimsel verileri suçla irtibatlandırmak, suçun aydınlatılmasında kullanmak durumundadır. Elde ettiği iz ve emareleri kaybetmek istemeyen araştırmacı belli bazı temel kuralları uygulamalıdır. Ekspertiz materyali alınması ve gönderilmesinde sakıncalı uygulamalar sıklıkla görülmüştür(3).

İspat aracı olarak kullanılacak malzeme yeterince olmalıdır. Laboratuvar çalışmalarında az miktardaki malzemelerden de sonuç alınabilir. Fakat bu kesinliği sağlamayabilir. Bol miktarda olan malzemeyle diğer testlerde

---

(3) Aykaç, agm, s.319

yapılabilecek, kesinliğe gidilecektir.

Bozulacak maddelerin bozulmadan saklanması için gerekli özel malzemeler dikkatle kullanılmalıdır. Örneğin "Formal, metil alkol ve alkoloitler doku tespitinde kullanılır. Alkol ise fosfor ve alkol zehirlenmelerinde analiz güçlüğü yaratır" (4). Toksikolojik bir araştırma ve analiz en iyi tarzda koruyucu sıvıya konulmamış parçalarda yapılabilir (5). Uygulamada da laboratuvara gelene dek geçen zaman, parçayı kullanırsız hale getirmektedir. Bu nedenle koruyucu malzeme kullanımı gereklidir. Suç izi ve emaresi olarak laboratuvara gönderilen malzeme kadar mukayese malzemesi de önemlidir. Aynı itinanın mukayese malzemesine de gösterilmesi gerekir. Malzemenin toplandığı mahalde aynı malzemenin bulunmadığı eşyalardan da mukayese yaptırmak üzere parçalar alınmalıdır (6).

Toplanan iz ve emareler ayrı ayrı, gerekirse özel ambalajla paketlenmelidir. Kesinlikle birbirine karışma önlenmelidir (7).

Suç mahalinde öncelikle bozulabilir, kaybolabilir nitelikli izler toplanmalıdır. Belli bir süre içerisinde bozulacak şeyler hemen laboratuvara ulaştırılmaya çalışılmalıdır. Önce biolojik deliller toplanılmaya çalışılmalı, sonra

---

(4) Aykaç, agm, s. 321

(5) Aykaç, agm, s. 321

(6) Madem, agm, s. 94

(7) Aykaç, agm, s. 323,324; Badem, age, s. 94

varsa parmak izi, ayak izi alınmalıdır. Bundan sonra diğer delillerin toplanmasına geçilebilir.

Gerekli işlemler yapıldıktan sonra iz ve emareler ambalajlanır. Ambalaj mühürlenir ve etiketlenir. Etiketle, delilleri bulunduğu yer, olay dosya numarası, tarih, delillerin izahı, kimden alındığı, emniyet biriminin adı, soruşturmacının kimliği ve lüzumlu görünen diğer hususlar yazılır (8).

Aynı yönetmelikte suç yerinden alınması gereken malzemeler şöyle belirtilmiştir: Olay yerinde:

a) Suç sanıklarının veya mağdurun bedeninden düşebilen veya akabilen madde ve parçalar (kıl, kan, tırnak...gibi).

b) Suç sanıklarının veya mağdurun üzerinden düşebilen parçalar (düğme, mendil,kravat, not defteri ...gibi).

c) Suç sanıklarına ait ve suçu işlemeye elverişli vasıtalar (ateşli veya ateşsiz silahlar, mermi çekirdeği, kovan, maymuncuk, kalıp ... gibi).

d) Suç sanıklarının veya mağdurun ve ilgililerin mekan itibariyle bıraktıkları izler (parmak izi, ayak izi, diş izi, beden izi, boğuşma izleri ... gibi).

e) Olayın aydınlatılmasına ve suç sanıklarının belirtilmesine yarayacak diğer hususlar (suç unsuru taşıyan bildiri, broşür, dergi, afiş, kitap vb. ile bunların yazım ve basımında kullanılan daktilo, teksir makinası ... gibi).

Belirlenir, etiketlenir ve not edilir(9).

Son olarak suç mahallinde elde edilecek iz ve emareler, "vicdani delil sisteminde" yargıcın, sanık, mağdur ve tanık beyanlarını test etmesi

---

(8) Polisin Adli Görevlerinin yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafazası ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik RG, 17 Şubat 1983, S. 17962, agy. m. 6

(9) R.G., 17 Şubat 1983, S.17962, agy. m. 6

sağlayarak, kanaati somut dayanak oluşturacaktır. Bu açıdan bakıldığında iz ve emareler;

a) İşlenmiş bir suçun ispat aracıdır veya suçun çözülmesine yardımcı olacak ana unsurdur,

b) Zanlı ve mağdur ve suç yeri arasındaki ilişki belirler,

c) Suça katılan kişilerin kimliklerinin belirlenmesine yardımcı olabilir,

d) Sanığın suçsuzluğunu ispat edebilir,

e) Mağdurun, zanlının ve tanığın ifadesini doğrulayabilir,

f) Görgü tanıklarının beyanlarında daha güvenilirdir,

g) Yargılama safhasında tarafların iddia ve tartışmalarına dayanak oluşturur (10). Uğur Badem'in eserinde fiziki deliller olarak sıralanan bu maddelerin tartışılabilir yönleri vardır. Biz bunları kimilerini doğrudan kimilerini tamamen değiştirerek yeni bir sıralama çalışmasına gittik.

I. LEKELER (VÜCUT SIVILARI)

Suç yerinde tespit edilen bir leke vasıtaıyla suçun mahiyeti ve failin hüviyeti hakkında bilgi sahibi olunabilir. Zanlı şahsın ortaya çıkartılmasında ifade edilecek lekeler; kan, tükürük, vajen ifrazı, mekonyum, süt ve süt ağzı, verniks kazeoza, idrar ve gaita'dır (11).

---

(10) Badem, age, s. 91

(11) Tunah, age, s. 34 ; Öztürel, s. 332 ; Şafak, age, s. 96

Lekelerin tetkikine önce şeklinin tasviri ile başlanır. Leke fotoğraflanmalı, eğer bu imkan yoksa şekli çizilmelidir. Eğer imkan varsa lekeler ultraviyole ve infraruj ışıkları altında değişik renklerde floresans verip vermediği araştırılmalıdır. Bundan sonra lekenin mahallinden alınıp laboratuvara gönderilmesi safhasına gelinmiş olur. Leke küçük bir parçanın üzerinde duruyorsa bu parça bütün olarak, eğer taşınamayacak bütün bir parçanın üzerinde duruyorsa pipet kullanılarak temiz bir tüp veya şişenin içerisine konulmak üzere alınır. Kurumuş lekelerde, ağız kısmına el değmemiş bir bıçak ile kazınmak suretiyle ambalajlanmalıdır. Kazınılması mümkün olmayan lekeler, serum fizyolojik ile sulandırılmış steril bir pamuk üzerinde gezdirilmek suretiyle pamuğa geçirilir. Daha sonra pamuk incelenmeye alınır (12).

Alınılan lekenin konulduğu paket (şişe vb.) üzerine alınma tarihi, alındığı yer ve alınış sebebi kaydedilir (13).

Uygulamada, adli tabipce yapılan tetkik dışında lekelerin kolluk tarafından, lekenin kendisine zarar verilmeden laboratuvar çalışmasına ulaştırılabilmektedir. Bunun başlıca sebepleri arasında, laboratuvar çalışmasının neticesinin, kolluğun yürüttüğü soruşturmayı bitirmek zorunda olduğu sürenin üzerinde bulunması gelmektedir. Özellikle taşra birimlerinde elde edilecek lekelerin, merkezi polis laboratuvarlarına gönderilmesi ve neticenin alınması soruşturma süresini aşmaktadır. Taşra birimlerinde adli kimya ve biyoloji bölümleri olan laboratuvarın korunması maliyet açısından çok yüksek olacaktır. Adli Tıp Anabilim Dallarıyla ve Adli Tıp Kurumuyla, kolluk arasındaki iletişimin güçlendirilip, adli tabipliğin soruşturmaya teknik katkısı artırılmalıdır. Henüz adli tıp kurumlaşmasının olmadığı mahallerde, adli tabip durumundaki

---

(12) Tunah, age, s. 34, 35

(13) Tunah, age, s.35

hekimlere, soruşturmanın güvenliği vb. açısından kolluğun başvurabileceği ihtimali yüksektir.

A. KAN LEKELERİ

Kan lekelerinin tedkiki ile suç sayılan fiilin yapılış şekli ve failin tayinini yapmak mümkün olabilir (14). Kan lekeleri müessir fiile bağlı olarak vücutta açılacak bir yaradan gelebileceği gibi, yine müessir fiile bağlı veya olmayarak burun, ağız, kulaklar, vajen, penis ucu, anüs gibi deliklerden de akmak suretiyle meydana gelebilir (15).

Kan lekelerinde lekenin dağılım şekli belirlenmelidir. Aynı ayrı kan damarlarının şekli, rengi, büyüklüğü, hareket yönü, düşme yüksekliği ve birbirlerine uzaklığı tespit edilerek, fotoğraflanmalıdır.

Kan lekelerinin çapı araştırmacıya düşme uzaklığının, lekenin şekli hareket yönünü bildirir. Düşme hızı, açısı lekelerin şeklinden öğrenilir. Örneğin kan damarlarının ince-keskin tarafı hareket yönünü verir, inceleme ne kadar uzunsa, düşme sürati de o kadar fazla demektir (16).

Kan lekeleri henüz suç mahalindeyken de pek çok test uygulanabilir. Bu uygulamalarda çok dikkatli olunmalıdır. Muhakkak steril eldiven giyilerek test yapılmalıdır.

Kurumuş fakat taze kan, genellikle kırmızımsı kahverengidir. Pas rengindedir. Dış etkenelerle reng zamanla griye dönüşür. Kan lekesi rengi üzerine düştüğü materyale göre kırmızı, kahverengi, siyah, yeşil, mavi ya da grimsi beyaz renkte olabilir.

---

(14) Öztürel, age, s. 322, 323

(15) Tunah, age, s. 35

(16) Badem, age, s. 96; Öztürel, age, s. 323

Kan lekeleri toplanırken mutlaka eldiven giyilmeli ve deliller temiz bir pens yardımıyla toplanmalıdır. Kan yoluyla geçebilecek hastalıklara karşı gerekli tedbir alınmalıdır (17).

Lekli eşya suç yerinden usulüne uygun alınıp, paketlenip, etiketlendikten sonra en geç üç gün içerisinde ambalajlanarak laboratuvara gönderilir.

Yaralı şahıstan kan almamız gerekiyorsa, yine steril bir pamuğa yaranın üzerine bastırılmak suretiyle kan emdirilir ve pamuk daha önce söylendiği gibi kurutularak diğer işlemlerden geçirilip, laboratuvara ulaştırılır. Aynı işlemler şüpheliden kan almada da uygulanabilir. Şüpheliden parmak ucundan kan almak mümkündür.

Sıvı halde kan lekeleriyle yapılacak tetkik daha olumlu sonuçlar verebilir, fakat bu kanın pıhtılaşmasından en fazla 12 saat içinde laboratuvara ulaştırılması mümkün olmayan bir yoldur.

B. MENİ LEKELERİ

Meni lekeleri ırza geçme, ırza geçmeye naku teşebbüs ve ırza tasaddi fiilerinden olan sanıklara ait izler olabilirler.(18). Taze meni lekesi armut veya kestane çiçeği gibi kokar emici kumaş üzerinde harita gibi yayılır. Kıvamı serttir (19). Yıkama tozu iyice durulanmış çamaşırlarda toz, lekenin görülmesini engelleyebilir. Bu durumda da ultraviyole ışığı altında araştırma yapılmalıdır (20).

(17) Maddi Suç Delil, age., s. 141

(18) Tunah, age, s. 49, Öztürel, age, s. 329

(19) Öztürel, age, s. 329

(20)Tunah, age, s. 49; Öztürel, age, s.329

Yaşayan kadınların vajinasında meninin değerlendirilmesi zamana bağlıdır. Yetmiş iki (72) saat aşılması halinde, spermelerin görülmesi mümkün olmayabilir (21).

Meni lekesi olan ya da olabilecek iç çamaşırları, giyisiler çarşaf takımı gibi eşyalar temiz bir naylon torbaya konulup, üzeri etiketlenerek laboratuvara gönderilmelidir.

Tecavüze uğrayan mağdurun vajinal veya anal bölgesinde mümkünse steril eküvyon değilse temiz bir parça pamukla silinmek suretiyle alınacak meni örnekleri temiz cam tüplere konulup, etiketlenerek, laboratuvara gönderilmelidir.

C. TÜKRÜK LEKELERİ

Birbiri ile fiziki mücadele halinde olan şahısların üzerlerine sıçrayarak giyisileri üzerinde leke meydana gelebileceği gibi, ısırma yaraları üzerinde, suç yerinde bulunan ağızla temas edebilecek şeyler üzerinde, tükürkle, yapıştırılmış pul veya zarf gibi şeyleri tükürük kullanılan yüzeylerinde bulunabilir (22).

Lekeli madde temiz bir kağıt üzerinde havalandırılarak, kurumaya bırakılır. Kurutulan madde zarflanır ve etiketlenir. Her lekeli madde ayrı ayrı zarflanmalıdır (23).

---

(21) Maddi Suç Delil, s. 142

(22) Tunali, age, s. 52

(23)Badem, age, s. 98

Ek olarak mağdur ve şüphelilerin kan örneklerinin alınması faydalı olacaktır (24).

II. KILLAR

Fiziki çevre olan suç mahallinde bulunan tarafların, gerek mahalle gerekse birbirleriyle olan temaslarında kendilerine ait veya giydikleri eşyalara ait kıllar, dökülebilir. Bunlar döküldüğü şahsı belirleyici olabilir. Örneğin bir cinayet olayında fiziki mücadele esnasında mağdurun elinde sanığın kılları; cinsel isteklerin tatmini için işlenen suçlarda cinsel organlar bölgesinde; elbiselerde; yatak takımlarında dökülmüş kıllara rastlanabilir. Yine sanığın giydiği kürklü eşyalarından dökülen kıllarda suç yerinde bulunabilir (25).

Suç mahalinde bulunan kıllarda şunlar araştırılır.

1. Bulunan kıl suçla ilişkilendirilebilir mi?
2. Kıl insan kılı mı, hayvan kılı mıdır?
3. İnsan kılı ise vücudun hangi bölgesine aittir?
4. Kılın sahibi olan şahsın cinsiyeti nedir?
5. Kılın ait olduğu şahıs kimdir?
6. Kıl sahibinin mesleğinin tayin mümkün müdür?
7. Kıl zorlamaya maruz kalmış mıdır, kendiliğinden mi dökülmüştür?
8. Ölüm zamanı ve nedeniyle irtibatlandırılabilir mi(26)?

---

(24) Badem, age, s. 98,99

(25) Tunalı, age, s. 57; Şafak, age, s. 96

(26) Öztürel, age, s. 312

A. SUÇ YERİNDE BULUNAN KIL ÖRNEKLERİ

1. Olaya Karışmış Şahıslara Ait Kıl Örnekleri

Mahalde bulunan veya ilgili şahısların üzerinde, avuç içinde, tırnak arasında bulunacak kıl örnekleri aranır. Bunlar pens yardımıyla alınılıp, bir hap kutusuna konulur veya temiz bir kağıda sarılır. Kağıt içinde kılların dolaşamamasına ve kırılmamasına dikkat edilir. Eğer mahalde elektrik süpürgesi kullanılmış ise, filtrede toplanan maddeleri paketlemek için zarf kullanılmalıdır, kıllar pens ile tutulurken ezilmemelidir.

2. Ölü veya Yaralıya Ait Kıl Örneği Almak

Kıl örneği alınacak bölgeler, kafa bölgesi, kol ve bacak bölgesi, yüz bölgesi, göğüs bölgesi ve cinsel organlara ait bölgelerdir. Kıl örneği elde edilmeden önce kıllar temiz tarakla taranarak ya da cımbızla çekilerek alınır (27). Onbeş, yirmi civarında kıl alınmalıdır. Kafa bölgesinde alınacak kıllarda, kafanın her tarafından kıl örneği alınmalıdır. Her bölgede alınan kıllar ayrı ayrı paketlenip, etiketlenmelidir.

Yaralı bölgede bulunan kıllar, toplanır, uygun kaba konularak saklanır. Kılın korunması açısından kılın boyundan büyük kabın olması faydalıdır.

Vücutun diğer bölgelerinden alınacak kıllarda 5-10 telden aşağı olmamalıdır.

---

(27) Badem, age, s. 113

B. ŞÜPHELİ ŞAHISLARDAN ALINACAK KIL ÖRNEKLERİ

Şüpheli şahıslardan alınacak kıl örnekleri de yukarıda olduğu gibi kökleriyle birlikte alınır. Kesinlikle kesilmez. Yukarıda söylenilen bölgelerden toplanan örnekler ayrı ayrı ambalajlanır ve etiketlenir.

Şüpheli ve ilişkin her kıl toplanır. Çevrede bulunan kıllar toplanacağı gibi, suç mahalline yakın civardaki evcil hayvanlar ve kürklü eşyalardan da örnek alınır.

III. PARMAK İZLERİ

Parmak izlerinin eski Çin medeniyetinde kullanıldığı bilinmektedir(28). Ancak Çin tarihinde bu parmak izlerinin neden alındığı bilinmemektedir(29). Parmak izlerinin kriminolojik bir bulgu olarak incelenmesi 1886'da İngiliz Francis Galton tarafından kullanılmaya başlamıştır (30). 1880 senesinde William Hershell tarafından bazı vesikaların üzerine parmak izi basma uygulaması yaptırılmıştır. Bu uygulama ile pek çok parmak izi toplayan Hershell bu izlerin hüviyet teşhis vasıtası olarak kullanılabileceğini ve 1877'de suçlu ve cezalıların hüviyetlerini tespit için bu metoddan yararlanılmasına müsaade edilmesi resmen talep edecek kadar kanaatini güçlendirmiştir (31). Japonya

---

(28) Öztürel, age, s. 284; Eraydın, Parmak İzi Tarihçesi, Bugünkü Rolü, Polis Dergisi, 1938, Po-

lis Enstitüsü Yayınları, Ankara S. 1, s. 105; Söylemez, age, s. 32

(29) Eraydın, agm, s. 105; Söylemez, age, s. 32

(30) Öztürel, age, s. 284; Eraydın, agm, s. 105

(31) Eraydın, agm, s. 106; Söylemez, age, s. 27

Tokyo'da çalışan bir İngiliz Doktoru olan Henry Faylds'ın (1880'de) yayınlanan bir makalesinde parmak izlerinin suç araştırmalarında da kullanılabileceğinden bahsetmesi konu üzerine ilgiyi çekmiştir. Hershell ve Henry'nin çalışmalarını sistematize eden Galton parmak izi tekniğinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (32).

Parmak uçlarında bulunan deri kıvrımları papille ismi verilen şekilleri meydana getirir. Papillalarda ter ve yağ bezlerinin delikleri bulunur. Bu deliklerden parmak uçlarına salgı yapılır. Bunlar zemin üzerinde iz olarak bulunurlar. Papillalar anne karnında altıncı aya doğru oluşurlar. Yaşam sona erinceye kadar normal şartlarda papillalar değişmez. Ancak yara, yanık gibi dış müdahalelerle papilla değişebilir veya yok olabilirler (33). Bu durumlarda papiller yeniden şekillenirse, eskisinin aynı olarak şekillenirler (34). Uzun seneler yapılan araştırmalar sonucu, parmak ucunda bulunan papiller arasında, bütün detayların birbirine benzemesi haline rastlanmamıştır (35). Bütün ayrıntılar içine parmak uçlarındaki papillerle birlikte avuç içindeki tasnif bölgesindeki papillerde kastedilmiştir (36).

Parmak izlerinin değişmez, değiştirilemez, benzemez, benzetilemez olduğu özelliğİ öğrenildikten sonra, tasnif edinilebilirlikleri ölçülmüştür. Bu

---

(32) Eraydın, agm, s. 106; Söylemez, age, s. 35

(33) Öztürel, age, s. 284

(34) Ertuğrul Korhan, Kriminallistik, Parmak İzleri ve Henry-Galton Tam Tasnifi, Ankara, 1967, s. 3

(35) Korhan, age, s. 3

(36) Korhan, age, s. 3; Şenel, age, s. 125; Söylemez

güne kadar 50'den fazla tasnif şekli bulunmuştur (37). Parmak izlerinde çeşitli farklı şekiller varsa da, genel olarak iki gruba ayrılabilirler (38). Parmak izi tasnifi de bu esasa dayalı olarak geliştirilmiştir. Bunlar, Lassa ve Wisbel grubu parmak izleridir. Bazı otoriteler de parmak izlerini helezoni ilmik, kaviç ve muhtelif şekillerde olmak üzere 4 grupta sınıflandırmıştır.

A. SUÇ YERİNDE BULUNABİLECEK PARMAK İZLERİ

Eşya ile temas eden papiller, bu eşyalar üzerinde iz bırakırlar. İşte bunlara polis literatüründe "görünmeyen parmak izleri" denir. Bu izler göz ile görünmezler, fakat muhtelif metodlarla görünür hale getirilebilirler.

Terli ve nemli olan parmak ve avuç içi temas halinde olduğu esyada muhakak iz bırakır. Düz parlak ve pürüzsüz yüzeylerde oluşan bu izler görünmeyebilirler. Temiz cam veya ayna gibi malzemelerin üzerinde ise görülebilirler. Fakat mat renkli cisimler üzerinde görülmezler.

Yumuşak yüzeylerde papiller üzerindeki ter maddesi yüzeyin papillere yapışmasına engel olur. Temas edilen yumuşak zemin parmağın basıncı ile yüzey papiller arasına çıkıntı yapacak şekilde girer ve papiller de yüzey üzerinde çukurluklar meydana getirir (39). Bu yüzler çıplak göz ile normal ışık altında görülebilir. Bu izler temas edilen eşyanın tamamı olmasa bile parmakızinin tamamını içerecek bir şekilde alınır. Maddenin biçimi bozulmadan ambalajlanır (40). Uzman bu işi yaparken kendi parmak izini maddede bı

---

(37) Korhan, age, s. 4

(38) Söylemez, age, s. 39; Sander, age, s. 18

(39) Korhan, age, s. 6

(40) Badem, age, s. 102, 103

rakmamalıdır.

Tozlu yüzeylerde parmağın dokunduğu yerdeki tozlar papillere yayılırlar. Papiller kalktığında bu kısımlardaki tozlarda papiller ile kalmış olurlar. Bunlar yüzeyde iki papil arası bir toz çizgisi şeklinde ortaya çıkar. Bu izler gözle görülebilirler. Fakat dış şartlarla çabuk yok olabilirler (41).

Suçlunun parmakları daha önceden mürekkep gibi renkli maddelere bu-
laşmış ise, çalışma çok daha kolay olur. Temas edilen yüzeyde çıplak gözle
görülecek izler meydana gelir.

Suç yerinde bulunan parmak izinin zamanla kaybolma veya bozulma ih-
timali olanların öncelikle fotoğrafları çekilir. Folye üzerine nakilleri yapıla-
rak, şüpheliler ve arşivdeki izlerle karşılaştırılmaları yapılmak üzere teknik
büroya getirilirler (42).

Suç yerindeki parmak izleri çıplak gözle görünür hale getirildikten son-
ra fotoğraflanır, folye yoluyla alınır veya izi taşıyan cisim teknik büroya gön-
derilmek üzere paketlenir. Zamanla izlerin yokolabileceği unutulmamalıdır.
İzlerin kaybolmaması veya aynı cisme görevlilerin parmak izlerinin geçmeme-
si için dikkatli olunulmalı, nakil edilecek iz veya malzeme usulüne uygun am-
balanmalıdır.

Parmak izinin araştırılmasına başlanacak ilk yer suç yerine suçlunun gir-
diğini zanettiğimiz bölgelerdir. Burası "ilk hareket noktasıdır". Suçlu zorlama
yolu ile veya ilk geliş anı itibarı ile burada iz bırakabilir. Aynı şekilde suç ye-
rinde bizce takip edildiğine inandığımız güzergahta parmak izi aranmalıdır.
Mümkün olduğu kadar dikkatli ve yavaş hareket edilmeli, kuvvetli ışıkla et-
raf aydınlatılmalıdır. Normal olmayan her durum dikkatle incelenmeli,

---

(41) Korhan, age, s. 6; Şenel, age, s. 146

(42) Emniyet Teşkilatı Parmak İzi Teknik Hizmetleri Yönetmeliği, Ankara, 1989, m. 36

fiziken bozulan her şeyde iz veya emareye rastlanabilceği unutulmamalıdır. Parmak izi olan cismin tutulması gerekirse, iz çıkmayacak bölgesi tutulmalıdır. Eğer mümkünse hiç elle temas edilmeden cisim alınmalıdır.

Şüpheli şahıstan alınan parmak izi ile, suç yerinde bulunan parmak izi karşılaştırıldığında sonuç elde edilmezse, teknik büro arşivindeki izlerle karşılaştırılmalı, yine sonuç elde edilemezse Merkez Birimi'ne gönderilmeli ve iz sahibinin ortaya çıkartılmasına çalışılmalıdır (43).

Suç yerlerinde bulunan parmak izlerinin incelenmesinden sonuç elde edilirse, benzer noktaları gösteren fotoğraflı mukayese tabloları hazırlanarak, ekspertiz raporuyla birlikte bu ekspertizi isteyen makama, Merkez Birimi'ne gönderilir. Üçüncüsü de dosyasında saklanılır (44).

B. İNCELEME SONUCU

Suç yerinin parmakizi incelemesinde ve ekspertiz işlemlerinde kullanılacak defter ve form çeşitleri şunlardır:

1. Suç Yeri İnceleme Raporu veya Formu

Suç yerinde araştırma yapan personelin, araştırma neticesini bildirmesi amacıyla verilen rapordur. Genel işlem defteri sıra numarasıyla tutulur.

2. İz Bekletme Formu

Suç yerinde yapılan araştırma ve inceleme sonunda elde edilen izlerin fotoğrafları, folye kullanarak alınmış asılları veya fotoğraf ile elde edilmiş

---

(43) agy, Ankara, 1989, m. 37

(44) agy, Ankara, 1989, m. 38

örnekleri, özel formlara yapıştırılır. Arkasına genel işlem sayısı yazılarak dosyalarında saklanır.

3. Bilirkişi Raporu

Araştırma yapan uzmanca düzenlenen raporlardır. Bunlar genel işlem defteri sıra sayısı altında kaydedildikten sonra rapor gönderilir.

4. Mukayese Tablosu

Suç yerlerinde elde edilen parmak izlerinin kime ait olduğunun tespit edilmesi halinde, bunların aynı oranlarda büyütülmüş fotoğraflar, üzerinde müşterek noktalarının işaretlenmiş halinin şematik olarak gösterilmesinde kullanılır.

5. Genel İşlem Yazım Defteri

Parmak izi genel yazım defteri ile fotoğraf defterine yazılanlar dışında kalan ve teknik bürolarca yapılan her türlü işlemin yazıldığı defterlerdir (45).

Uygulamada parmak izinin suç delili olarak kullanımı yaygın değildir. Adi olaylarda kısmi yaygınlık kazanmıştır. Oysa pek çok siyasi olayda kullanımı mümkündür. Terör niteliğinde ortaya çıkan bir suç adi olaydır. Batı ülkelerinde parmak izi alınımı ve suç delili olarak kullanımı yaygındır. Merkezi bilgisayar ağı ile merkezi yaygın mukayese yapımı olanaklıdır. Hatta bu uygulamanın ekip otosundan yapılabildiği ülkeler mevcuttur. Ülkemizde henüz bu teknik aşamaya varılamamıştır. Merkezi Birim'den sorulan kayıtlar beklemeyi gerektirmekte, genel olarak yerel teknik bürolar yaygın olarak kullanılmaktadır.

---

(45) agy, Ankara, 1989, m. 39

Ülkemizde teknik büroları Asayiş Daire Başkanlığı bünyesinde örgütlenmiştir. Teknik büroların yürüttüğü hizmet uzmanlık gerektiren bilirkişi hizmetidir. Ceza yargılamasında uzman olarak görüşleri değerlendirilir. Bu bakımdan gelişmeleri takip etmek, merkezi arşivi teknik olarak daha mükemmel düzenlemek, mukayese yapılma safhasında yaygın kullanımını sağlamak için teknik büroların Kriminal Polis Laboratuvarları'na bağlanması faydalı olacaktır. Kriminal Polis Laboratuvarları'nda parmak izi birimi yoktur. Bu uzmanlık sahası konu itibariyle laboratuvarları ilgilendirmekle birlikte, örgütlenme Asayiş Dairesine aittir.

E. MATERYAL VE METOT

Bu çalışmanın biri kuramsal (hukuki) diğeri pratiğe yönelik (teknik) iki yönü vardır. Kuramsal çalışmanın kaynakları ilgili mevzuatın taranmasıyla oluşmuştur. Bu çerçevede toplam 22 mevzuat incelenmiştir. Doğal olarak daha önce genel kavramlar belirlenmiştir. 1975'ten 1991'e kadar Yargıtay Karar Dergileri taranmış, konuyla ilgili alınan kararlarla, kuramsal ereve kuvvetlendirilmiştir.

Tez konumuzla ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalar, başarı yüzdeleri, tablolar ve grafiklerle açıklanmıştır. Rakamsal veriler Emniyet Genel Mdrlği istatistiklerinden alınmış, çalışma kapsamına yalnızca asayişe yönelik suçlar ve bunlardan sadece polis bölgesinde işlenenler sokulmuştur. Bu veriler tablolara dökülmüş, tablodaki rakamlar grafik üzerine aktarılarak, genel eğilim gösterilmiştir. Çıkarılan sonuçlar kuramsal ereve ile değerlendirilmiştir.

Çalışmanın pratiğe yönelik bölümünde konuyla ilgili kaynaklar taranmış, çıkarılan genel bilgiler üzerine, mesleki deneyimler eklenmiştir. Mesleki deneyimlerin içeriğini pratikte yaşanan ve geçmişte yaşanmış olaylar doldurmuştur. Geçmişte yaşanan olayların değerlendirilmesi adliyeye intikal etmiş olay tutanaklarının taranması şeklinde olmuştur. Böylece genellemeler yapma olanağı güç de olsa bulunmuştur. Sadece genellemeler aktararak, tek tek olaylar kaynak olarak verilmemiştir. Bununla adli soruşturmaların herhangi bir şekilde zarar görmemesi amaçlanmıştır.

F. BULGULAR VE TARTIŞMA

I. OLAY YERİ İNCELEMESİ BAKIMINDAN POLİS ÖRGÜTLENMESİ

3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununa göre polis, idari, siyasi ve adli polis olmak üzere üç kısma ayrılır (m. 8). Adli polis, idari polisin aldığı önleyici tedbirlere rağmen suç meydana gelecek olursa olaya el koyarak suçu, suçluyu ve delilleri tespit etmekle görevlidir (1).

Kanunda yapılan üçlü tasnifin bilimsel bir yönü olmadığı, teşkilatın ana hizmet birimlerini yansıttığı açıktır. Tasnif aynı teşkilat içerisindeki iş

---

(1) M. Zeki Vural, Polis Kuruluş, Görev ve Yetkileri, İstanbul: 1968, s.25; İlhan Özay, İdari Kollukta Amaç, İHFM C:LXV-LXVII, S:1-4, s.315 vd.; Süheyl Derbil, Polis Kavramı, AHFD, 1944; Ahmet Karagöz, Polis İdari Kolluk İdari Kolluk Yetkileri Bu Yetkilere Başvurmadaki Genel Şartlar Ölçülülük İlkesi, Nurdoğan Mat., İstanbul: 1990, s.14-19.

bölümünü gösterir. Savcılar adli işlere ilişkin soruşturmaları sadece adli kolluğa yaptırabilirler. İdari polis ise gerektiği durumlarda bu görevi yapacaktır (m. 12/1). Adli kolluk, adli soruşturma görevi dışındaki işlerde üstlerinin emindedir (m. 10).

ETK m. 9'a göre (2), adli polis hizmetlerini karakollarda ayrılmış bir bölüm yürütür; karakolu bulunan yerlerde suç işlendikten sonra yapılması gereken adli soruşturmalarla uğraşmak üzere, Emniyet Genel Müdürlüğünce kadrodan ayrılmış bölümdür. Bu tanımlama çerçevesinde adli polis, suç işlendikten sonra olaya el koyan, suçun iz ve emarelerini tespit eden cumhuriyet savcılarını adına soruşturmayı yürüterek şüpheliler ile suç delillerini adli mercilere teslim eden polistir (3). Uygulamada bu yönlü bir ihtisaslaşma ve kadrolaşma henüz oluşmamıştır. Mesleki birikimlerden istifade yoluna gidinilmiştir. Böylelikle oluşmuş genel prensiplerle hizmet yürütülmektedir.

Polis bulunmayan yerlerde görev yapan jandarma da adli kolluk görevi yapar (Jandarma Kanunu m. 28). Jandarma polis yetkilerine sahiptir (P.V.S.K., m. 25).

Bu sisteme göre kolluk açısından, suç işlendiği andan itibaren adli görev başlamış demektir (4). Adalet Bakanlığının 1940 tarihli bir genelgesinde de belirtildiği gibi "Bir suç işlenince suçlunun yakalanmasına, suç delillerini toplanmasına dair görevler adliyeye ait olduğu gibi suçlu hakkında verilmiş olan hükmün infazına dair bütün işlemler adliyeye aittir" (5).

---

(2) PVSK, ETK, KTK, Beta Bas. Yay. Dağ., İstanbul: 1990.

(3) Yenisey, age, s.50.

(4) Y.4.CD,1.2.1959 tarih ve 2928/3442 sayılı kararı (Metin Şekercioğlu, Kolluğun Yargısal Görevleri Hakkında Kılavuz, Ankara: 1980, s.39).

(5) Şekercioğlu, age, s.39

Uygulamada, adli kolluğun teşkilat içinde ihtisas birim veya birimleri haline getirilmediği bir gerçektir. Bir personelin adli görevlerde istihdamı hiçbir kural ve şarta bağlı olmadığı gibi, bu görevden alınması da idari takdir sınırları içinde değerlendirilmiştir. Kurala bağlı olmayan takdirin ise keyfiliğe son derece açık olduğu ortadadır.

Bu durumda, asgari ve tam teşekküllü bir polis karakolu bulunan yerlerde adli işlerle uğraşmak üzere Emniyet Genel Müdürlüğüne kadrodan adli kolluk ayrılacağına dair 3201 sayılı kanun hükmü (m. 9/6), hiçbir zaman uygulama alanı bulamamıştır.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre ise adli kolluk savcının yardımcısı sayılmıştır (m. 90) ve savcının adli soruşturma ile ilgili emirlerini uygulamak zorunda tutulmuştur (m. 97). Savcı kolluk amirlerine emir verebilmektedir (m. 154/1), böyle durumlarda adli kolluk, çift başlıktan kaynaklanan olumsuzluklara maruzdur.

Bu uygulamanın personel tasarrufu ve eğitim maliyeti bakımından faydalı olduğu ileri sürülmüştür (6).

Emniyet Genel Müdürlüğü'nde (Asayiş Dairesi) Türkiye'de alınan parmak izleri ve parmak izi alınanların fotoğrafları bulunur. Bu maksatla Parmakizi Genel Yazım Defteri ve Fotoğraf Kayıt Defteri tutulur(7).

Merkez ve Bölge Laboratuvarlarına mukayese için gönderilen balistik ve sahtecilikle ilgili olaylar Kriminalistik Laboratuvar Ekspertiz Kayıt Defterine, aynı konulardaki faili meçhul olaylara ilgili bulgular Balistik ve Sahtecilik (Faili Meçhul) Olaylara Ait Delilleri İnceleme ve Laboratuvar İşlem

---

(6) Tosun, age, C:II, s. 17

(7)Emniyet Genel Müdürlüğü Emniyet Teşkilatında Tutulacak Defterler Hakkında Yönetmelik (8.3.1983, 17.8.1983 tarih ve 17981, 1838 sayılı R.G.) m.7/023, 024.

Deferine kaydedilir (8).

Taşra birimlerinde ise merkezden daha ayrıntılı bilgiler el altında bulundurulur. Yasadışı ideolojik örgütler, legal konumdaki örgütler, adi suçlar ve trafik kazaları, ilgili birimlerince deftere kaydedilir. Ayrıca her karakol, kendi bölgesindeki olayları suç defterine kaydeder (9). Yine sayılan suç grupları için ilgili şubelerde ayrı ayrı, ileride teşhis edilebilmeleri amacıyla geçmişte suç işleyen kişilerle zanlıların fotoğrafları Suç İşleyenler ve Zanlılar Defteri'ne yapıştırılır (10). Suçta kullanılan veya suç konusu olan eşya zapt edilir ve bunlar Zapta Tabi Eşyanın Kaydına Mahsus Defter'e kaydedilir (11).

Balistik, Grafoloji-Sahtecilik, Patlayıcı Maddeler, Mikro-Analiz ve Teknik Fotoğraf alanında hizmet veren Kriminel Polis Laboratuvarları Merkez, İstanbul, İzmir, Adana, Samsun, Diyarbakır ve Erzurum Bölgeleri olarak teşkilatlanmıştır (12).

Balistik Bölümü : Silah, kovan, mermi ve her çeşit alet ve bunlara ait izler üzerinde inceleme yaparak bu konularda bilimsel ve teknik bulguları belirler. Faili meçhul yaralama, öldürme, saldırı ve benzeri olaylara ait, Laboratuvarlara gönderilen kovan ve mermi çekirdeklerini tasnif ederek, bunların daha sonra ele geçirilecek ateşli silahlarla ilişkilerini araştırır.

Grafoloji ve Sahtecilik Bölümü : El, makine yazıları, imza, mühür, damga, kağıt, mürekkep, baskı, pul ve benzerleri ile sahteliği ispatlanmak istenen

---

(8) agy.m.7/078-080.

(9) agy.m.7/014-106.

(10) agy. m.7/018.

(11) agy. m.7/019.

(12) Kriminel Polis Laboratuvarları Teknik Hizmet Yönetmeliği(7.6.1978 tar. ve 16309 say.

diğer belgeleri inceler.

Patlayıcı Maddeler Bölümü : Laboratuvarlara gönderilen veya ele geçen bomba ve patlayıcı maddeler üzerinde fiziksel ve kimyasal inceleme yaparak bunların tip, menşee, imal tekniği, zararsız hale getirme yöntemi ve diğer niteliklerine göre aralarındaki ilişkileri tesbit ederek müşterek bulgulara dayalı merkezi tasnif sistemi oluşturur.

Mikro Analiz Bölümü : Patlayıcı Maddelerle ilgili tüm delillerin, her cins uyuşturucu maddenin, suçla ilgili görülen toz, kıl, leke, kan, boya, cam, mermi, kovan, bez ve diğer unsurlarının kimyasal inceleme, analiz ve muayenelerini yapar.

Teknik Fotoğraf Bölümü : Bölüm uzmanlarının ihtiyaç duydukları hallerde her türlü emare ile kimyasal ve fiziksel eleman ve bulguların normal, mikro, makro, ultraviole, infaruj ve diğer yöntemlerle fotoğraflarını çeker.

Emniyet Teşkilatında doğrudan doğruya olay yeri incelemeleri ile ilgili bir hizmetçi eğitim programı bulunmamaktadır. Temel Trafik Eğitimi, Video Kamera, Bomba İmha Uzmanı Yetiştirme, Parmak izi, Renkli Fotoğraf, Teknik Cihaz ve Fotoğrafçılık Kursları belli oranlarda konumuzla ilgili personel yetiştirmektedir (13). Öte yandan olay yeri incelemesi ve teknikleri alanında uzmanlaşan personelin başka alanlarda çalıştırılmasını önleyecek herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Örneğin parmak izi birimi hem merkez hemde taşrada Asayiş Daire veya Şubeleri bünyesinde dir. Kriminal Laboratuvarlardan ayrıdır.

Almanya'da Federal Kriminal Polis Teşkilatı'nın bir diğer ana hizmet birimlerinden birisi Kriminal Enstitü'dür. Enstitü Kriminal olaylarla ilgili birçok araştırma yayınlamaktadır. Bizce Türkiye'nin en büyük eksiği budur.

---

(13) Polis 1989, Emniyet Genel Müdürlüğü Çalışmaları, Ankara: 1990, s.50.

Polis yayınlarının Emniyet Teşkilatı dışındaki araştırmacıların bilgi ve eleştirisine kapalı olması bir çeşit yozlaşmayı da beraberinde getirmiştir.

Alman Federal Kriminal Polis Teşkilatı'nın bir diğer ana hizmet birimi merkezi araştırma kısmıdır. Bu kısımda her suç türü için ayrı bürolar bulunmaktadır (14).

Türkiye'de olay yeri incelemesi bakımından polis örgütlemesinin yeterli olduğunu söyleyemeyiz. Sistem şu noktalarda eleştirilebilir.

1 - Kriminal teknik hizmetler tek çatı altında toplanmalıdır. Parmak izi birimi de laboratuvar bünyesinde bulunmalıdır.

2 - Her suç türü için personel ayrı ayrı ihtisas eğitimine tabi tutulmalı ve normal şartlarda ihtisas dalı değiştirilmelidir.

3 - Kriminal laboratuvar ile suçla doğrudan mücadele eden birimler arasında personel geçişi ve hizmet içi eğitim mümkün olmalıdır.

4 - Her suç türü için ayrı olay yeri incelemesi, mücadele yolları gibi hususları kapsayan araştırmalar teşvik edilmeli, Avrupa ve Amerika'daki yayınlar tercüme edilerek yayınlanmalıdır.

II. TÜRKİYE'DE KRİMİNAL POLİS LABORATUVARLARI ÇALIŞMALARI (1985 1992)

Polis Laboratuvarlarının yaptığı işlemler toplamı, her geçen yıl artarak yükselmektedir. Bu işlemlerle ilgili 1985-1992 yıllarını kapsayan sayısal doküman Tablo 1'de gösterilmiştir.

---

(14) Yaman Galular, Federal Almanya'da Polis, PEM Yayınları, Ankara: 1970 s.32 vd.

1985'te genel işlemler toplamı 154.880 iken, 1992'de 539.004'e erişmiştir. Genel işlem oranlarında Balistik Bölümü yüzdesi yüksektir. Bu bölümün iş hacmi 1988 (% 44,9) ve 1989 (% 36,8) yılları dışında % 50'nin altına düşmemiştir. 1991'de % 82,3 ile tablo 1'de görülen en yoğun iş hacmine erişmiştir. Sahtecilik, Grafoloji Bölümü, 1989 yılında yaptığı % 50,6 işlem oranı dışında, bu yedi yılda % 50 oranını aşamamıştır. 1988, 1989 yıllarında artan işlem sayısına rağmen bölüm genel bir düşme eğilimi göstermiştir.

Tablo 1

Kriminal Polis Laboratuvarları İşlemleri Toplamı ve
Bu Toplamın Bölümlere Oranı

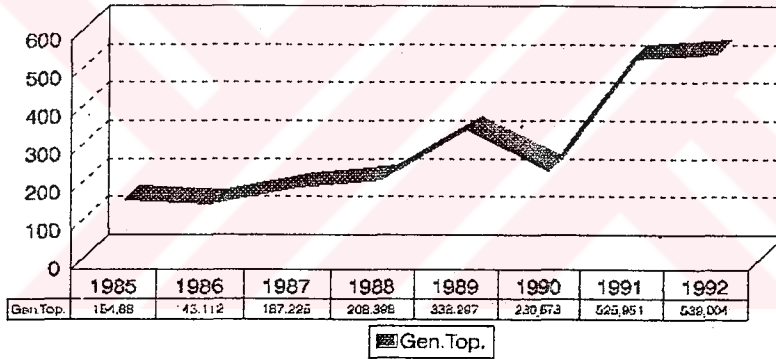
Yıllar	Genel Toplam	Balistik		Sahtecilik ve Grafoloji		Kimya	
		(%)	(%)	(%)	(%)		
1985	154.880	81.794	52,8	57.268	36,9	16.372	10,5
1986	143.112	79.441	55,5	61.325	42,8	9.257	6,4
1987	187.225	94.880	50,6	69.780	37,2	8.661	4,6
1988	208.398	93.642	44,9	102.271	49,0	12.476	5,9
1989	238.297	87.926	36,8	120.683	50,6	29.688	12,4
1990	230.673	168.288	72,9	45.245	19,6	17140	7,4
1991	525.951	433.067	82,3	67.135	12,7	34651	6,5
1992	539.004	318.806	59,1	181.836	33,7	38.362	7,1

Kaynak : Veriler İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Araştırma Planlama Koordinasyon Daire Başkanlığı tarafından yayınlanan Polis 1988 ve Polis 1991 Emniyet Genel Müdürlüğü Çalışmaları'ndan araştırmacı tarafından derlenmiştir.

Kimya Bölümü 1985 ve 1989 yılları dışında % 10,0 oranına ulaşamamıştır. Oranın düşüklüğünün çok farklı sebepleri olduğu açıktır. Personelin eğitim yetersizliği, suç emaresinin ya suç yerinde kaybolmasını kolaylaştırmakta ya da alınan suç emaresi gereken şekilde paketlenip, nakledilmediğinden laboratuvar çalışmalarına uygunsuz hale gelmektir. Kimya Bölümünün yapacağı çalışmayı içeren suç izleri zaman içinde bozulma göstermektedir. Bu bozulmanın önlenmesi doğru ve yeterli kimyasal maddenin kullanımı ile mümkündür. Oysa taşra birimlerinde bu maddeler yeterli oranda kullanılmamakta, personel de bu tip teknik çalışmaya henüz hazırlıklı bulunmamaktadır.

Grafik 1

Kriminal Polis Laboratuvarları İşlemleri Artış Eğilimi

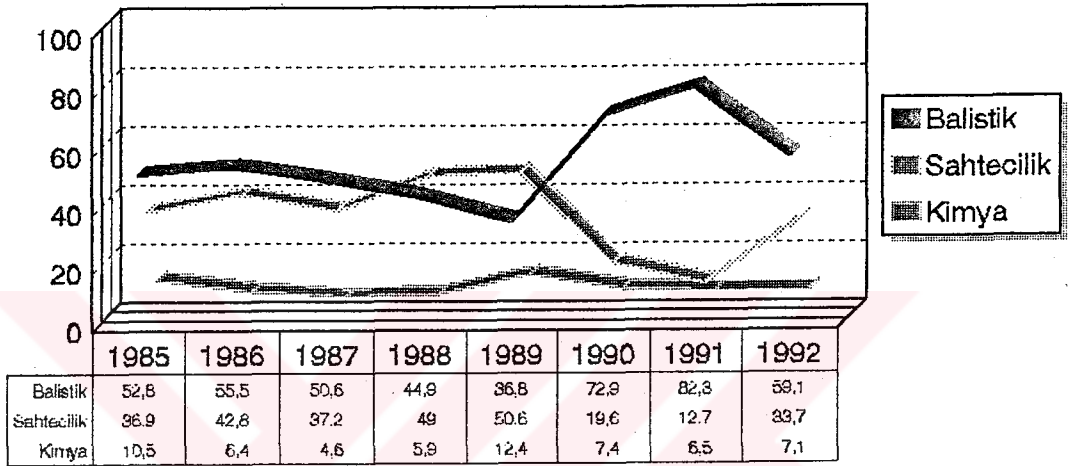
- Kriminal Polis Laboratuvarları çalışmaları toplamı, Türkiye'deki genel suçluluk sayısı toplamlarından fazladır. Tablo 2'de sadece asayiş olayları gözükmekle birlikte, ideolojik olaylar, kaçakçılık olayları ve trafik olayları toplamı da laboratuvar genel işlemlerinde rakamsal olarak azdır. Bunun sebepleri arasında bazı laboratuvar işlemlerinin suçlulukla ilgili olmayıp, sadece teknik tetkik için yapılması önemli yer tutar.

Kriminal Polis Laboratuvarları işlem yüzdeleri, bizi Türkiye'de genel suçluluk eğilimi yönünde aydınlatmaktadır. Örneğin 1991'de Balistik Bölümünü ilgilendiren araçlarla işlenen suç oranı % 82,3 şeklinde artarken, 1992'de

Sahtecilik ve Grafoloji Bölümünün yaptığı işlemler % 33,7'ye çıkmaktadır. 1991'de Sahtecilik ve Grafolojik Bölümü % 12,7 oranında işlem yaparken, 1992'de Balistik Bölümünün iş hacmi % 59,1'e düşmektedir.

Grafik 2

Kriminal Polis Laboratuvarları Bölümleri İşlem Yüzdeleri (1985-1992)

III. TÜRKİYE'DE POLİS BÖLGESİNDE ASAYİŞ OLAYLARI TOPLAMININ YILLARA DAĞILIMI VE FAİL BULMA BAŞARI ORANLAMASI (1980-1992)

Çalışmaya esas olarak asayiş olayları alınmıştır. Asayiş olaylarının genel niteliği açısından, suç yerinde yapılacak çalışmaların, suçun aydınlatılması yolunda araştırmacıya katkısının daha fazla olacağı kabul edilebilir. Toplam asayiş olaylarında görülen fail bulma oranı bize polis çalışmalarını başarı yüzdesini açıklayacaktır. Bu oranın yüksekliğinde, suç yerinde yapılan çalışmaların katkısı büyüktür.

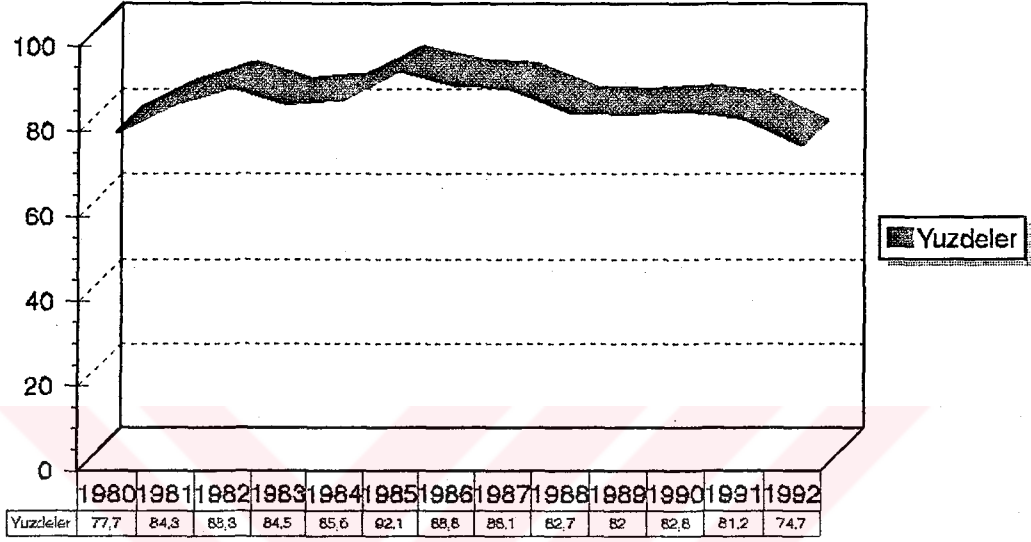
Çalışma, genel eğilimi yansıtırken pastanın yarısını yani sadece polis bölgesini kapsamaktadır. Belediye sınırları dışında kırsal alanda görev alan jandarma ve çalışmalarını tez dışında bırakılmıştır.

Tablo 2
Türkiye’de Asayiş Olaylarının Toplamının
Faili Bulunan Olaylara Oranı
(1980-1992)

Yıllar	Asayiş Olayları Toplamı	Faili Bulunan Olaylar Toplamı	Faili Bulunan Olayların Genel Olaylar Toplamına Yüzdesi (%)
1980	78.548	61.049	77,7
1981	113.745	95.903	84,3
1982	84.552	74.740	88,3
1983	114.152	96.559	84,5
1984	133.265	114.147	85,6
1985	181.471	167.180	92,1
1986	192.787	171.199	88,8
1987	160.101	141.065	88,1
1988	99.921	82.687	82,7
1989	101.606	83.438	82,0
1990	95.747	79.335	82,8
1991	97.009	78.807	81,2
1992	107.191	80.080	74,7

Türkiye’de asayiş olayları 1980’den 1986’ya kadar yükselme grafiği göstermektedir (1982 hariç). 1980’de 74.548 olan asayiş olayları, 1986’da 192.787 ile 1992 dahil son onüç yılın en yüksek grafiğini çizmektedir. Aynı dönem içerisinde fail bulma oranları artan bir grafik çizmiştir. Son onüç yılın fail bulma oranındaki en başarılı yılı % 92,1 ile 1985 olmuştur.

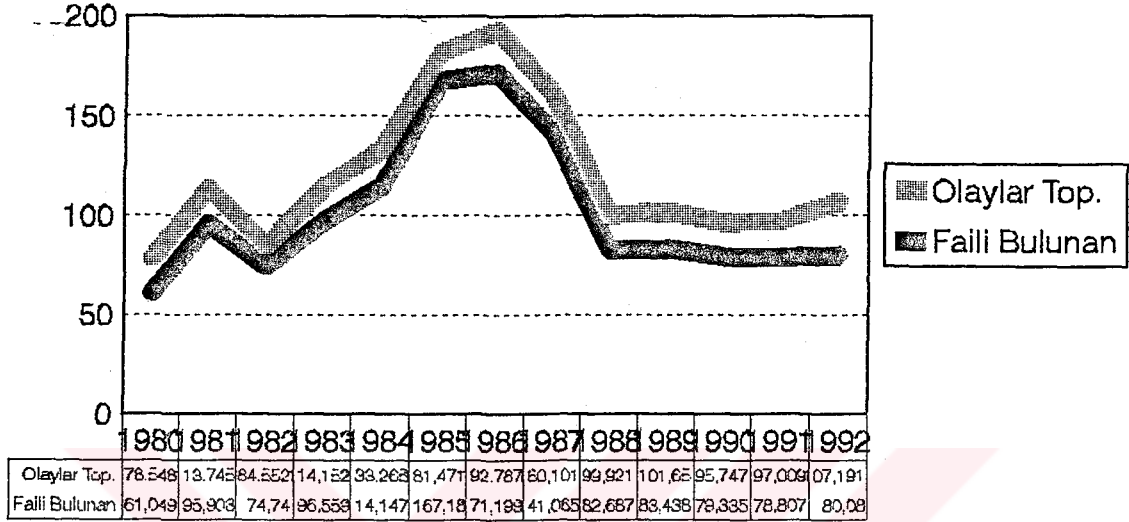
Grafik 3
Faili Bulunan Olayların Genel Olaylar Toplamına Yüzdesi
(1980-1992)

1987 sonrası asayiş olaylarında genel eğilim olarak düşüş gözlenmiştir. 1987'de 160.101 olan asayiş olayları toplamı 1992'de 107.191'e düşmüştür. Bu yılların en başarılı fail bulma oranı % 88,1 ile 1987'ye aittir. Daha sonra bu oran % 82 düzeyinde seyretmekte, son yıl % 74,7'ye düşmektedir. Yükselme kaydedilemeyip, aynı oranda seyredilmesinin farklı sebepler olmalıdır. Polis çalışmalarında % 80'nin üzerine çıkmış başarı oranına maksimize olmuş başarı olarak bakılabilir. Başarı yüzdesini gösteren grafikte (Grafik 3) 1987'den sonra düşüş gözlenmekdeyse de, asayiş olaylarını genel seyir durumunu gösteren (Grafik 4) fail bulma oranının asayiş olayları toplamına paralel gitmekte olduğunu göstermektedir. 1992 yılındaki başarı oranının düşüklüğünde 1993 yılına sarkan, devam etmekte olan çalışmaların payı vardır. Yine de 1992 yılı başarı grafiğindeki düşüş sebepleri detaylıca araştırılmalıdır.

Grafik 4

Asayiş Olayları Toplamı ve Faili Bulunanlar (1980-1992)

IV. BEŞ ÖRNEK İL POLİS BÖLGELERİNDE ASAYİŞ OLAYLARI TOPLAMI VE FAİL BULMA BAŞARI ORANLARI (1990-1992)

5 örnek ilk olarak Ankara, Diyarbakır, İstanbul, İzmir, Malatya seçilmiştir. Üç büyük il emniyet hizmetleri açısından özel statüye sahiptir. Suçluluk oranı en yüksek illeri oluşturmaktadırlar. Diyarbakır olağanüstü Hal Bölgesi içerisinde, yoğun nüfus artışı yaşayan illerimizden birisidir. Malatya orta büyüklükte bir il olarak, Diyarbakır ve diğer üç büyük il gibi hızla yükselen bir demografik yapı arz etmektedir. Malatya hariç diğer illerde Bölge Polis Kriminal Laboratuvarları mevcuttur. Malatya'da ise Asayiş Şubesi içinde örgütlenen bir teknik büro bulunmaktadır. Malatya ve Diyarbakır 2. Bölge, diğer üç il ise 1.bölge Emniyet Hizmetleri görev alanı içindedir.

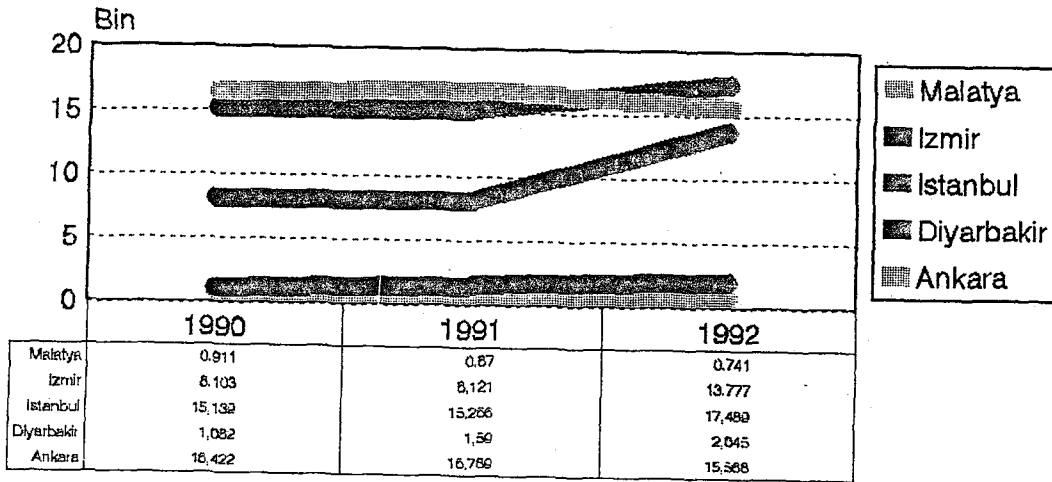
Tablo 3
Beş Örnek İl Üzerinde Polis Bölgesinde
Asayiş Olayları Toplamı ve Faili Bulunan Olaylar

	ANKARA		DİYARBAKIR		İSTANBUL		İZMİR		MALATYA	
	Olaylar Toplamı	Faili Bulunan	Olaylar Toplamı	Faili Bulunan	Olaylar Toplamı	Faili Bulunan	Olaylar Toplamı	Faili Bulunan	Olaylar Toplamı	Faili Bulunan
1990	16.422	10.575	1.082	983	15.139	9.706	8.103	7.528	911	883
1991	16.789	9.088	1.590	1.441	15.266	10.716	8.121	7.548	870	855
1992	15.468	7.288	2.045	2.547	17.489	11.669	13.777	9.515	741	731

Ankara ili son üç yıl içerisinde birbirine yaklaşık oranda suç sayısına ulaşmıştır. 1990 yılı içerisinde 16.422 suç toplamının 10.575'inin faili bulunmuş, 1991'de 16.789 suçun 9.088'i 1992'de 15.468 suçun 7.288'i aydınlatılmıştır. Suç aydınlatma oranı 1990'da % 64,3 iken, 1991'de % 54,1, 1992'de % 47,1'e düşmüştür. Suç sayısı yaklaşık sabit kalırken, fail bulmadaki düşüş dikkat çekicidir.

Grafik 5

Beş Örnek İl Olay Toplamlarının Yıllara Dağılımı (1990-1992)

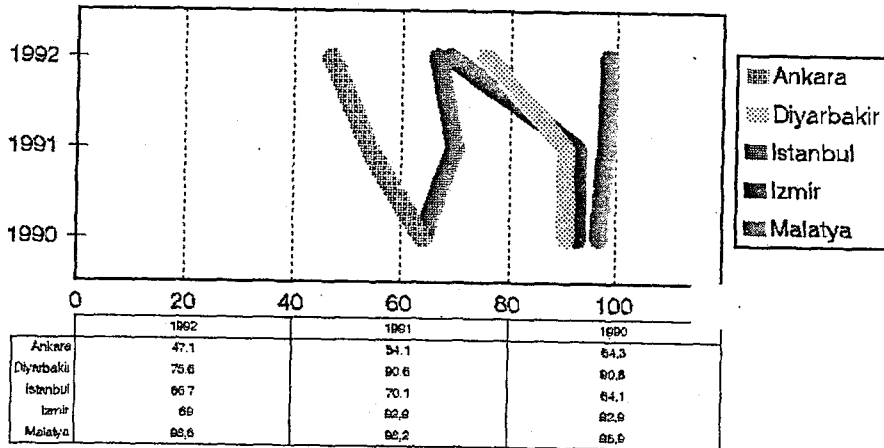
Diyarbakır, 1990 ve 1992 arası düzenli artan bir suçluluk rakamına sahiptir. Bu suçları aydınlatma oranı 1990 ve 1991'de artan suçluluğa rağmen aynı düzeyde kalabilmiştir. 1992'de ise başarı oranı birden düşmüştür. 1992 yılında bir önceki yılın yaklaşık üçte biri oranında suç rakamı artış göstermiştir. Aynı ilişki 1991 ve 1990 yılları arasında da mevcuttur.

İstanbul ilinde işlenen suçlar son üç yılda aynı sayıda seyretmiştir. Suç faili bulma oranında da 1990 ile 1992 yılları arasında nispi bir artma olmuştur. Suç faillerini bulma, son üç yıl içinde 1991'de, % 70,1'le en yüksek yüzdeyle gerçekleşmiştir.

İzmir ilinde 1990, 1991 yılları içinde hemen hemen aynı sayıda suç işlenmiş, suç faillerinin bulunması ise başarılı bir şekilde % 92,9'a erişmiştir. 1990 yılında 8.103 suç sayısında 7.528'inin faili, 1991'de 8.121 suç sayısında 7.548'inin faili bulunmuştur. 1992'de suç işleme sayısı 13.777'ye yükselirken, suç faili bulma oranında düşme olmuş, 9.515 suç aydınlatılmıştır. % 69,0 olan bu rakam, fail bulmadaki düşüş oranını göstermektedir.

Grafik 6

Beş Örnek İl Faili Bulunan Olaylar Yüzdesi (1990-1992)

Malatya ili son üç yıl içinde asayişe yönelik suçlarda istikrarlı bir şekilde düşüş kaydetmiş, suç faillerinin bulunmasında ise yüzde yüze yakın bir oranda başarı göstermiştir. 1990'da 911 olan suç sayısı, 1991'de 870'e, 1992'de 741'e düşmüştür. Suç faili bulma oranı 1990'da % 96,9, 1991'de % 88,2, 1992'de % 98,6'dır. Bu yüksek başarıya rağmen, üsttede belirtildiği gibi, Malatya, örnek alınan beş il içinde tek Bölge Polis Kriminal Laboratuvarları olmayan ildir. Bu çelişkide, Malatya ilinde çalışan personelin başarısı ve ilin özelliklerinin yanında diğer illerde hızla artan nüfus oranının, yüksek suç sayısının, asayişe yönelik suçların dışında diğer suçlar oranının da yüksek olmasının rolü vardır.

G. SONUÇ

Polis Teşkilatında sanığın itirafı veya inkarı hiçbir önem taşımaz. Her iki halde de, bu doğrudan delilin maddi bulgularla desteklenmesi, onlarla uyum içinde bulunması gerekir. Bu yüzden suç yeri incelemeleri vazgeçilmez mahiyettedir. Şüphelinin polisteki samimi beyanının suçu aydınlatmada delil olarak kullanılması, bu beyanın suç bulgularıyla delillendirilmesi ile mümkündür. Tüm bunlar suç yeri bu araştırmalarını ceza yargılamasının temeline oturtmaktadır. Ancak polis yargılama makamı değildir. Polisin elde ettiği bulguların, suçla ilgili delilleri olarak değerlendirilmesi yargılama makamına aittir.

Delillerin toplanmasında kanunen yargıcın veya savcının yaptığı keşifte, iz ve emarelerin tespitinde güçlükler vardır. Çünkü yargıç veya savcı suç yerine gelinceye kadar izler kaybolmakta veya suç yerinin çevrilerek, korunması

mümkün olmamaktadır. Keşif sadece eldeki bulguların test edilmesi fonksiyonunu göstermektedir. Bu durumda ilk olarak yapılacak suç yeri araştırmasını önemli kılmaktadır. Çünkü adli makam daha sonra yapacağı keşif çalışmasında esas olarak polisin yaptığı suç yeri incelemesini esas alacaktır.

Suç yerinde yapılacak incelemede amaç, en çok bulgunun, en kısa sürede elde edilmesidir. Ülkemizde henüz şerit çekilerek suç yerinin korunmaya alınması yaygınlık kazanmamıştır. Çok önemli birkaç olayda bu tür uygulama görülmüştür. Uygulamanın yaygınlaştırılması gerekmektedir. Suç yerinde yapılacak uzman araştırmasının diğer bir önemli yönü de, suç yerinde daha önceden hazırlanarak araştırmacının zarar görmesini sağlayacak düzenlemelere engel olmaktadır. Bazı suç yerlerinde sonradan gelecek araştırmacılara zarar vermek üzere bubi tuzağı vb. ile donatılır. Fail hem suç delillerini yok etmek hem de araştırmacıyı yok ederek, daha sonraki araştırmacıları psikolojik baskı altına almak isteyebilir. Ancak uzmanın anlayabileceği düzenlemelerin yokluğunu bilmeden suç yerine girmek üzücü yeni gelişmelerin olmasına sebep verecektir. Suç yerine giriş ve ilerleyiş güzergahı temizlendikten sonra içeri girilmelidir. Gidilecek güzergahın tespiti yine uzman yardımıyla olabilecektir.

Adli alanda laboratuvar çalışmaları yapan Adli Tıp ve Kriminal Polis Laboratuvarları arasında koordinasyon, işbirliği ve işbölümü şarttır. Henüz Türkiye’de laboratuvar hizmetlerine gereken önem verilmemektedir. Laboratuvarların illere yaygınlaştırılması, bu gerçekleşene kadar illerde bulunan Adli Tıp Anabilim Dallarından veya Adli Tıp Kurumlarından istifade edilmesi yoluna gidilmelidir. Adli Tıp Uzmanlarının suç yerinde yapacağı inceleme suç aydınlatılmasında faydalı olacaktır.

Her ilde olay sayı ve yoğunluğu gözönüne alınarak yeterli sayıda kolluk mensubu suç yeri araştırmacısı olarak eğitilmelidir. Bu kişilerin yeterli teknik

donanımla kuşatılarak, suç yerine en hızlı ulaşımı sağlanarak ve suç bulgularını tespiti için yardımcı olunmalıdır.

1985 yılına göre 1992 tarihinde balistik bölümünün çalışmaları artmıştır..Sahtecilik ve Grafoloji bölümünün yıllık çalışma oranı % 12.7-50.6 nisbetindedir. Kimya bölümü (% 4.6-12.4) iş yükü en az bulunmuştur.

Türkiye’de asayiş oranları 1980 yılında 74.548 iken 1986’da 192.787 rakamına ulaşmıştır. Son on üç yılda polisin fail bulma oranında başarısı % 92.1 ile 1985 yılında olmuştur. 1987 yılından sonra asayiş oranlarında genel düşme gözlenmiş olup bu yıllarda fail bulma oranı da yüksek (% 88.1) bulunmuştur.

1990-1992 tarihleri arasında Ankara, Diyarbakır, İstanbul, İzmir, Malatya illeri asayiş yönünden incelendiğinde en az olay 1991 tarihinde Malatya’da bulunmuş ve olayların sıklıkla faili tespit edilmiştir. En çok olay ise 1992 tarihinde İstanbul’da (17.489) tespit edilmiş olup faili bulunan olay toplamı nisbeten düşük (11.669) bulunmuştur. Diyarbakır’da ise yıllara göre artan suçluluk nisbeti saptanmıştır.

Ülkemizde işlenen tüm suçlar kayda alınamamaktadır. Bunun sıklıkla sebebi faili bulamamak endişesidir. Bu nedenle faili bulunma olanağı yüksek suçlar veya zorunlu olarak kayda geçmek durumunda kalınan suçlar istatistiğe girebilmektir. Bunda yoğun iş hacmine oranla yeterli personelin bulunmaması kadar personelin suç soruşturmasında uzmanlaşmamış olmasının da rolü vardır. Henüz Türkiye’de koluk görevini idari düzeyde yürütmektedir. Adli düzeyde görevin yürütülmesi suç araştırmacısı olarak uzmanlaşmayla mümkündür.

Adaletin tam olarak gerçekleşmesi ancak zamanında gerçekleşmesi mümkündür. Suç soruşturmasının zamanında sonuçlanması, başlangıcında elde edilecek bulguların değerlendirilmesiyle gerçekleşir. Suç yeri incelenmesi ceza yargılaması içerisinde değerlendirilirse anlam kazanacaktır.

H. ÖZET

Bu incelemede Türkiye’de 1985-1992 tarihleri arasında balistik bölümünün çalışmalarının arttığı saptanmıştır. Asayiş olaylarının oranları ise 1980-1986 yıllarında artmış olup Polisin fail bulma başarısının % 92.1 nisbetinde olduğu belirlenmiştir. 1987 yılından sonra asayiş oranlarındaki azalmanın polisin fail bulmadaki başarısına bağlanmıştır.

Örnek beş ilin dördünde Kriminal Polis Laboratuvarları bulunmakla birlikte, bu illerde hızla artış gösteren suç sayısının, laboratuvar çalışmalarına getirdiği fazla yük, fail bulma oranında düşmelere sebep olmuştur. Kriminal Polis Laboratuvarının bulunmadığı Malatya ilinde fail bulmada % 100’e yaklaşan başarı oranı, ildeki suç araştırması ve teknik şube çalışmalarındaki yüksek verimliliği göstermektedir.

İ. YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKTAŞ, Atilla. Horzum Labirneti, BDS Yayınları, İstanbul: 1990.
- ALDERSON, V. İnsan Hakları ve Polis, TODAİE Yayınları, Çev. İhsan Kuntbay.
- ARIKAN, Seyfettin. Kriminalistik Ders Notları, Ankara: 1983.
- AYDIN, Yusuf. Mesleki Teknik Yazışma, Ankara: 1991.
- AYKOÇ, Mehmet. Adli Tıpta Materyal Alma Gönderme, İHFM, C:XLVIII-XLIX, S:1-4.
- BADEM, Uğur. Olay Yer İnceleme ve Delil Toplama Yönetimleri, Evren Ofset, Ankara: 1989.
- BAYRAKTAR, Köksal. Siyasal Suç, İÜHF Yayını, İstanbul: 1982.
- BAYRAKTAR, Köksal. Suç İşlemeye Tahrik Cürmü, İstanbul: 1977.
- BELGESAY, M. Reşit. Hukuk ve Ceza Usulü Muhakemelerinde Deliller, 1940.
- ÇİHAN, Erol. Ceza Muhakemesinde İkrar, İHFM, C: 31, S:1-4.
- ÇİHAN, Erol. Cebir Kullanma Cürmü, İstanbul: 1978.
- COŞKUN, Ender. Namlunun Ucundaki Haberler, Tekin Yayınları, İstanbul: 1990.
- ÇAĞLAYAN, M. Muhtar. C.M.U.K., Ankara: 1986.
- ÇALIŞKUR, Bedrettin. Polis Hukuku, İstanbul: 1979.
- DERBİL, Suheyl. Polis Kavramı, AHFD: 1979.

DOGUIN, Fernand. Haşiyeli Alman Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu, Çev. Ankara: 1951.

DÖNMEZER, Sulhi. Ceza Hukuku Özel Kısım, Kişilere ve Mala Karşı Cürümler.

DÖNMEZER, Sulhi; Sahir Erman. Nazari ve Tatbiki ve Tatbiki Ceza Hukuku, C: 2.

ERAYDIN, İzzettin. Parmakizi Tarihçesi, Bugünkü Rolü, Polis Dergisi, 1938.

EREM, Faruk. Umanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, C: 2, Ankara: 1974.

EREM, Faruk. Adalet Psikolojisi, 7. Baskı, Ankara.

EREM, Faruk; Nevzat Toroslu. Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara: 1978.

ERSOY, Yüksel. Çalışma Hürriyetine Karşı Suçlar, Ankara: 1973.

ESER, Albin. Einführung in Das Rechtprozes Srecht, München: 1983.

GALULAR, Yaman. Federal Almanya'da Polis, PEM Yayınları, Ankara: 1970.

GÜNAL, H. Yılmaz. Uyuşturucu Madde Suçları, Ankara: 1976.

HAMZAOĞLU, Adnan. CMUK ve İlgili Mevzuat, Ankara: 1985.,

O'HARA, E. Charles. Fundamentals of Criminal Investication, Charles C. Thomas Pub. USA: 1956.

- KARAGÖZ, Ahmet. Polis, İdari Kolluk, İdari Kolluk Yetkileri, Bu Yetkilere Başvurmadaki Genel Şartlar, Ölçülülük İlkeleri, Nurdoğan Matbaası, İstanbul: 1990.
- KAŞİFOĞLU, A. Kemalettin;Engin Doğu. Son Değişiklikleriyle İctihatlı Notlu CUMK, Seçkin Kitapevi, Ankara: 1984.
- KAŞİFOĞLU, A. Kemalettin;Engin Doğu. T.C.K ve Rolü Düz Dosya Mevzuatı, Seçkin Kitapevi, 2. Baskı, Ankara: 1984.
- KAYA, H. Ömer. Zabitanın Adli Görevleri ve Adli Soruşturma Usulleri, İzmir: 1986.
- KEYMAN, Selahattin. Hukuka Giriş ve Metodoloji, Ankara: 1981.
- KEYMAN, Selahattin. Ceza Muhakemesinde Savcılık, Ankara.
- KORHAN, Ertuğrul. Kriminalistik, Parmakizleri ve Henry Galton Tam Tasnifi, Ankara: 1967.
- KUNTER, Nurullah. C.M.U.K.'un Değiştirilmesi Tasarısı Hakkında Düşünceler, İHFM, C: 38, S: 1-4.
- KUNTER, Nurullah. Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 6.Baskı, İstanbul:1978.
- KURU, Baki. Medeni Usul Hukuku, 3. Baskı, Ankara: 1981.
- KÜÇÜK, Yalçın. İtirafın İtirafı, Haziran Yayınevi, Ankara: 1987.
- NEBİLER, Halil. Pişman İtirafçılar, Dönem Yayınevi, Ankara: 1990.
- ÖZAY, İlhan. İdari Kollukta Amaç İHFM, CXLV-XLVII, S.,: 1-4
- ÖZGEN, Eralp. Ceza Muhakemesinin Yenilenmesi, Ankara: 1968.

ÖZMAN, M. Aydoğan. İnsan Hakları ile İlgili Temel Metinler, Ankara: 1967.

ÖZÜM, Kemal. Trafik Kaza Bilirkişiliğinde Araştırma Tekniği, Ankara: 1967.

ÖZTÜREL, Adnan. Adli Tıp, Olgaç Matbaası, Ankara: 1983.

SANDER, Ender. Kriminalistik, Ankara: 1989.

SÖYLEMEZ, Ahmet. Kriminalistik ve Suç Yeri İncelemesi, İstanbul: 1989.

SUENSON, Arne; - Ottovenden; A.J.Fisher. Tecniques of Crime Scene Investigation, N.Y., 3. Baskı, New York: 1981.

ŞAFAK, Ali. C.M.U.K. ve Polis, 2. Baskı, 1981.

ŞEKERCİOĞLU, Metin. Kolluğun Yargısal Görevleri Hakkında Klavuz, Ankara: 1980.

ŞENEL, A. Turan. Modern Soruşturma Teknikleri, Polens Yayınları, 2. Baskı, Ankara: 1973.

ŞENEL, Muazzez; A. Turan Şenel. Temel Güvenlik Konularımız, Ankara: 1972.

TOROĞLU, Nevzat. Nasıl Bir Ceza Kanunu, V- Yayınları, Ankara: 1987.

ÖZTEKİN, Tosun. Türk Suç Mahkemesi Hukuku Dersleri, İstanbul: 1976.

ÖZTEKİN, Tosun. Ceza Muhakemesinde Koruma Tedbiri Olarak Gizli Dinleme, İHFM, C: 30, S: 3-4, 1976.

ÖZTEKİN, Tosun. Narko Analiz ve Ceza Hukuku, İHFM, C: 39, S: 1-2.

İBRAHİM, Tunalı. Adli Tıp, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara: 1988.

VURAL, M. Zeki. Polis Kuruluş Görev ve Yetkileri, İstanbul: 1968.

YENİSEY, Feridun. Uygulanan ve Olması Gereken, C.M.U.K Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş. 2. Baskı, İstanbul: 1991.

YENİSEY, Feridun. İnsan Hakları (Sarığın Hakları ve Polisin Yetkileri), Polis Okulları Ders Kitabı, Ankara: 1991.

YURTCAN, Erdener. C.M.U.K Şerhi ve İlgili Mevzuat, C: 1, İstanbul: 1988.

Emniyet Genel Müdürlüğü, Poligraf Kursu Notları, Ankara: 1989.

Emniyet Genel Müdürlüğü, Maddi Suç Delillerine Kriminal Polis Laboratuvarları, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara:1990.

CHP İnulsun, İngiliz Ceza Muhakemeleri Usulü, Çev. Kiyat Taşkın, Ankara: 1938.

Polis 1988 Emniyet Genel Müdürlüğü Çalışmaları, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara: 1989.

Polis 1989 Emniyet Genel Müdürlüğü Çalışmaları, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara: 1990

Polis 1990 Emniyet Genel Müdürlüğü Çalışmaları, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara: 1991.

Polis 1991 Emniyet Genel Müdürlüğü Çalışmaları, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara: 1992.

DİĞER YAYINLAR

1. 1982 Anayasası.
2. Türk Ceza Kanunu.
3. Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu.
4. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu.
5. Pişmanlık Kanunu.
6. Terörle Mücadele Kanunu.
7. Karayolları Trafik Kanunu.
8. Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu.
9. Emniyet Teşkilatı Kanunu.
10. Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu.
11. Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu.
12. Devlet Güvenlik Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun.
13. Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu.
14. Polis Vazife ve Selahiyet Tüzüğü.
15. Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği.
16. Polisin Disipline Merasim ve Topluluklardaki Rolüne ve Polis Karakolları Teşkilatı ile Vazifelerine Dair Talimatname.

17. Polisin Adli Görevlerini Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik.
18. Emniyet Teşkilatında Tutulan Defterler Hakkında Yönetmelik.
19. Emniyet Teşkilatı Parmakizi Teknik Hizmetleri Yönetmeliği.
20. Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Polis Laboratuvarları Daire Başkanlığı Bağlı Şubeler Teknik Bölümler ve Diğer Alt Birimlerin Kuruluş Bağlılık Görev ve Yetki Sorumlulukları ile Hizmet Kapsam ve Yöntemlerini Gösterir Yönetmelik.
21. Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Polis Laboratuvarları Teknik Hizmet Yönetmeliği.
22. 3005 Sayılı Kanuna Göre Cumhuriyet Müddeiumumileriyle Zabıtanın Vazifelerini ne Suretle Yapacaklarına Dair Talimatname.

ŞEKİL TABLO VE GRAFİKLER

Şekil 1 : Şerit Yöntemi.....	101
Şekil 2 : İkili Şerit Yöntemi.....	102
Şekil 3 : Spiral Yöntemi	103
Şekil 4 : Bölge Yöntemi.....	103
Şekil 5 : Tekerlek Yöntemi.....	104
Şekil 6 : Daire Yöntemi.....	105
Tablo 1 : Kriminal Polis Laboratuvarları İşlemleri Toplamı ve Bu Toplamın Bölümlere Oranı	135
Tablo 2 : Türkiye’de Asayiş Olaylarının Toplamının Faili Bulunan Olaylara Oranı.....	138
Tablo 3 : Beş Örnek ile Üzerinde Polis Bölgesinde Asayiş Olayları Toplamı ve Faili Bulunan Olaylar.....	141
Grafik 1 : Kriminal Polis Laboratuvarları İşlemleri Artış Eğilimi.....	136
Grafik 2 : Kriminal Polis Laboratuvarları Bölümleri İşlem Yüzdeleri	137
Grafik 3 : Faili Bulunan Olayların Genel Olaylar Toplamına Yüzdesi.....	139
Grafik 4 : Asayiş Olayları Toplamı ve Faili Bulunanlar	140
Grafik 5 : Beş Örnek İl Olay Toplamlarının Yıllara Dağılımı.....	141
Grafik 6 : Beş örnek İl Faili Bulunan Olaylar Yüzdesi	142